

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

ΓΕΝΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΙΚΑΙΟΥ

Π.Μ.Σ. «ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ζαχαρούλας Ν. Ζαφείρα

Η πιστωτική κάρτα ως μέσο ηλεκτρονικών συναλλαγών

Επιβλέπων: Καθηγητής Βασίλειος Δούβλης

Αθήνα, Νοέμβριος 2008

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΓΕΝΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΙΚΑΙΟΥ
Π.Μ.Σ. «ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ»
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ζαχαρούλας Ν. Ζαφείρα

Η πιστωτική κάρτα ως μέσο ηλεκτρονικών συναλλαγών

Επιβλέπων: Καθηγητής Βασίλειος Δούβλης

Αθήνα, Νοέμβριος 2008

Panteion University
of Social and Political Sciences

General Department of Law
Postgraduate Studies Program
“Law and European Unification”
Direction: Private Law

“Credit card as an electronic transactions instrument”
by Zacharoula N. Zafeira
Counsellor: Professor V. Douvlis
Athens 2008

ABSTRACT

Credit card is a special structure of the banking practice. It is the main representative of the so-called plastic money and it constitutes the most popular payment instrument in electronic transactions and a credit instrument at the same time, which means that the credit cardholder fails to pay immediately the equivalent of his transactions but at a later time.

With the credit card contract it is created a trilateral relationship between the card issuer (the bank), the holder and the contracted company. The card issuer has contracted with selling goods companies or services providers, under which the latter have undertaken the obligation to accept issuer's credit cards as a payment instrument, without the immediate payment in cash. On his part, the issuer is bound to pay to the contracted business the price of the transactions on behalf of the cardholder and he (the holder) must pay at a later time, usually in instalments the amounts paid by the bank on his behalf.

Credit card was launched as a payment system based on conventional and on written form transactions. However, the big advantage is that it allows a distance payment by electronic means, which resulted in a large spread within the internet's modern environment and electronic commerce. Transactions via Internet, where a credit card is used, have certain characteristics. Various questions are raised, such as the contractual process by electronic means, the right of withdrawal, the payment through internet, the security of payment, the protection and liability of contracted parties in case of fraudulent use of credit cards.

The credit cardholder, as a consumer, and in particular within the specific frame of e-commerce, is put in the centre of interest. Taken into account the lack of information and the inequality of bargaining power towards both the bank and the merchant, the Community legislature and consequently the national legislator gave great importance to consumer's information at all stages of the contract and to his protection from unfair contract terms, which are predominantly used in e-banking and e-commercial contracts.

Questions over the protection of the credit cardholder are also extended in the area of personal data protection. Banks are responsible for the processing, collection and disposal of financial information for the (potential) customers and this is acceptable because it contributes to the protection of the commercial credit and the

consolidation of financial transactions, for the benefit of clients and of the banking system. On the other hand, it conflicts with the protection of privacy and the protection of personal data of individuals. That is why the processing of personal data is legitimate only if law conditions are met, normally after the consent of the person and exceptionally, in statutory cases, without it.

Finally, e-banking and e-commerce transactions with the use of a credit card are often carried out across borders, among contracted parties of different nationalities. In this case it is necessary to find the applicable law and the international jurisdiction of the courts that will be required to resolve any contractual or tort conflicts.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	11

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄:

Έννομες σχέσεις από τη χρήση της πιστωτικής κάρτας	16
1. Σχέση εκδότη - κατόχου	16
1.1. Νομική φύση - Κατάρτιση	16
1.2. Υποχρεώσεις του εκδότη	18
1.3. Υποχρεώσεις του κατόχου	19
2. Σχέση εκδότη - συμβεβλημένης επιχείρησης	20
2.1. Νομική φύση - κατάρτιση	20
2.2. Υποχρεώσεις του εκδότη	22
2.3. Υποχρεώσεις της επιχείρησης	23
3. Σχέση κατόχου πιστωτικής κάρτας - συμβεβλημένης επιχείρησης	24
3.1. Νομική φύση-κατάρτιση	24
3.2. Υποχρεώσεις της επιχείρησης	25
3.3. Υποχρεώσεις του κατόχου	26

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄:

Οι ιδιαιτερότητες της πιστωτικής κάρτας ως μέσου ηλεκτρονικής συναλλαγής από απόσταση	27
1. Ηλεκτρονική κατάρτιση συμβάσεων	27
1.1. Ηλεκτρονική σύμβαση έκδοσης πιστωτικής κάρτας	28
1.2. Πώληση αγαθών ή παροχή υπηρεσιών μέσω διαδικτύου	31
2. Διαδικασία πληρωμής με πιστωτική κάρτα μέσω διαδικτύου	33
3. Δόλια χρήση πιστωτικής κάρτας	36
3.1. Ευθύνη κατόχου	36
3.2. Ευθύνη εκδότη - συμβεβλημένης επιχείρησης	38
4. Η πιστωτική κάρτα στο σύστημα πληρωμών της Οδηγίας 2007/64/EK	39
4.1. Εισαγωγικά	39
4.2. Νομικό πλαίσιο	42

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄:

Προστασία καταναλωτών από τη χρήση πιστωτικής κάρτας στις ηλεκτρονικές

συναλλαγές	45
1. Έννοια του καταναλωτή στο διαδίκτυο	45
2. Υποχρεώσεις πληροφόρησης προς τον καταναλωτή	47
2.1. Από την τράπεζα για τη σύμβαση πιστωτικής κάρτας	47
2.2. Από την επιχείρηση για την ηλεκτρονικά καταρτιζόμενη σύμβαση	50
3. Γενικοί Όροι Συναλλαγών	52
3.1. Καταχρηστικοί τραπεζικοί ΓΟΣ	53
<i>3.1.1 Νομολογιακή</i>	
<i>αντιμετώπιση</i>	<i>48</i>
3.2. ΓΟΣ στην ηλεκτρονική σύμβαση κατόχου - επιχείρησης	57
4. Συνδεδεμένες συμβάσεις πίστωσης	59

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄:

Τραπεζικό απόρρητο και προσωπικά δεδομένα από την ηλεκτρονική χρήση

πιστωτικής κάρτας	61
1. Νομοθετικό πλαίσιο	61
2. Επεξεργασία προσωπικών δεδομένων από την «ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Α.Ε.»	62
3. Επεξεργασία προσωπικών δεδομένων από τις τράπεζες	67

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄:

Διεθνής δικαιοδοσία και εφαρμοστέο δίκαιο	70
1. Διεθνής Δικαιοδοσία	71
1.1. Διεθνής Δικαιοδοσία σε διαφορές από καταναλωτικές συμβάσεις	71
1.2. Παρέκταση διεθνούς δικαιοδοσίας	73
1.3. Διεθνής Δικαιοδοσία σε διαφορές από αδικοπραξίες	74
2. Εφαρμοστέο Δίκαιο	75
2.1. Κανονισμός ΕΚ/593/2008 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές	
ενοχές (Ρώμη Ι)	75
2.2. Ο Κανονισμός 864/2007 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές	
ενοχές (Ρώμη ΙΙ)	78

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	81
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	84
A. Ελληνική	84
B. Ξενόγλωσση	89
ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ	91
ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ	94

1. ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΕ	Ανώνυμη Εταιρία
ΑΚ	Αστικός Κώδικας
Ανωτ.	ανωτέρω
αποφ.	απόφαση
ΑΠ	Άρειος Πάγος
ΑΠΔΠΧ	Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα
Αρμ.	Αρμενόπουλος
Αρθ.	Άρθρο
βλ	βλέπε
B2C	Business to Consumer
ΓΟΣ	Γενικοί Όροι Συναλλαγών
C.cass	Cour de Cassation
C-C-C	Contrats-Concurrence-Consommation
ΔΕΕ	Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών
ΔΕΕΤ	Δελτίο Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών
ΔΕΚ	Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
Digesta	(περιοδικό)
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση/Επίσημη Εφημερίδα ΕΕ
ΕΕΕυρΔ	Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου
ΕΕμπΔ	Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου
ΕιρΑθ	Ειρηνοδικείο Αθηνών
ΕΚΤ	Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα
ΕπισκΕΔ	Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου
ΕφΑθ	Εφετείο Αθηνών
ΕφΔωδ	Εφετείο Δωδεκανήσων
ΕφΠειρ	Εφετείο Πειραιά
ΕΟΧ	Ευρωπαϊκός Οικονομικός Χώρος
ΕΤΕ	Εθνική Τράπεζα της Ελλάδας
ΕλΔνη	Ελληνική Δικαιοσύνη
επ	επόμενα

ΕΤρΑξΧρΔ	Επιθεώρηση Τραπεζικού-Αξιογραφικού-Χρηματιστηριακού Δικαίου
ΕΤΠΘ	Επιτροπή Τραπεζικών και Πιστωτικών Θεμάτων
EFT	Electronic Funds Transfer
EMV	Europay, Mastercard, Visa
EPC	European Payment Council
H/Y	Ηλεκτρονικός υπολογιστής
κλπ	και λοιπά
Καν	Κανονισμός
κατωτ.	κατωτέρω
Κεφ	Κεφάλαιο
ΚΤΔ	Κώδικας Τραπεζικής Δεοντολογίας
ΚΥΑ	Κοινή Υπουργική Απόφαση
Λογιστής	(περιοδικό)
ΜΠρΑθ	Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών
ΜΠρΠειρ	Μονομελές Πρωτοδικείο Πειραιά
ΜΠΤρικ	Μονομελές Πρωτοδικείο Τρικάλων
ν.	νόμος
NoB	Νομικό Βήμα
Ολ	Ολομέλεια
ο.π.	όπως παραπάνω
παρ.	παράγραφος
π.δ.	προεδρικό διάταγμα
π.χ.	παραδείγματος χάριν
ΠΠρΑθ	Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών
ΠΔΤΕ	Πράξη Διοικητή Τράπεζας της Ελλάδος
PIN	Personal Identification Number
POS	Points of Sales (Terminals)
RTDcom	Revue trimestrielle de droit civil
ΣΕΠΕ	Συνολικό Ετήσιο Ποσοστό Επιβάρυνσης
σημ	υποσημείωση
Συλλ	Συλλογή
ΣτΕ	Συμβούλιο της Επικρατείας
Συνήγορος	(περιοδικό)

SEPA	Single European Payment Area
SCF	SEPA Cards Framework
τεύχ.	τεύχος
TNP	Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών
ΥΑ	Υπουργική Απόφαση
υποθ.	υπόθεση
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως
ΦΠΑ	Φόρος Προστιθέμενης Αξίας
ΧρηΔ	Χρηματοπιστωτικό Δίκαιο
ΧρΙΔ	Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου
www	Word Wide Web

2. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ανάπτυξη της τεχνολογίας στο χώρο της επικοινωνίας σηματοδότησε μια αλλαγή εποχής για το εμπόριο. Ξεκινώντας από τις συναλλαγές δια αλληλογραφίας, τηλεφώνου, τηλεομοιοτυπίας, φτάσαμε, χάρη στην καλπάζουσα εξέλιξη της ηλεκτρονικής τεχνολογίας, τη βελτίωση και απελευθέρωση των τηλεπικοινωνιών, στον πλέον σύγχρονο τρόπο πραγματοποίησης συμβάσεων από απόσταση. Είναι οι συμβάσεις μέσω διαδικτύου, που προσδιορίζονται συχνά με τον όρο ηλεκτρονικό εμπόριο (e-commerce)¹. Πολλοί ορισμοί έχουν διατυπωθεί για την έννοια και το περιεχόμενο αυτού του όρου, αναζήτηση η οποία έχει περισσότερο θεωρητική παρά πρακτική σημασία. Κατά ένα πάντως γενικό ορισμό, ηλεκτρονικό εμπόριο είναι η διενέργεια εμπορικών συναλλαγών μέσω ηλεκτρονικής ανταλλαγής δεδομένων και άλλων μέσων (τηλε)επικοινωνίας².

Το ηλεκτρονικό εμπόριο ήρθε να ανατρέψει μια παράδοση αιώνων, τα δεδομένα μιας συναλλακτικής ζωής που έχει σημαδέψει τα σύγχρονα βήματα του ανθρώπου³. Η έννοια της αγοράς απέκτησε μια νέα, κατά πολύ διευρυμένη αλλά και εικονική διάσταση, η φυσική παρουσία του προμηθευτή και του καταναλωτή έπαψε να είναι αναγκαία για την προώθηση, διανομή και ανάληψη αγαθών και υπηρεσιών, ενώ τα φυσικά και τεχνητά σύνορα στις συναλλαγές κατέπεσαν. Η ανάδυση της ηλεκτρονικής αυτής αγοράς, προκάλεσε αναπόφευκτα το ενδιαφέρον του νομικού κόσμου και δημιούργησε ποικίλα ερωτήματα ως προς την ύπαρξη, τη φύση και τη διευθέτηση των έννομων σχέσεων στα νέα δεδομένα, που άπτονται όλων των κλάδων του δικαίου⁴. Ειδικά στον τομέα του ιδιωτικού δικαίου, προβλήματα ανακύπτουν σε σχέση ιδίως με τις συμβατικές ενοχές, τις αδικοπραξίες, τη δικαιοδοσία των δικαστηρίων και το

¹. Χριστοδουλόπουλος, Τράπεζες και ηλεκτρονικό εμπόριο, ΔΕΕΤ τεύχ.25-26/2001, 122 επ· Αλεξανδρίδου, Το δίκαιο του ηλεκτρονικού εμπορίου, 2004, 1.

². Ενδεικτ. Σαμαρά, Η Οδηγία της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με το ηλεκτρονικό εμπόριο (e-commerce) στην εσωτερική αγορά, ΔΕΕ 2000, 1200· Καρακώστας, Δίκαιο και Ιντερνετ, 2003, 165 επ· Τζίβα, Ηλεκτρονικό εμπόριο και η προστασία των καταναλωτών απέναντι σε γενικούς όρους συναλλαγών, ΔΕΕ 2003, 1041· Αλεξανδρίδου (2004), 1· Τσίρου, Πιστωτική κάρτα, 2007, 323 επ· Lodder: eDierctives Guide to European union law on e-commerce, 2002, 2 επ.

³. Τζίβα, ΔΕΕ 2003, 1039.

⁴. Ιδιωτικό, ποινικό, δημόσιο, Αλεξανδρίδου, Η πρόταση οδηγίας της ΕΕ για το ηλεκτρονικό εμπόριο και η προστασία του καταναλωτή, ΔΕΕ 2000, 125.

εφαρμοστέο δίκαιο, την προστασία του καταναλωτή και των προσωπικών δεδομένων⁵, ενώ επιμέρους τομείς, όπως ο τραπεζικός (χρηματοοικονομικός), σχετίζονται άμεσα με τις νέες εξελίξεις και απαιτούν, από τη φύση τους, μια πιο εξειδικευμένη προσέγγιση.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έδειξε ενδιαφέρον για το ηλεκτρονικό εμπόριο τουλάχιστον από το 1997. Τον Απρίλιο του ίδιου έτους η Επιτροπή παρουσίασε την «Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία για το Ηλεκτρονικό Εμπόριο»⁶, όπου επισήμανε τέσσερις τομείς κλειδιά: διάδοση και εύκολη πρόσβαση στις τεχνολογικές δομές κυρίως μέσω της απελευθέρωσης των τηλεπικοινωνιών, δημιουργία νομικού πλαισίου, ενημέρωση-ευαισθητοποίηση του κοινού για τις νέες δυνατότητες που του παρέχονται και διεθνή συνεργασία. Στα αμέσως επόμενα χρόνια, σε μια προσπάθεια ρύθμισης, εναρμόνισης και ομοιόμορφης εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου στους σχετικούς τομείς⁷, ακολούθησε η ψήφιση μιας σειράς οδηγιών που αφορούν άμεσα ή έμμεσα τον ευρύτερο τομέα του ηλεκτρονικού εμπορίου, όπως οι οδηγίες 97/7/EK για τις συμβάσεις από απόσταση⁸, 1999/93/EK για τις ηλεκτρονικές υπογραφές⁹, 2000/31/EK για το ηλεκτρονικό εμπόριο¹⁰, 2002/65/EK για τις εξ αποστάσεως εμπορία χρηματοοικονομικών υπηρεσιών¹¹, 2002/58/EK για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες¹², 2007/64/EK για τις υπηρεσίες πληρωμών¹³, 2008/48/EK για την καταναλωτική πίστη¹⁴.

Όπως προαναφέρθηκε, τμήμα του ηλεκτρονικού εμπορίου με πολύ σημαντικές προεκτάσεις για τη σύγχρονη οικονομία και κοινωνία, αποτελούν οι τραπεζικές υπηρεσίες. Ο όλο και συχνότερα χρησιμοποιούμενος όρος της «ηλεκτρονικής τραπεζικής» αναφέρεται σε κάθε εμπορική συναλλαγή που διεξάγεται εξ αποστάσεως

⁵. Τζίβα, ΔΕΕ 2003, 1041 επ.

⁶. COM (1997) 157 τελικό· Καλαμπούκα-Γιαννοπούλου, Η προστασία του καταναλωτή στην παροχή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, ΔΕΕ 2000, 12· Lodder (2002), 1 επ.

⁷. Βλ. χαρακτηριστικά, αιτιολ.σκέψη 3 Οδηγίας 2000/31 για το ηλεκτρονικό εμπόριο, η οποία «έχει ως στόχο να εξασφαλίσει υψηλό επίπεδο ολοκλήρωσης της νομοθεσίας σε κοινοτικό επίπεδο, προκειμένου να εγκαθιδρύσει έναν πραγματικό χώρο χωρίς εσωτερικά σύνορα για τις υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας.»

⁸. ΕΕ 4.6.1997, L 144/19.

⁹. ΕΕ 19.1.2000, L 13/12.

¹⁰. ΕΕ 12.7.2000, L 178/1.

¹¹. ΕΕ 9.10.2002, L 271/16.

¹². ΕΕ 23.11.1995, L 281/31.

¹³. ΕΕ 5.12.2007, L 319/1.

¹⁴. ΕΕ 22.5.2008, L 133/66.

μεταξύ της τράπεζας και των πελατών της διαμέσου ηλεκτρονικών δικτύων¹⁵. Τα πιστωτικά ιδρύματα εντάσσονται στο πλαίσιο του ηλεκτρονικού εμπορίου με δυο διαφορετικούς ρόλους συναλλακτικής δικτυακής τραπεζικής, είτε παρέχοντας τραπεζικά προϊόντα και υπηρεσίες μέσω διαδικτύου, είτε προσφέροντας στο κοινό τα μέσα πληρωμής που επιτρέπουν τη διεξαγωγή άλλων συναλλαγών ηλεκτρονικού εμπορίου¹⁶.

Στην δεύτερη περίπτωση, πρωτεύουσα θέση κατέχει η πιστωτική κάρτα¹⁷, που αποτελεί συγχρόνως, το πιο διαδομένο μέσο πληρωμής¹⁸ στις ηλεκτρονικές συναλλαγές και μια από τις πιο διαδεδομένες μορφές χρηματοδοτικής πώλησης, δηλαδή οικονομικής διευκόλυνσης στον καταναλωτή για την αγορά αγαθών ή την χρήση υπηρεσιών¹⁹. Η πιστωτική κάρτα ξεκίνησε ως ένα σύστημα πληρωμών που στηρίζεται στην φυσική (και έγγραφη) συναλλαγή²⁰. Το μεγάλο ωστόσο πλεονέκτημά της είναι ότι επιτρέπει τη διενέργεια πληρωμών από απόσταση με ηλεκτρονικά μέσα, γεγονός που οδήγησε στην μεγάλη εξάπλωσή της.

Με τη σύμβαση πιστωτικής κάρτας δημιουργείται μια τριγωνική σχέση μεταξύ του εκδότη της κάρτας, συνήθως τράπεζας, του κατόχου της και της συμβεβλημένης επιχείρησης. Από την πολυμερή αυτή σύνδεση, γίνεται φανερό ότι η ενασχόληση μαζί της δεν μπορεί να περιοριστεί αμιγώς ούτε στη χρηματοπιστωτική ούτε στην εμπορική της λειτουργία. Η έκδοση και χρήση της πιστωτικής κάρτας, ειδικά στις εξ αποστάσεως

¹⁵. Γιαννόπουλος, Internet Banking: Νομικά ζητήματα από τη διεξαγωγή τραπεζικών συναλλαγών στο διαδίκτυο, ΔΕΕΤ τευχ. 34/2003, 97· Γκόρτσος/Τασάκος, Το ευρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο για την ηλεκτρονική τραπεζική, ΔΕΕΤ τευχ.34/2003, 77.

¹⁶. Γκόρτσος/Τασάκος, ΔΕΕΤ τευχ. 34/2003, 78· Γκόρτσος, Δίκαιο προστασίας του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, ΧρηΔικ 2007, 162.

¹⁷. Κατά τον ορισμό του ΚΤΔ, πιστωτική κάρτα είναι «η κάρτα που παρέχει στον κάτοχό της τη δυνατότητα διενέργειας των συναλλαγών που προκαθορίζονται στη σύμβαση (αγορών, ανάληψης μετρητών κλπ) στην Ελλάδα ή και στο εξωτερικό, τα ποσά των οποίων χρεώνονται σε λογαριασμό προκαθορισμένου ανωτάτου ύψους. Ο λογαριασμός αυτός πιστώνεται με τις έναντι των ως άνω χρεώσεων καταβολές του κατόχου ο οποίος έχει την ευχέρεια τμηματικής ή ολοσχερούς εξόφλησης του χρεωθέντος ποσού». Βλ και ορισμό «κάρτας», σε: ΥΑ Ζ1– 178/2001 για τις συναλλαγές που γίνονται με κάρτες, ΦΕΚ Β 255/9.3.2001.

¹⁸. Ορισμός μέσου ηλεκτρονικής πληρωμής και μέσου πληρωμής από απόσταση, σε: άρθρ. 2 Σύστασης 97/48/ΕΚ (ΕΕ 2.8.1997, L 208/52) και άρθρ. 2 Καν. 2560/2001 (ΕΕ 28.12.2001, L 344/13).

¹⁹. Η οικονομική λειτουργία της πιστωτικής κάρτας είναι τριπλή: είναι μέσο πληρωμής, μέσο παροχής καταναλωτικής πίστης (πιστωτική λειτουργία) ενώ επιτελεί και εγγυητική λειτουργία, αφού στην ουσία ο εκδότης εγγυάται στη συμβεβλημένη επιχείρηση ότι θα καταβάλει ξένο χρέος (το χρέος του κατόχου)· Γεωργιάδης Απ, Η εξασφάλιση των πιστώσεων, 2001, §12, αρ.20 επ· Σινανιώτη-Μαρούδη/Φαρσαρώτας, Ηλεκτρονική Τραπεζική, 2005, 189 επ· Τσίρου, Πιστωτική κάρτα, 2007, 91 επ.

²⁰. Γεωργιάδης Γ. Η σύναψη συμβάσεως μέσω του διαδικτύου, 2003, 389.

ηλεκτρονικές συναλλαγές, άπτεται πολλών νομικών ζητημάτων και διαφορετικών νομοθετικών ρυθμίσεων. Κατά το ένα σκέλος της, σε σχέση με τον πιστωτικό φορέα που την εκδίδει, πρόκειται για σύμβαση χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, για σύμβαση πίστωσης και για υπηρεσία πληρωμής, ενώ σε σχέση με την επιχείρηση πρόκειται για σύμβαση από απόσταση μέσα στο ειδικότερο πλαίσιο του ηλεκτρονικού εμπορίου. Συγχρόνως, η πιστωτική κάρτα ως τραπεζική υπηρεσία απευθύνεται κατά κύριο λόγο σε καταναλωτές, ενώ ως μέσο πληρωμής στις εμπορικές ηλεκτρονικές συναλλαγές χρησιμοποιείται σε μεγάλο βαθμό, επίσης από πρόσωπα που φέρουν την ιδιότητα του καταναλωτή.

Όμως, η τυποποίηση και μαζικότητα των ηλεκτρονικών συμβάσεων, η αυτοματοποιημένη διαδικασία εξόφλησης με πιστωτική κάρτα, η ανάληψη συμβατικών υποχρεώσεων με αντισυμβαλλόμενους από κάθε σημείο του πλανήτη, η «παράδοση» περιουσιακών και προσωπικών δεδομένων στο μεγαλύτερο δίκτυο υπολογιστών στον κόσμο, το Διαδίκτυο, μέσω κυρίως του παγκόσμιου ιστού (Web World Website, www), προκαλούν αν μη τι άλλο συστολή και αίσθημα ανασφάλειας στον καταναλωτή. Η εδραίωση όμως και περαιτέρω εξάπλωση της Κοινωνίας της Πληροφορίας και των ηλεκτρονικών συναλλαγών, που αποτελεί στόχο της ΕΕ, απαίτηση αλλά και ανάγκη της σύγχρονης παγκοσμιοποιημένης οικονομίας, στηρίζεται στην εμπιστοσύνη και συμμετοχή των καταναλωτών. Γι' αυτό τα πολύπλευρα ζητήματα προστασίας του καταναλωτή γενικά και ειδικά ως προς τις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, βρίσκονται στο επίκεντρο της προσοχής του νομικού κόσμου, συνεχώς υπό διερεύνηση και αναθεώρηση πρωτίστως σε κοινοτικό επίπεδο²¹ και δευτερευόντως σε εθνικό, ώστε να προσαρμόζονται οι προστατευτικές ρυθμίσεις στις εξελίξεις της τεχνολογίας και στο πνεύμα της εποχής, που ευνοεί σαφώς τη μεγαλύτερη κατά το δυνατό προστασία του καταναλωτή²².

Εν όψει των ανωτέρω, στην παρούσα μελέτη θα επιχειρήσουμε να ερευνήσουμε σφαιρικά τα ζητήματα που αναφέρονται από τη λειτουργία της πιστωτικής κάρτας. Θα αναφερθούμε στα γενικά χαρακτηριστικά των επιμέρους έννομων σχέσεων που δημιουργούνται και στις ιδιαιτερότητες των σχέσεων αυτών και της χρήσης της πιστωτικής κάρτας στις συναλλαγές μέσω διαδικτύου, όπως αυτές διαμορφώνονται υπό

²¹. Πράσινη Βίβλος της Επιτροπής σχετικά με την επανεξέταση του κοινοτικού κεκτημένου για την προστασία των καταναλωτών, COM (2006), 744 τελικό.

²². Παπανικολάου, Σκέψεις πάνω στον νέο νόμο (ν.3587/2007) για την προστασία των καταναλωτών, ΕλΔνη 2008, 669.

τις σύγχρονες εξελίξεις στον τομέα του ηλεκτρονικού εμπορίου. Θα αναπτύξουμε επίσης το νομοθετικό πλαίσιο προστασίας του καταναλωτή – κατόχου της κάρτας απέναντι στους δύο αντισυμβαλλομένους του (πιστωτικό φορέα και επιχείρηση), όσον αφορά στις μεταξύ τους σχέσεις αυτές καθαυτές, αλλά και στη διασφάλιση των προσωπικών δεδομένων του. Τέλος, θα αναφερθούμε στους κανόνες που ορίζουν τη διεθνή δικαιοδοσία των δικαστηρίων που είναι αρμόδια να επιληφθούν των διαφορών που τυχόν θα προκύψουν και το δίκαιο που θα εφαρμοστεί.

3. ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄:

4. Έννομες σχέσεις από τη χρήση της πιστωτικής κάρτας

Σχέση εκδότη - κατόχου

1.1. Νομική φύση - Κατάρτιση

Εκδότης της πιστωτικής κάρτας είναι τράπεζα ή θυγατρική της επιχείρηση (εταιρία έκδοσης και διαχείρισης πιστωτικών καρτών), η οποία έχει συμβληθεί με μια διεθνή επιχείρηση, που διαθέτει σύστημα πληρωμών και εκκαθαρίσεων και παρέχει στους εκδότες των καρτών υπηρεσίες σχετικά με τη διαχείριση του συστήματος²³. Τέτοιες επιχειρήσεις είναι η Visa, η MasterCard, η Diners Club, η American Express κ.α. Ο εκδότης συνδέεται με τον κάτοχο καταρχάς με σύμβαση προσχώρησης²⁴. Ο υποψήφιος κάτοχος προσχωρεί στους ήδη διατυπωμένους και τυποποιημένους όρους, τους οποίους έχει θέσει ο αντισυμβαλλόμενός του εκδότης σε όλες τις συμβάσεις αυτού του τύπου. Η σύμβαση έκδοσης πιστωτικής κάρτας είναι, κατά την κρατούσα άποψη²⁵, σύμβαση έμμισθης εντολής, βάσει της οποίας ο εκδότης αναλαμβάνει, έναντι αμοιβής²⁶, να εξοφλεί τις υποχρεώσεις πληρωμής του κατόχου της κάρτας έναντι των συμβεβλημένων επιχειρήσεων, εντός του συμφωνηθέντος πιστωτικού ορίου²⁷. Αν συνοδεύεται, όπως συνήθως συμβαίνει, με σύμβαση ανοίγματος πίστωσης, επειδή το στοιχείο της πίστωσης είναι εξίσου ισχυρό με το στοιχείο της εντολής, τότε έχουμε μεικτή αρρύθμιστη, *sui generis* σύμβαση, η οποία συνδυάζει στοιχεία της σύμβασης έμμισθης εντολής και της σύμβασης ανοίγματος πιστώσεως²⁸.

²³. Παπαϊωάννου, Νομικά ζητήματα προστασίας του καταναλωτή από τη χρήση τραπεζικών καρτών, ΧρΙΔ 2002, 103· Ρόκας, Στοιχεία Τραπεζικού Δικαίου, 2002, 93· Γεωργιάδης Γ., Η σύναψη συμβάσεως μέσω του διαδικτύου, 2003· Αλεξανδρίδου (2004), 69.

²⁴. Για την έννοια της σύμβασης προσχώρησης βλ. Γεωργιάδη Απ., Γενικές αρχές αστικού δικαίου, 2002, § 33 αρ.11.

²⁵. ΑΠ 589/2001 ΕλΔνη 2002/421 = ΔΕΕ 2001, 1118· Γεωργιάδης Απ., Η εξασφάλιση των πιστώσεων, 2001, §12 αρ.48· Γεωργιάδης Γ., (2003), 383· Βενιέρης, Έκδοση μέσων πληρωμών (κάρτες), σε: Εφαρμογές Εμπορικού Δικαίου, τ.3Β΄, 2007, 1079· Τσίρου, Πιστωτική κάρτα, 2007, 138 επ όπου και παράθεση περισσότερων απόψεων· Παπαγιάννης, Χρηματοδοτημένη πώληση με πιστωτική κάρτα, ΕπισκΕΔ 1996, 311.

²⁶. Η αμοιβή συνίσταται στην ετήσια συνδρομή και σε ορισμένες περιπτώσεις σε ποσοστό επί της αξίας της συναλλαγής.

²⁷. Βενιέρης ο.π. (2007), 1079· Ρόκας (2002), 93.

²⁸. Παπαγιάννης, Χρηματοδοτημένη πώληση με πιστωτική κάρτα, ΕπισκΕΔ 1996, 312· Τσίρου (2007), 146· ΑΠ 1116/1996 ΕΕμπΔ 1997, 481· ΕφΑθ 820/1997 ΕΤρΑξΧρΔ 5, 319· Ρόκας (2002), 76, η σύμβαση ανοίγματος πιστώσεως είναι σύμβαση πλαίσιο, με την οποία η τράπεζα αναλαμβάνει έναντι προμήθειας την υποχρέωση να παράσχει πίστωση στον πελάτη της ύστερα από αίτησή του μέχρι του συμφωνηθέντος ποσοτικού, και ενδεχομένως, χρονικού ορίου.

Ο εκδότης οφείλει να θέτει στη διάθεση των συναλλασσομένων έντυπα, τα οποία περιλαμβάνουν το σύνολο των όρων και προϋποθέσεων που διέπουν τη σύμβαση έκδοσης και χρησιμοποίησης της κάρτας, η οποία χορηγείται στον πελάτη μόνο μετά από έγγραφο αίτημά του²⁹. Η υποβολή της συμπληρωμένης αίτησης από τον πελάτη αποτελεί πρόταση προς σύναψη σύμβασης³⁰. Η υποβολή μπορεί να γίνει είτε με κατάθεση της αίτησης στον εκδότη, είτε με on-line συμπλήρωση των απαιτούμενων στοιχείων στην ιστοσελίδα του και πληκτρολόγηση του ειδικού εικονιδίου της αποστολής είτε με αποστολή μηνύματος ηλεκτρονικού ταχυδρομείου στον εκδότη. Ο υποψήφιος κάτοχος συμπληρώνει ορισμένα στοιχεία σχετικά με το ονοματεπώνυμό του, τη διεύθυνση, το επάγγελμα, τα περιουσιακά του στοιχεία και προσκομίζει τα σχετικά έγγραφα³¹ και εξουσιοδοτεί ανέκκλητα την τράπεζα να ενεργήσει οτιδήποτε για την εξακρίβωση των προσωπικών του στοιχείων, εφόσον βέβαια το επιθυμεί, καθώς επίσης και να απευθυνθεί στις τράπεζες ή ασφαλιστικές εταιρίες με τις οποίες συνεργάζεται ο κάτοχος της κάρτας³².

Η αποδοχή του αιτήματος τελεί υπό τη διακριτική ευχέρεια του εκδότη, ο οποίος σε περίπτωση απόρριψης δεν υποχρεούται να ανακοινώσει τους λόγους της³³. Σε περίπτωση θετικής απάντησης αποστέλλει στον πελάτη γραπτά³⁴ την αποδοχή του ή

²⁹. Η έκδοση πιστωτικής κάρτας χωρίς την άδεια του πελάτη αντίκειται στο άρθρ. 5 ν. 2472/1997 για την προστασία προσωπικών δεδομένων (βλ. κατωτ. κεφ. Δ). Συνιστά δε και προσβολή της προσωπικότητας κατά 57 ΑΚ, λόγω προσβολής της οικονομικής ελευθερίας ως έκφανση της προσωπικότητας. Αξίωση για άρση της προσβολής και μη επανάληψή της στο μέλλον, η δε ευθύνη του προσβάλλοντος είναι αντικειμενική. Αν αποδεικνύεται και υπαιτιότητα κατά τα άρθρ. 59 και 932 ΑΚ, τότε δικαιούται χρηματική ικανοποίηση για ηθική βλάβη, ΕφΑθ 2750/2006 ΝοΒ 2006, 1008· Τσίρου (2007), 138· Σύσταση 88/590/ΕΟΚ, στοιχ. 5 «κανένα μέσο πληρωμής δεν χορηγείται στον καταναλωτή παρά μόνο μετά από σχετική αίτησή του». Έτσι, άρθρ. 63 ΚΤΔ· απαγόρευση παροχής χρηματοοικονομικών υπηρεσιών χωρίς προηγούμενη αίτηση του καταναλωτή και σε Οδηγία 2002/65/ΕΚ (άρθρ. 9).

³⁰. Γεωργιάδης Απ. (2001), §12 αρ.48· Τσίρου (2007), 137· Παπαϊωάννου, Καταναλωτής και πλαστικό χρήμα, Συνήγορος 2001, 30.

³¹. Γεωργιάδης Γ., (2003), 383· Τσίρου (2007), 137· ΕφΑθ 820/1997 ΕΤρΑξΔ 2001, 319. Η νέα οδηγία 2008/48/ΕΚ για καταναλωτική πίστη προβλέπει ρητά στο άρθρ. 8 την υποχρέωση εκτίμησης της πιστοληπτικής ικανότητας του καταναλωτή.

³². Σινανιώτη-Μαρούδη/Φαρσαρώτας (2005), 205

³³. Άρθρ. 64 ΚΤΔ· Ρόκας (2002), 37, η τράπεζα δεν έχει γενική υποχρέωση να συναλλάσσεται με όλους τους υποψήφιους πελάτες της.

³⁴. Σύσταση 88/950/ΕΟΚ· Σύσταση 97/489/ΕΚ, άρθρ. 64 ΚΤΔ· άρθρ. 10 §1 Οδηγ. 2008/48/ΕΚ «Οι συμβάσεις πίστωσης καταρτίζονται εγγράφως ή επί άλλου σταθερού μέσου». Για τον ορισμό του σταθερού μέσου, βλ. Οδηγία 2002/65/ΕΚ, αιτιολ. σκέψη 20 και άρθρ. 2 στ: «κάθε μέσο που επιτρέπει στον καταναλωτή να αποθηκεύει πληροφορίες απευθυνόμενες προσωπικά σε αυτόν, κατά τρόπο προσπελάσιμο για μελλοντική αναφορά επί χρονικό διάστημα επαρκές για σκοπούς που εξυπηρετούν οι πληροφορίες και το οποίο επιτρέπει την ακριβή αναπαραγωγή των αποθηκευμένων πληροφοριών». Π.χ. δισκέτες, CD-ROM, σκληροί δίσκοι υπολογιστών όπου αποθηκεύεται το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο.

την ίδια την πιστωτική κάρτα³⁵. Όταν η κάρτα περιέλθει στον κάτοχό της, η σύμβαση θεωρείται καταρτισμένη³⁶. Η εκδιδόμενη κάρτα ανήκει και παραμένει στην κυριότητα (και νομή) του εκδότη της καθ' όλη τη διάρκεια ισχύος της, ενώ ο πελάτης είναι, απλώς, κάτοχος αυτής.

Η σύμβαση συμφωνείται συνήθως ως αορίστου χρόνου, ενώ η ισχύς της κάρτας διαρκεί μέχρι το τέλος του μήνα του έτους που είναι αποτυπωμένος στην κάρτα. Η τράπεζα μπορεί να την ανανεώνει περιοδικά με βάση την αρχική σύμβαση, η οποία εξακολουθεί να ισχύει με τους ίδιους όρους. Καταγγελία της σύμβασης μπορεί να γίνει και από τα δύο μέρη, υπό τις προϋποθέσεις που ορίζονται στη σύμβαση³⁷. Κατά κανόνα, ο καταναλωτής μπορεί να καταγγείλει τη σύμβαση οποτεδήποτε και χωρίς επιβάρυνση, εκτός αν τα μέρη έχουν συμφωνήσει προθεσμία προειδοποίησης. Ο πιστωτικός φορέας διατηρεί το δικαίωμα της καταγγελίας σε περίπτωση αθέτησης οποιουδήποτε όρου της σύμβασης ή για άλλη νόμιμη αιτία, εφόσον όμως έχει τηρήσει δίμηνη τουλάχιστον προθεσμία προειδοποίησης και έχει επιδώσει την καταγγελία του στον καταναλωτή εγγράφως ή επί άλλου σταθερού μέσου³⁸.

1.2. Υποχρεώσεις του εκδότη

Βασικές υποχρεώσεις του εκδότη³⁹ είναι να εξασφαλίζει στον κάτοχο, κατά τη διάρκεια της σύμβασης, τη δυνατότητα να προμηθεύεται αγαθά ή υπηρεσίες από τις

³⁵. Μόνη η αποστολή της κάρτας αποτελεί σιωπηρή αποδοχή της πρότασης του υποψήφιου κατόχου, άρθ. 64 ΚΤΔ.

³⁶. Γεωργιάδης Απ. (2001), §12 αρ. 48· Τσίρου (2007), 137. «Οι υποχρεώσεις του εκδότη έναντι του κατόχου της κάρτας γεννώνται από της παραδόσεώς της» ΕφΔωδ 396/2000 ΕπισκΕΔ 2001, 1005· ΕιρΘεσ 3980/2003 ΧρΙΔ 2004,734· άρθ. 64 ΚΤΔ. Βλ. όμως και Σύσταση 88/950/ΕΟΚ, ΕΕ της 24.11.1988, L. 317/55: με την απλή παραλαβή της κάρτας από τον κάτοχο, ακόμα κι αν την έχει ζητήσει, δεν θεωρείται ότι έχει συναφθεί σύμβαση, αφού απαραίτητη προϋπόθεση είναι και η λήψη αντιγράφου με τους όρους της σύμβασης.

³⁷. Π.χ. όρος 14 σε: «Σύμβαση έκδοσης πιστωτικής κάρτας Eurobank Visa Classic/Electron/Gold ή WWF Eurobank Visa και Eurobank Mastercard/Gold Mastercard» της ΕFG Eurobank Ergasias ΑΕ. Φυσικά και οι όροι αυτοί ελέγχονται ως προς την καταχρηστικότητα τους.

³⁸. Αρθ. 13 Οδηγίας 2008/48/ΕΚ για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης και την κατάργηση της οδηγίας 87/102/ΕΟΚ, ΕΕ 22.5.2008, L 133/66.

³⁹. Βλ. Χαρίση-Στάμου, Η πιστωτική κάρτα, 1984, 145 επ· Γεωργιάδης Απ., (2001), §12 αρ.55 επ· Γεωργιάδης Γ., (2003), 382 επ· Σινανιώτη-Μαρούδη/Φαρσαρώτας (2005), 202 επ· Βενιέρης, ο.π (2007), 1079· Τσίρου (2007), 147 επ, 175 επ.

συμβεβλημένες επιχειρήσεις χωρίς την άμεση καταβολή του τιμήματος⁴⁰, και να καταβάλλει την αξία των συναλλαγών του τελευταίου με τις συμβεβλημένες επιχειρήσεις, εφόσον προσκομισθούν σ' αυτόν τα προβλεπόμενα παραστατικά συναλλαγής υπογεγραμμένα από τον κάτοχο της κάρτας⁴¹. Με την υπογραφή αυτή παρέχεται ανέκκλητη⁴² εντολή από τον κάτοχο στον εκδότη να προβεί στη σχετική καταβολή.

Στις παρεπόμενες υποχρεώσεις, περιλαμβάνονται οι υποχρεώσεις ενημέρωσης και πληροφόρησης του πελάτη - καταναλωτή⁴³, η αποστολή συγκεντρωτικού λογαριασμού ανά τακτά χρονικά διαστήματα (συνήθως κάθε μήνα), που περιλαμβάνει τις πραγματοποιηθείσες συναλλαγές, το ανεξόφλητο υπόλοιπο, το επιτόκιο που εφαρμόστηκε, λοιπές επιβαρύνσεις, το ελάχιστο ποσό καταβολής και την προθεσμία καταβολής του, και η τήρηση εσωτερικού αρχείου για το σύνολο των συναλλαγών που έγιναν με την κάρτα, ώστε να είναι δυνατή η εξακρίβωση των διάφορων πράξεων και η διόρθωση τυχόν σφαλμάτων⁴⁴.

1.3. Υποχρεώσεις του κατόχου

Ο κάτοχος από την πλευρά του υποχρεούται να καταβάλλει εμπρόθεσμα τα οφειλόμενα ποσά που εμφανίζονται στους συγκεντρωτικούς λογαριασμούς που του στέλνει ο εκδότης. Κατά κανόνα, βάσει της πρόσθετης σύμβασης ανοίγματος πίστωσης που συνάπτεται, ο κάτοχος έχει τη δυνατότητα να μην καταβάλλει αμέσως το σύνολο των δαπανών στις οποίες προέβη ο εκδότης, αλλά να τις εξοφλεί έντοκα, με δόσεις, ανά

⁴⁰. Στις περισσότερες συμβάσεις προβλέπεται κι η δυνατότητα του κατόχου (και αντίστοιχη υποχρέωση εξασφάλισής της από την τράπεζα) να προβαίνει σε ανάληψη μετρητών από τα ταμεία της τράπεζας ή ΑΤΜ που φέρουν τα σήματα της κάρτας.

⁴¹. ΑΠ 589/2001 ΔΕΕ 2001, 1117 = ΕλΔ 2002, 422· ΑΠ 1219/2001 ΕΕμπΔ 2001, 529 = ΔΕΕ 2001, 1128· όρος 4.5 σε ««Σύμβαση έκδοσης πιστωτικής κάρτας...» της ΕFG Eurobank Ergasias ΑΕ. Για τις συναλλαγές από απόσταση, βλ. κατωτ. κεφ. Β.

⁴². “Γενικές αρχές” άρθρ. 4 Σύστασης 87/598/ΕΟΚ για ευρωπαϊκό κώδικα δεοντολογίας σε θέματα ηλεκτρονικών πληρωμών, ΕΕ 24.12.1987, L 365/72· αιτιολ.σκέψη 10 Σύστασης 97/489/ΕΚ σχετικά με τις συναλλαγές που γίνονται με μέσα ηλεκτρονικής πληρωμής και ιδίως όσον αφορά τις σχέσεις μεταξύ του εκδότη και του κατόχου, ΕΕ 2.8.1997, L 208/52. Σε δεσμευτικό πλέον κείμενο, Οδηγία 2007/64/ΕΚ, άρθρ. 66, που προβλέπει το ανέκκλητο της εντολής πληρωμής, ΕΕ 5.12.2007, L 319/1.

⁴³. Βλ κατωτ. κεφ. Γ.

⁴⁴. Άρθρ. 66, 77 και 78 ΚΤΔ. Σε περίπτωση που ο κάτοχος επικαλεστεί μη ορθή καταγραφή ή καταχώρηση συναλλαγής στους λογαριασμούς, ο εκδότης βαρύνεται να αποδείξει το αντίθετο, ΑΠ 589/2001 ΕλΔνη 2001, 422· άρθρ. 79, 80 ΚΤΔ.

τακτά χρονικά διαστήματα, συνήθως κάθε μήνα. Οφείλει επίσης να καταβάλλει την ετήσια συνδρομή της κάρτας⁴⁵.

Η πιστωτική κάρτα είναι αυστηρά προσωπική. Ο κάτοχος υποχρεούται να θέτει την υπογραφή του στο σώμα αυτής, αμέσως μόλις την παραλαμβάνει, προκειμένου να γίνεται αντιπαραβολή της με την υπογραφή που τίθεται στην απόδειξη κάθε συναλλαγής και να μην τη μεταβιβάζει, παραχωρεί ή επιτρέπει τη χρήση της από τρίτο πρόσωπο⁴⁶.

Επιπλέον, ο κάτοχος οφείλει να τηρεί τις υποχρεώσεις επιμέλειας που προβλέπονται από τη σύμβαση και το νόμο. Πρέπει να λαμβάνει όλα τα προσήκοντα μέτρα για την φύλαξη της κάρτας και του προσωπικού αριθμού αναγνώρισης ταυτότητας (PIN) ή άλλου κωδικού αριθμού, που επιτρέπουν τη χρησιμοποίησή της, να ειδοποιεί⁴⁷ τον εκδότη αμέσως μόλις αντιληφθεί απώλεια ή κλοπή της κάρτας του, σφάλμα στις συναλλαγές ή καταχώρηση συναλλαγής που δεν έχει γίνει από τον ίδιο⁴⁸. Έως τη γνωστοποίηση της κλοπής ή απώλειας, ο κάτοχος ευθύνεται μέχρι του ποσού των 150 ευρώ, εφόσον δε βαρύνεται με δόλο ή βαριά αμέλεια. Μετά τη γνωστοποίηση απαλλάσσεται από κάθε ευθύνη για τις ζημιές, εκτός αν έχει ενεργήσει με δόλο⁴⁹.

2. Σχέση εκδότη - συμβεβλημένης επιχείρησης

2.1. Νομική φύση - κατάρτιση

Για τη νομική φύση της σύμβασης που συνάπτει ο εκδότης της κάρτας με τη συμβεβλημένη επιχείρηση δεν υπάρχει ομοφωνία, πέρα από το γεγονός ότι είναι

⁴⁵. Για τις υποχρεώσεις του κατόχου βλ. *Χαρίση-Στάμου* (1984), 155· *Γεωργιάδης Απ.* (2001), §12 αρ.55 επ· *Αλεξανδρίδου* (2004), 70 επ· *Σινανιώτη-Μαρούδη/Φαρσαρώτας* (2005), 203 επ· *Βενιέρης*, ο.π. (2007), 1079· *Τσίρου* (2007), 163 και 186 επ· *Βασιλόπουλος*, Μέσα ηλεκτρονικών πληρωμών, σε: *Δούβλης/Μπάλος* Δίκαιο προστασίας καταναλωτών, 2008, 692 επ.

⁴⁶. Άρθ. 69 περ. δ ΚΤΔ· όρος 1.2. «Σύμβαση έκδοσης πιστωτικής κάρτας...» της EGF Eurobank Ergasias ΑΕ· όρος 1 σύμβασης “My Cash” της Εθνικής Τράπεζας· *Παπαϊωάννου*, Συνήγορος 2001, 32. Η απαγόρευση ισχύει και για τα μέλη της οικογένειας του κατόχου, δεδομένου ότι για τα πρόσωπα αυτά υπάρχει η δυνατότητα έκδοσης πρόσθετων καρτών.

⁴⁷. Τηλεφωνικά και στη συνέχεια με έγγραφο που θα φέρει την υπογραφή του, άρθ. 70 ΚΤΔ.

⁴⁸. Όρος στη σύμβαση κατά τον οποίο αν ο κάτοχος δεν προβάλλει αντιρρήσεις μέσα σε προθεσμία 20 ημερών από την παραλαβή του μηνιαίου λογαριασμού, λογίζεται ότι τον αποδέχεται είναι καταχρηστικός, ΑΠ 1219/2001 ΕΕμπΔ 2001, 548· ΜΠρΘεσ 2234/2005 Αρμ. 2007, 77 επ.

⁴⁹. Άρθ. 3 και 4 ΥΑ Ζ1-178/2001 για συναλλαγές που γίνονται με κάρτες (ΦΕΚ Β 255/9.3.2001), η οποία ενσωμάτωσε μέρος της Σύστασης 97/489/ΕΚ, ΕΕ 2.8.1997, L208/52. *Σκαλίδης*, Έλεγχος της ενεργητικής νομιμοποίησης του κατόχου πιστωτικής κάρτας, ΕΤρΑΞΧρΔ 2005, 344, η ευθύνη του κατόχου προκύπτει και από τη σύμβαση εντολής κατ’ άρθ. 723 ΑΚ.

σύμβαση προσχώρησης, στην οποία ο εκδότης έχει διατυπώσει από πριν τους γενικούς όρους συναλλαγής, τους οποίους αποδέχεται η επιχείρηση⁵⁰. Οι δυσκολίες νομικού χαρακτηρισμού πηγάζουν από το γεγονός ότι πρόκειται για μεικτή σύμβαση, αποτελούμενη από στοιχεία που ανήκουν σε διαφορετικούς συμβατικούς τύπους (μεικτοτυπική σύμβαση)⁵¹. Γίνεται δεκτό ότι αποτελεί καταρχήν γνήσια σύμβαση υπέρ τρίτου⁵² (του κατόχου της κάρτας) κατά την έννοια του άρθρου 411 ΑΚ, με αντικείμενο την αναστολή της είσπραξης της οφειλής του κατόχου από τις συναλλαγές με την συμβεβλημένη επιχείρηση⁵³. Συγχρόνως, κατά τις επικρατέστερες απόψεις, η βασική σχέση που τους συνδέει είναι σύμβαση εμπορικής παραγγελίας⁵⁴ ή έμμισθης εντολής και εγγύησης⁵⁵. Αντικείμενο και στις δύο περιπτώσεις είναι η είσπραξη των οφειλών του κατόχου από τον εκδότη (παραγγελιοδόχο ή εντολοδόχο), ο οποίος προκαταβάλλει τα αντίστοιχα ποσά στην επιχείρηση (παραγγελέα ή εντολέα). Κατά άλλη άποψη, πρόκειται για μεικτή, ειδικότερα μεικτοτυπική, σύμβαση πλαίσιο, βάσει της οποίας η

⁵⁰. Έλεγχος της καταχρηστικότητας των όρων της σύμβασης γίνεται μέσω των γενικών διατάξεων των άρθρων 178, 179, 281, 288 και 332 ΑΚ· *Γεωργιάδης Απ.* (2001), §12 αρ. 28· *Τσίρου* (2007), 194 επ. Ευθεία ή αναλογική εφαρμογή της Οδηγίας 93/13/ΕΚ για τον έλεγχο της καταχρηστικότητας των ΓΟΣ δεν γίνεται, αφού ακόμη και η διευρυμένη έννοια του καταναλωτή, που μπορεί να υιοθετεί κράτος μέλος, δεν μπορεί να συμπεριλάβει και τα νομικά πρόσωπα, ΔΕΚ αποφ. 22.11.2001, συνεκδ. υποθ. C-541-542/1999, ΔΕΕ 2002, 1122 επ· ΕφΑθ 8271/2006, ΔΕΕ 2007, 462· ΜΠρΑθ 3906/2008 ΧρηΔικ 2008, 248· *M.Schillig*, Inequality of bargaining power versus market for lemons: Legal paradigm change and the Court of Justice's jurisprudence on Directive 93/13 on unfair contract terms, *European Law Review*, June 2008, 344. Αντιθ. ΜΠρΑθ 2772/2002 ΕΕμπΔ 2002, 805, που έκρινε ότι καταναλωτής είναι και εμπορική επιχείρηση που συνάπτει σύμβαση παροχής υπηρεσιών με τράπεζα, βάση της οποίας η τράπεζα της παραχωρεί τη δυνατότητα πώλησης εμπορευμάτων μέσω πιστωτικών καρτών που φέρουν το διακριτικό τίτλο της, βασιζόμενη στον ευρύ ορισμό του άρθ. 1 §4α ν. 2251/94. Η αμφισβήτηση λύθηκε, τουλάχιστον για τις εξ αποστάσεως χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, το 2005, με την εισαγωγή του άρθ. 4Α στο ν.2251/1994 (Οδηγία 2002/65/ΕΚ), που υιοθέτησε τη στενή έννοια του καταναλωτή. Βλ. πάντως άρθ. 51 §3 πρόσφατης Οδηγία 2007/64/ΕΚ (Οδηγία SEPA), που δίνει τη δυνατότητα επέκτασης των προστατευτικών διατάξεων για τους καταναλωτές και στις πολύ μικρές επιχειρήσεις.

⁵¹. *Χαρίση-Στάμου* (1984), 119· *Γεωργιάδης Απ.* (2001), §12 αρ. 35· *Τσίρου* (2007) 196. Για την έννοια μεικτής και μεικτοτυπικής σύμβασης, βλ. *Γεωργιάδης Απ.*, Νέες μορφές συμβάσεων της σύγχρονης οικονομίας, 2000, αρ. Α28 επ.

⁵². Ο κάτοχος μπορεί να αξιώσει απευθείας από την επιχείρηση να δεχθεί τη χρήση της κάρτας και να παραιτηθεί από την αξίωση άμεσης είσπραξης του τιμήματος της παροχής.

⁵³. *Γεωργιάδης Απ.* (2001), §12 αρ. 36· *Βενιέρης*, ο.π. (2007), 1081· ΕιρΘεσ 4309/2005 ΔΕΕ 2006, 498.

⁵⁴. ΕιρΘεσ. 4309/2005 ΔΕΕ 2006, 498 επ· ΜΠρΘεσ ΕΕμπΔ 1995, 47 επ· *Παπαγιάννης*, ΕπισκεΔ 1996, 315· *Βελέντζας*, Δίκαιο Τραπεζών και Τραπεζικών Συμβάσεων, 2004, 1047· *Βενιέρης*, ο.π. (2007), 1081.

⁵⁵. *Γεωργιάδης Απ.*, Γενικές αρχές αστικού δικαίου, 2002, §12 αρ. 35 επ· *Τσίρου* (2007), 196 επ όπου παράθεση των διαφορετικών απόψεων· βλ. και *Ρόκα* (2003), 93.

επιχείρηση αναλαμβάνει την υποχρέωση να δέχεται τις πιστωτικές κάρτες των πελατών του ως μέσο πληρωμής και ο εκδότης εγγυάται την αποπληρωμή του τιμήματος⁵⁶.

Η σύμβαση καταρτίζεται, συνήθως, με πρωτοβουλία της επιχείρησης, για αόριστο χρόνο και μπορεί να λυθεί οποτεδήποτε με έγγραφη καταγγελία, τα αποτελέσματα της οποίας επιδρούν στο μέλλον⁵⁷. Ωστόσο άκαιρη καταγγελία χωρίς σπουδαίο λόγο ελέγχεται από άποψη καταχρηστικότητας και οφείλεται αποζημίωση για τυχόν ζημία του αντισυμβαλλομένου⁵⁸.

2.2. Υποχρεώσεις του εκδότη

Με τη σύμβαση αυτή η τράπεζα (εκδότης) καθίσταται άμεσος και αμετάκλητος οφειλέτης της συμβεβλημένης επιχείρησης, με την οποία συναλλάσσεται ο κάτοχος⁵⁹. Η Τράπεζα οφείλει να καταβάλει τα ποσά στη συμφωνημένη ημέρα ή συνήθως να τα πιστώσει στον λογαριασμό που τηρεί η επιχείρηση στην εκδότρια τράπεζα. Εφόσον η επιχείρηση τήρησε τις απορρέουσες από τη σύμβαση υποχρεώσεις πρόνοιας και επιμέλειας, ο εκδότης δεσμεύεται να πληρώσει το ποσό της συναλλαγής ανεξάρτητα από τυχόν αφερεγγυότητα του κατόχου⁶⁰. Αν μάλιστα ο κάτοχος της κάρτας και η επιχείρηση τηρούν τις υποχρεώσεις επιμέλειάς τους κι ωστόσο τρίτος (μη δικαιούχος) καταφέρει να χρησιμοποιήσει την κάρτα στις συναλλαγές, τότε ο εκδότης θα υποχρεωθεί να καταβάλει το αντίτιμο, το οποίο μπορεί να αναζητήσει στη συνέχεια, μαζί με τυχόν πρόσθετη αποζημίωση, από το μη νόμιμο χρήστη κατά τις διατάξεις για την αδικοπραξία (914 ΑΚ). Αν βέβαια η επιχείρηση ευθύνεται με αμέλεια, τότε ο εκδότης δεν υποχρεούται σε εξόφληση και η επιχείρηση είναι αυτή που θα στραφεί κατά μη νόμιμου χρήστη⁶¹.

Ο εκδότης οφείλει να ειδοποιεί αμέσως την επιχείρηση για τυχόν ακυρώσεις καρτών λόγω κλοπής, απώλειας ή υπέρβασης του πιστωτικού ορίου. Αν ολιγορήσει να

⁵⁶. Γεωργιάδης Γ. (2003), 384· Ρόκας (2003), 93. Για την έννοια της σύμβασης πλαίσιο βλ. Γεωργιάδης Απ. Γενικές αρχές αστικού δικαίου (2002) § 32 αρ. 59.

⁵⁷. Βλ. γενικούς όρους και όρο 5.16, σε: «Σύμβαση αποδοχής καρτών VISA, V-PAY ...» της Τράπεζας Πειραιώς· όρους 2, 8 και 9 σε: «Σύμβαση προεξόφλησης άτοκων δόσεων από τη χρήσης πιστωτικών καρτών» της ΕΤΕ.

⁵⁸. ΜΠρΑθ 2772/2002 ΕΕμπΔ 2002, 808 επ· Τσίρου (2007), 228.

⁵⁹. Για τις υποχρεώσεις του εκδότη βλ. Χαρίση-Στάμου (1984), 83 επ· Γεωργιάδης Απ. Η εξασφάλιση των πιστώσεων, 2001, §12 αρ.26 επ· Παπαϊωάννου, Συνήγορος 2001, 31 επ· Αλεξανδρίδου (2004), 70 επ· Σινανιώτη-Μαρούδη/Φαρσαρώτας (2005), 202 επ· Βενιέρης (2007), 1081· Τσίρου (2007), 202 επ και 216 επ.

⁶⁰. Αθανασίου, Πιστωτική κάρτα και Διαδίκτυο, ΕλΔνη 2006, 990· Γεωργιάδης Γ., (2003), 386.

⁶¹. Τσίρου (2007), 305.

ενημερώσει και στο μεσοδιάστημα πραγματοποιηθεί συναλλαγή, χωρίς πταίσμα της επιχείρησης, ο εκδότης οφείλει να καταβάλει το αντίτιμο⁶². Επίσης, βάσει της μεταξύ τους παρεπόμενης συμφωνίας, ο εκδότης οφείλει να προμηθεύσει την επιχείρηση με τις συσκευές (τερματικά) εισαγωγής της κάρτας και καταγραφής των στοιχείων, που απαιτούνται για να θεωρείται έγκυρη η συναλλαγή⁶³.

2.3. Υποχρεώσεις της επιχείρησης

Βασικές υποχρεώσεις της συμβεβλημένης επιχείρησης⁶⁴ είναι να δέχεται τη χρήση των πιστωτικών καρτών του εκδότη για προμήθεια αγαθών ή υπηρεσιών δίχως άμεση πληρωμή του τιμήματος, στην ίδια τιμή με τους πελάτες που πληρώνουν τις μετρητοίς και να καταβάλλει τη συμφωνημένη προμήθεια, η οποία υπολογίζεται ως ποσοστό επί της συνολικής αξίας των συναλλαγών. Συνήθως συμφωνείται η παρακράτηση της προμήθειας από τα ποσά που οφείλει ο εκδότης στην επιχείρηση. Η επιχείρηση πρέπει να εκδίδει για κάθε συναλλαγή απόδειξη με ορισμένα στοιχεία, υπογεγραμμένη από τον κάτοχο της κάρτας και να διατηρεί τα πρωτότυπα των χρεωστικών αποδείξεων - εκτυπωμάτων για καθορισμένο χρονικό διάστημα⁶⁵.

Πολύ σημαντική είναι η υποχρέωσή της για λήψη μέτρων πρόνοιας και επιμέλειας⁶⁶, ώστε να αποφεύγεται, κατά το δυνατόν, η χρησιμοποίηση της κάρτας από μη δικαιούχους. Η επιχείρηση πρέπει να ελέγχει τη γνησιότητα της κάρτας, την ημερομηνία λήξης της, την ταυτότητα του νόμιμου κατόχου της και την ομοιότητα της υπογραφής που θέτει ο κάτοχος στην απόδειξη πληρωμής με την υπογραφή του στην κάρτα⁶⁷. Επίσης, πρέπει να ενημερώνεται από τους καταλόγους και τις ανακοινώσεις του εκδότη για τις κάρτες που έχουν κλαπεί, χαθεί ή ακυρωθεί και σε τέτοια περίπτωση να μη δέχεται την κάρτα ή να την παρακρατεί και να την αποδίδει στην τράπεζα,

⁶². ΕιρΑθ 2464/2004 ΝοΒ 2005, 324.

⁶³. Παρεπόμενη συμφωνία εγκατάστασης και χρήσης EFT/POS & IMRINTER, στη γενική σύμβαση αποδοχής καρτών της Τράπεζας Πειραιώς.

⁶⁴. Βλ. *Χαρίση-Στάμου* (1984), 85 επ· *Γεωργιάδης Απ.* (2001), §12 αρ.26 επ· *Παπαϊωάννου*, *Συνήγορος* 2001, 31 επ· *Γεωργιάδης Γ.* (2003), 385 επ· *Αλεξανδρίδου* (2004), 69 επ· *Σινανιώτη-Μαρούδη/Φαρσαρώτας* (2005), 202 επ· *Βενιέρης*, ο.π. (2007), 1081· *Τσίρου* (2007), 206 επ και 218 επ.

⁶⁵. Για 2 τουλάχιστον χρόνια στις συμβάσεις της Τράπεζας Πειραιώς, όρος 5.5. σε: «Σύμβαση αποδοχής καρτών VISA, V-PAY ... και εγκατάστασης και χρήσης EFT/POS & IMPRINTER».

⁶⁶. *Αθανασίου*, *ΕλΔνη* 2006, 990· *Γεωργιάδης Απ.* (2001), §12 αρ.31.

⁶⁷. Βλ. όρους 2.2. και 3.1 «Σύμβαση αποδοχής καρτών VISA, V-PAY ...» της Τράπεζας Πειραιώς.

ανάλογα με τη συμφωνία⁶⁸. Τέλος, δεν πρέπει να δέχεται συναλλαγές με πιστωτική κάρτα όταν το αντίτιμο υπερβαίνει το ανώτατο επιτρεπόμενο όριο, εκτός αν έχει λάβει ειδική έγκριση του εκδότη, διαφορετικά ο εκδότης δε δεσμεύεται για το υπερβάλλον του πιστωτικού ορίου ποσό. Η παράλειψη τήρησης των μέτρων ασφάλειας και επιμέλειας ως προς τον έλεγχο της νομιμοποίησης του εμφανιζόμενου ως νομίμου δικαιούχου της κάρτας απαλλάσσει τον εκδότη από την υποχρέωση καταβολής του αντιτίμου των συγκεκριμένων συναλλαγών κι ό,τι τυχόν έχει καταβάλει το αναζητά κατά τις διατάξεις για τον αδικαιολόγητο πλουτισμό 904 επ ΑΚ⁶⁹.

3. Σχέση κατόχου πιστωτικής κάρτας - συμβεβλημένης επιχείρησης

3.1. Νομική φύση-κατάρτιση

Η έννομη σχέση του κατόχου με την επιχείρηση δεν είναι δεδομένη εκ των προτέρων, αλλά εξαρτάται από το αντικείμενο της συναλλαγής. Στη συνηθέστερη περίπτωση θα πρόκειται για σύμβαση πώλησης, μπορεί όμως να είναι κι οποιαδήποτε άλλη σύμβαση προμήθειας αγαθών ή υπηρεσιών (π.χ. σύμβαση έργου, μίσθωσης πράγματος, υπηρεσιών, μεταφοράς, ξενοδοχειακή, εστιατορίου κλπ), η οποία ρυθμίζεται από τις εκάστοτε ειδικές διατάξεις, όπως συμβαίνει και με τους άλλους πελάτες που δεν είναι κάτοχοι πιστωτικών καρτών. Η σύναψη της σύμβασης αυτής είναι ανεξάρτητη από τη χρήση της πιστωτικής κάρτας και συντελείται κατά τη στιγμή της σύμπτωσης των βουλήσεων των μερών ως προς το αντικείμενο και το αντίτιμο της συναλλαγής⁷⁰. Η μόνη διαφορά έγκειται στον τρόπο καταβολής του τιμήματος.

Ωστόσο, ο χρόνος επίδειξης της κάρτας έχει σημασία στις ακόλουθες δύο περιπτώσεις. Αν ο κάτοχος επέδειξε την πιστωτική του κάρτα κατά την έναρξη των διαπραγματεύσεων και η επιχείρηση αρνείται και αξιώνει καταβολή τοις μετρητοίς, τότε η μεταξύ τους σύμβαση δεν καταρτίστηκε, διότι υπάρχει ασυμφωνία ως προς τον όρο της σύμβασης για τον τρόπο πληρωμής, ο οποίος κατέστη αντικείμενο διαπραγμάτευσης και αποτελεί ουσιώδες στοιχείο της σύμβασης. Η περίπτωση αυτή εξομοιούται με άρνηση της επιχείρησης να συμβληθεί με τον κάτοχο της πιστωτικής

⁶⁸. Σε περίπτωση κλοπής ή απώλειας η ειδοποίηση εμφανίζεται πλέον στο ειδικό μηχανήμα που χρησιμοποιεί η επιχείρηση, συνήθως με τη φράση «κρατήστε την κάρτα» και η συναλλαγή τερματίζεται ηλεκτρονικά, Σκαλίδης, ΕΤρΑξΧρΔ 2005, 338.

⁶⁹. Γεωργιάδης Απ. (2001), §12 αρ. 42· Τσίρου (2007), 221.

⁷⁰. Χαρίση-Στάμου (1984), 227 επ· Παπαγιάννης, ΕπισκΕΔ 1996, 314· Γεωργιάδης Απ. (2001), §12 αρ. 86 επ· Τσίρου (2007) 230 επ.

κάρτας και συνιστά παραβίαση της σύμβασης του εκδότη με την επιχείρηση, που αποτελεί συγχρόνως σύμβαση υπέρ του κατόχου της κάρτας. Αν όμως ο κάτοχος δείξει την κάρτα μετά την συμφωνία του με την επιχείρηση για την παροχή και το αντίτιμο, που αποτελούν ουσιώδη στοιχεία της σύμβασης, χωρίς να γίνει διαπραγμάτευση ως προς τον τρόπο πληρωμής, τότε η σύμβαση ανάμεσά τους έχει καταρτισθεί. Αν στη συνέχεια η επιχείρηση αρνείται την εκπλήρωση αν δεν πληρωθεί σε μετρητά, τότε παραβιάζει και τη μεταξύ τους συμβατική της υποχρέωση και καθίσταται υπεrhήμερος οφειλέτης⁷¹.

Η σύμβαση μεταξύ κατόχου και επιχείρησης λύεται βάσει των διατάξεων ενοχικού δικαίου που προβλέπονται ανάλογα με τη φύση της σύμβασης ή τη συμφωνία των μερών, όπως ακριβώς θα γινόταν αν αυτή είχε συναφθεί χωρίς την πληρωμή (ή ακριβέστερα την αναβολή της πληρωμής) με πιστωτική κάρτα⁷².

3.2. Υποχρεώσεις της επιχείρησης

Οι υποχρεώσεις της επιχείρησης έναντι του κατόχου πηγάζουν αφενός από την εκάστοτε μεταξύ τους σύμβαση⁷³ και αφετέρου από τη σύμβαση της επιχείρησης με τον εκδότη της πιστωτικής κάρτας⁷⁴. Η επιχείρηση υποχρεούται να προσφέρει τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες της με τους ίδιους όρους⁷⁵ που τα προσφέρει στους πελάτες που πληρώνουν με μετρητά και να δέχεται την πληρωμή με πιστωτική κάρτα, παραιτούμενη από την αξίωσή της για άμεση καταβολή του τιμήματος. Αν αρνηθεί να συμβληθεί, λόγω της ύπαρξης γνήσιας σύμβασης υπέρ τρίτου ανάμεσα σ' αυτήν και τον εκδότη, ο κάτοχος έχει όλα τα δικαιώματα που έχει και ο εκδότης σε περίπτωση μη αποδοχής πληρωμής με πιστωτική κάρτα.

Πρέπει να σημειωθεί ότι η επιχείρηση διατηρεί κατά του κατόχου την αξίωση πληρωμής του αντιτίμου της παροχής, αφού η υφιστάμενη σύμβαση υπέρ τρίτου

⁷¹. Γεωργιάδης Απ. (2001), § 12 αρ. 86 επ. Τσίρου (2007), 240 επ.

⁷². Χαρίση-Στάμου (1984), 243 επ. Τσίρου (2007), 248.

⁷³. Η εκπλήρωσή της σύμβασης αυτής και οι εκατέρωθεν υποχρεώσεις θα κριθούν με βάση τις διατάξεις του ειδικού ενοχικού δικαίου που την διέπουν, ανεξάρτητα από τη σύμβαση της επιχείρησης με τον εκδότη. Για παράδειγμα, αν πρόκειται για πώληση θα εφαρμοστούν τα άρθ. 513 επ. ΑΚ και η επιχείρηση οφείλει να παραδώσει το πράγμα χωρίς πραγματικά ελαττώματα, διαφορετικά ο αντισυμβαλλόμενος έχει τα δικαιώματα που προβλέπουν τα άρθ. 540 επ. ΑΚ.

⁷⁴. Βλ. Χαρίση-Στάμου (1984), 234 επ. Αλεξανδρίδου (2004) 71 επ. Τσίρου (2007), 232 επ.

⁷⁵. Ή και ευνοϊκότερους όρους, αφού πλέον πολλές πιστωτικές κάρτες συνδέονται με πρόγραμμα επιβράβευσης συναλλαγών ή προνομίων, π.χ. Affinity Card Visa, Shell Citibank Mastercard της Citibank, πρόγραμμα Επιστροφή για τις κάρτες της Eurobank, Οδηγός πιστωτικών καρτών 2008 της Τράπεζας Πειραιώς.

ανάμεσα στον εκδότη και την επιχείρηση, δεν έχει ως περιεχόμενο την άφεση χρέους, αλλά την αναστολή είσπραξης του κόστους της συναλλαγής. Αν ο εκδότης αρνηθεί να καταβάλλει για οποιονδήποτε νόμιμο λόγο, όπως στην περίπτωση υπέρβασης του πιστωτικού ορίου χωρίς έγκρισή του, η επιχείρηση θα στραφεί κατά του κατόχου⁷⁶.

Αν ο κάτοχος αμφισβητήσει ή παραπονεθεί για το ποσό της χρέωσης ή την ποιότητα των παρασχεθέντων υπηρεσιών, η επιχείρηση έχει την υποχρέωση να διευθετήσει απευθείας το εν λόγω ζήτημα με τον κάτοχο της κάρτας. Αν ακυρωθεί η συναλλαγή ή μειωθεί το τίμημα για οποιονδήποτε λόγο, η συμβεβλημένη επιχείρηση οφείλει να μην επιστρέψει μετρητά χρήματα αλλά να εκδώσει πιστωτικό σημείωμα, αποστέλλοντας αντίγραφο στον εκδότη, ο οποίος αντίστοιχα θα χρεώσει την επιχείρηση και θα πιστώσει τον κάτοχο⁷⁷.

3.3. Υποχρεώσεις του κατόχου

Ο κάτοχος έχει υποχρέωση από τη βασική σύμβαση έκδοσης πιστωτικής κάρτας να επιδεικνύει την κάρτα του στην συμβεβλημένη επιχείρηση και να υπογράφει στο εκτύπωμα της χρεωστικής απόδειξης. Η υπογραφή της ισοδυναμεί με αιτιώδη αναγνώριση χρέους και για το λόγο αυτό ο κάτοχος διατηρεί όλες τις ενστάσεις από τη μεταξύ τους σχέση. Όπως προαναφέρθηκε, η υποχρέωση του κατόχου για καταβολή του τιμήματος στην επιχείρηση δεν αίρεται με τη χρήση της πιστωτικής κάρτας, αλλά απλώς αναστέλλεται και τίθεται υπό την αναβλητική αίρεση της μη εξόφλησής του από τον εκδότη. Αν πληρωθεί η αίρεση, δηλαδή αν δεν καταβάλλει ο εκδότης, τότε ο κάτοχος έχει υποχρέωση να εξοφλήσει την επιχείρηση με την οποία συναλλάχθηκε⁷⁸.

⁷⁶. Στην ουσία η αξίωση της επιχείρησης για καταβολή του αντιτίμου από τον κάτοχο τελεί υπό την αναβλητική αίρεση της μη εξόφλησής του από τον εκδότη.

⁷⁷. Σινανιώτη-Μαρούδη/Φαρσαρώτας (2005), 202.

⁷⁸. Παπαγιάννης, ΕπισκΕΔ 1996, 314· Παπαϊωάννου, ΧρΙΔ 2002, 103 επ· Σκαλίδης, ΕΤρΑξΧρΔ 2005, 342· Τσίρου (2007), 231 με περαιτέρω παραπομπές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

5. Οι ιδιαιτερότητες της πιστωτικής κάρτας ως μέσου ηλεκτρονικής συναλλαγής από απόσταση

1. Ηλεκτρονική κατάρτιση συμβάσεων

Όταν γίνεται λόγος για ηλεκτρονική σύμβαση, πρόκειται για μια οποιαδήποτε σύμβαση που υπάρχει στον φυσικό κόσμο, η οποία συνάπτεται με ηλεκτρονικά μέσα, όπως μέσω διαδικτύου⁷⁹. Η προώθηση των ηλεκτρονικών συμβάσεων αποτελεί στόχο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Προς την κατεύθυνση αυτή εκδόθηκε η Οδηγία 2000/31/EK για ορισμένες πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην εσωτερική αγορά⁸⁰, σύμφωνα με την οποία «τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε το νομικό τους σύστημα να επιτρέπει τη σύναψη συμβάσεως με ηλεκτρονικά μέσα». Η Ελλάδα ενσωμάτωσε την Οδηγία με το π.δ. 131/2003⁸¹, το οποίο στο άρθρο 8 ορίζει ότι επιτρέπεται η κατάρτιση συμβάσεων με ηλεκτρονικά μέσα⁸², με την επιφύλαξη π.δ. 150/2001 για ηλεκτρονικές υπογραφές⁸³.

Κάθε σύμβαση που καταρτίζεται σε απευθείας σύνδεση μέσω διαδικτύου αποτελεί καταρχήν υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας⁸⁴. Οι υπηρεσίες αυτές καλύπτουν οικονομικές δραστηριότητες (πώληση αγαθών ή υπηρεσιών) σε απευθείας σύνδεση (on line), ενώ δεν καλύπτονται δραστηριότητες όπως η παράδοση αγαθών ή παροχή υπηρεσιών εκτός διαδικτύου⁸⁵. Αυτό δε σημαίνει ότι εξαιρούνται πλήρως από το πεδίο εφαρμογής οι λεγόμενες off line συμβάσεις, δηλαδή αυτές καταρτίζονται μέσω διαδικτύου αλλά εκτελούνται με παραδοσιακές μεθόδους (π.χ. παράδοση ενσώματων

⁷⁹. Τσίρον (2008), 325· «Είναι η σύμβαση που καταρτίζεται στον κυβερνοχώρο και αποδεικνύεται μόνο με ηλεκτρονικούς παλμούς» Πανάγος, Το νομοθετικό πλαίσιο για τις συναλλαγές ηλεκτρονικού εμπορίου, ΝοΒ 2004, 543· βλ Σινανιώτη-Μαρούδη, Διεθνές δικαιοδοσία και εφαρμοστέο δίκαιο στις συναλλαγές μέσω του διαδικτύου, σε: Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, 2008, 272, η οποία αντιδιαστέλλει τη γενικά καταρτιζόμενη από απόσταση σύμβαση με την ηλεκτρονική σύμβαση. Ως τέτοια θεωρεί μόνο τη σύμβαση που συνάπτεται «με ψηφιακό τρόπο με μετάδοση δεδομένων μέσω δικτύων».

⁸⁰. «Οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο», ΕΕ 12.7.2000, L 178/1. Είχε προηγηθεί η Οδηγία 1999/93/EK για τις ηλεκτρονικές υπογραφές, ΕΕ 19.1.2000, L 13/12.

⁸¹. ΦΕΚ Α 116/17.1.2002.

⁸². Με εξαίρεση τις προβλεπόμενες στην παρ. 2 του άρθρου 8 κατηγορίες συμβάσεων.

⁸³. ΦΕΚ Α 125/25.6.2001.

⁸⁴. «Υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας είναι κάθε υπηρεσία που συνήθως παρέχεται έναντι αμοιβής, με ηλεκτρονικά μέσα εξ αποστάσεως και κατόπιν προσωπικής επιλογής ενός αποδέκτη υπηρεσιών...» άρθρ. 1α π.δ. 131/2003 (άρθρ. 2α Οδηγίας 2000/31/EK).

⁸⁵. Αιτιολ. σκέψη 18 Οδηγίας 2000/31/EK.

αγαθών), αλλά ότι ο νομοθέτης επεφύλαξε τις ρυθμίσεις της οδηγίας και του π.δ. μόνο για το τμήμα των συναλλαγών αυτών που λαμβάνει χώρα μέσω διαδικτύου⁸⁶.

Από τα δύο συμβαλλόμενα μέρη στην ηλεκτρονική συναλλαγή, το ένα είναι ο φορέας παροχής της υπηρεσίας και το άλλο ο αποδέκτης της, δηλαδή ο χρήστης του διαδικτύου⁸⁷. Απαιτείται και εδώ να υπάρχει «ηλεκτρονική δήλωση βούλησης»⁸⁸, που περιέχει πρόταση σύναψης της σύμβασης και «ηλεκτρονική δήλωση αποδοχής της». Η δήλωση βούλησης που διαβιβάζεται μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή θεωρείται δήλωση μεταξύ απόντων και για να επιφέρει τα έννομα αποτελέσματά της απαιτείται να περιέλθει στον αποδέκτη της⁸⁹. Γίνεται δεκτό ότι κρίσιμη είναι η στιγμή κατά την οποία τα δεδομένα εισέρχονται στην έννομη σφαίρα του αντισυμβαλλόμενου, δηλαδή στη θυρίδα του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου του λήπτη ή αποθηκεύονται στο σκληρό δίσκο του Η/Υ, καθώς αναμένεται ότι αυτός φυσιολογικά μπορεί να λάβει γνώση του περιεχομένου τους⁹⁰.

1.1. Ηλεκτρονική σύμβαση έκδοσης πιστωτικής κάρτας

Η σύμβαση έκδοσης πιστωτικής κάρτας μπορεί να καταρτιστεί και χωρίς τη φυσική παρουσία των μερών, μέσω του διαδικτύου⁹¹. Ο υποψήφιος πελάτης συμπληρώνει on-line τα απαιτούμενα στοιχεία στην ιστοσελίδα του εκδότη και είτε τα

⁸⁶. Έτσι, *Κουτσούμπας*, Ηλεκτρονικό εμπόριο, σε: *Δούβλης/Μπώλος* (2008), 757· *Γεωργιάδης Γ.* (2003), 219· *Αλεξανδρίδου* (2004), 24, κατά τους οποίους η εξαίρεση των συμβάσεων off line από το πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας στενεύει υπερβολικά την έννοια των εν λόγω υπηρεσιών.

⁸⁷. Για την εφαρμογή της Οδηγίας 2000/31/EK ως χρήστης ή αποδέκτης της υπηρεσίας νοείται κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που χρησιμοποιεί επαγγελματικώς ή άλλως μια υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας (άρθ. 2δ Οδηγίας 2000/31/EK και άρθ. 1ε π.δ. 131/2003). Επομένως το πεδίο εφαρμογής τους καλύπτει συμβάσεις τόσο μεταξύ επαγγελματιών (Business to Business, B2B) όσο και μεταξύ εμπόρου –καταναλωτή (Business to Consumer B2C), με τη διαφορά ότι στη δεύτερη περίπτωση οι ρυθμίσεις του νόμου είναι αναγκαστικού δικαίου (άρθ. 9, 10).

⁸⁸. Είναι γνήσια δήλωση βούλησης, διαφέρει μόνο ως προς τον τρόπο μετάδοσής της, *Γεωργιάδης Γ.* (2003), 38· *Ιγγλεζάκης*, Τραπεζικές συναλλαγές μέσω Internet, *Συνήγορος* 2001/206· *Φιλιπποπούλου*, Το νομικό πλαίσιο του ηλεκτρονικού εμπορίου, ΔΕΕ 2000, 1087. Γενικά για τη δήλωση βούλησης βλ. *Γεωργιάδης Απ.*, Γενικές αρχές αστικού δικαίου (2002), §28, αρ.5 επ.

⁸⁹. ΑΚ 167· *Γεωργιάδης Απ.* (2002), §30, αρ.17 επ.

⁹⁰. Μπορεί να συμφωνηθεί και διαφορετικά, ότι η δήλωση θεωρείται ότι περιήλθε στον αποδέκτη από την επιβεβαίωση της λήψης του. *Γεωργιάδης Γ.* (2003), 215 επ· *Γιαννόπουλος*, Internet Banking: Νομικά ζητήματα από τη διεξαγωγή τραπεζικών συναλλαγών στο διαδίκτυο, ΔΕΕΤ τευχ 34/2003, 102· *Αλεξανδρίδου* (2004), 37.

⁹¹. *Χριστοδουλόπουλος*, Τράπεζες και ηλεκτρονικό εμπόριο, ΔΕΕΤ τευχ.25-26/2001, 123· *Τσίρου* (2007), 137.

αποστέλλει απευθείας «πατώντας» το εικονίδιο αποστολής είτε επισυνάπτει τη συμπληρωμένη αίτηση σε ηλεκτρονικό μήνυμα (e-mail) και το στέλνει μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου στον εκδότη⁹². Η υποβολή της αίτησης αποτελεί την πρόταση του πελάτη για σύναψη της σύμβασης⁹³. Η αποδοχή της από την τράπεζα μπορεί να γίνει επίσης μέσω διαδικτύου με αποστολή e-mail ή με οποιοδήποτε άλλο τρόπο που περιλαμβάνεται στην έννοια του σταθερού μέσου⁹⁴. Ωστόσο, η ολοκλήρωση της κατάρτισης της σύμβασης συντελείται, όπως προαναφέρθηκε, με την αποστολή της πιστωτικής κάρτας στον πελάτη με τη «συμβατική μέθοδο» του ταχυδρομείου (συναλλαγή off - line)⁹⁵.

Σύμφωνα με το άρθ. 6 της Οδηγίας 2002/65/EK για την εξ αποστάσεως εμπορία χρηματοοικονομικών υπηρεσιών⁹⁶ και το αντίστοιχο άρθ. 4Α § 6 ν. 2251/1994, ο καταναλωτής δικαιούται να υπαναχωρήσει χωρίς αιτιολογία και χωρίς ποινή από την σύμβαση έκδοσης πιστωτικής κάρτας από απόσταση, εντός προθεσμίας 14 ημερών από τη σύναψη της σύμβασης ή από την παραλαβή των συμβατικών όρων και πληροφοριών, αν αυτή είναι μεταγενέστερη⁹⁷. Πρέπει να σημειωθεί ότι η Οδηγία 87/102/EK⁹⁸ για την καταναλωτική πίστη και η αντίστοιχη ΥΑ Φ1-983/7-3-1991 που τη μετέφερε την εσωτερική έννομη τάξη⁹⁹, δεν προβλέπουν δικαίωμα υπαναχώρησης

⁹². Η μέσω διαδικτύου έκδοση πιστωτικής κάρτας δε συνηθίζεται πολύ στη πράξη γιατί είναι πιο πολύπλοκη και χρονοβόρα διαδικασία, καθώς πρέπει να μεσολαβήσει τηλεφωνική συνεννόηση της τράπεζας με τον υποψήφιο πελάτη, να σταλούν ταχυδρομικά τα απαραίτητα έγγραφα που θέλει να ελέγξει η τράπεζα (π.χ. επικυρωμένο φωτοαντίγραφο ταυτότητας, εκκαθαριστικό εφορίας) και μετά να καταρτιστεί η σύμβαση.

⁹³. Η εμφάνιση της ιστοσελίδας και η προσφορά προϊόντων ή υπηρεσιών μέσω αυτής εξομοιώνεται κατά κανόνα με πρόσκληση για υποβολή πρότασης, εκτός να πρόκειται για αυτοματοποιημένη συναλλαγή που καταρτίζεται και εκτελείται σε απευθείας σύνδεση (π.χ. άμεση πρόσβαση σε βάση δεδομένων, downloading ηλεκτρονικού αρχείου), οπότε λογίζεται ως πρόταση προς αόριστο αριθμό προσώπων· βλ. περισσότερα σε: *Καράκωστας*, Δίκαιο και Ιντερνετ, (2003) 182 επ· *Γεωργιάδης Γ.* (2003), 234 επ· *Παπαντώνη*, Συμβάσεις από απόσταση, σε: *Δούβλης/Μπώλος* (2008), 368· *Ιγγλεζάκης*, Προστασία του καταναλωτή στις τηλεαγορές μέσω ίντερνετ, ΕΕμπΔ 2000, 824· *Κορνηλάκης*, Διαδίκτυο και αστικό δίκαιο, Αρμ. 2007, 994.

⁹⁴. Ανωτ. σημ 34.

⁹⁵. Η αλλιώς συναλλαγή σε μη απευθείας σύνδεση. Πάντως για να θεωρηθεί μια συναλλαγή ως off line δεν απαιτείται η ολοκλήρωση της σύναψής της να γίνει εκτός Διαδικτύου, αρκεί η εκπλήρωση της χαρακτηριστικής παροχής να γίνεται με τις «συμβατικές μεθόδους»· *Γεωργιάδης Γ.* (2003), 26· *Καράκωστας*, Δίκαιο και Ιντερνετ (2003), 165.

⁹⁶. ΕΕ 9.10.2002, L 271/16.

⁹⁷. Κατ' εξαίρεση το δικαίωμα υπαναχώρησης δεν εφαρμόζεται στις περιπτώσεις του άρθ. 6§ 2 της Οδηγίας και 4Α §6 περ. β ν. 2251/1994.

⁹⁸. ΕΕ 12.2.1987, L 42/48, όπως ισχύει τροποποιημένη με τις Οδηγίες 90/88/ΕΟΚ (ΕΕ 10.3.1990, L. 61/14) και 98/7/ΕΚ (ΕΕ 1.4.1998, L.101/17).

⁹⁹. ΦΕΚ Β 172/21.3.1991, όπως ισχύει μετά τις τροποποιήσεις της ΚΥΑ Φ1-5353/14.12.1994 (ΦΕΚ Β 947/21.12.1994) και ΚΥΑ Ζ1-178/13.2.2001 (ΦΕΚ Β 255/9.3.2001).

του καταναλωτή από τη σύμβαση πίστωσης^{100,101}, εκτός αν προβλέπεται από άλλες διατάξεις, όπως συντρέχει στην προκειμένη περίπτωση της εξ αποστάσεως σύναψης της σύμβασης με βάση το άρθρ. 4Α §6 ν. 2251/1994.

Η νέα Οδηγία 2008/48/EK¹⁰² για την καταναλωτική πίστη επέφερε σημαντικές τροποποιήσεις σε σχέση με το προηγούμενο καθεστώς και προσέθεσε αρκετές νέες διατάξεις, μεταξύ των οποίων και το ρητά αναγνωριζόμενο δικαίωμα του καταναλωτή να υπαναχωρήσει αναιτιολόγητα και αζημίως από τη σύμβαση πίστωσης εντός προθεσμίας 14 ημερών¹⁰³. Η προθεσμία αρχίζει είτε την ημέρα σύναψης της σύμβασης πίστωσης είτε την ημέρα κατά την οποία ο καταναλωτής παραλαμβάνει τους όρους της σύμβασης και τις απαιτούμενες πληροφορίες¹⁰⁴, εάν η ημέρα αυτή είναι μεταγενέστερη. Ο καταναλωτής πρέπει να γνωστοποιήσει, γραπτά ή με άλλο σταθερό μέσο, την άσκηση της υπαναχώρησης στον πιστωτικό φορέα και να καταβάλλει το κεφάλαιο και τους δεδουλευμένους τόκους επ' αυτού, από την ημερομηνία ανάληψης της πίστωσης μέχρι την ημερομηνία εξόφλησης του κεφαλαίου¹⁰⁵. Στην σύμβαση πιστωτικής κάρτας που το ποσό της πίστωσης (κεφάλαιο) δεν έχει δοθεί πραγματικά (υλικά) στον κάτοχο, αλλά είναι εν δυνάμει διαθέσιμο να του χορηγηθεί σε κάθε συναλλαγή του με την κάρτα, αυτός υποχρεούται να αποδώσει τα ποσά που του έχουν ήδη πιστωθεί μέχρι την άσκηση της υπαναχώρησης, πλέον του συμβατικού τόκου. Πρέπει να σημειωθεί ότι οι εν λόγω διατάξεις της Οδηγίας εφαρμόζονται και στις εξ αποστάσεως συμβάσεις πίστωσης και μάλιστα κατά προτεραιότητα, σε σχέση με την Οδηγία 2002/65/EK κι επομένως και σε σχέση με το άρθρο 4Α §6 ν. 2251/1994¹⁰⁶.

¹⁰⁰. Ο γενικός ορισμός της σύμβασης πίστωσης στο άρθρ. 1γ της οδηγίας και 2γ ΚΥΑ, καλύπτει αναμφισβήτητα και τη σύμβαση πίστωσης μέσω πιστωτικής κάρτας, *Χριστοπούλου*, Καταναλωτική πίστη, σε: *Δούβλης/Μπώλος* (2008), 982.

¹⁰¹. Βλ. κριτική, σε: *Χριστοπούλου*, ο.π., σε: *Δούβλης/Μπώλος* (2008), 1004 επ.

¹⁰². Οδηγία 2008/48/EK της 23ης Απριλίου 2008 «για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης και την κατάργηση της οδηγίας 87/102/ΕΟΚ του Συμβουλίου», ΕΕ 22.5.2008, L 133/66.

¹⁰³. Αιτιολ. σκέψη 34 και άρθρ. 14 Οδηγίας 2008/48/EK. Για τη νέα οδηγία βλ. *Λέκκας/Λιβαδά*, ΧρηΔικ 2008, 218 επ· *Θεοχαροπούλου*, Η νέα Οδηγία της ΕΕ για την καταναλωτική πίστη, ΔΕΕ 2008, 386 επ· *Raymond*, Directive 2008/48/CE relative aux credits à la consommation, C-C-C 2008, 8 επ, ιδία 14· *Legeais*, Crédit et titres de credit, RTDcom 2008, 395 επ.

¹⁰⁴. Σύμφωνα με το άρθρ. 10 Οδηγίας 2008/48/EK.

¹⁰⁵. Άρθρ. 14 § 3 β της Οδηγίας. Οι τόκοι υπολογίζονται βάσει του συμφωνηθέντος χρεωστικού επιτοκίου.

¹⁰⁶. Άρθρ. 14 §5 Οδηγίας «Εφόσον ο καταναλωτής έχει δικαίωμα υπαναχώρησης σύμφωνα με τις παραγράφους 1, 3 και 4, τα άρθρα 6 και 7 της οδηγίας 2002/65/EK και το άρθρο 5 της οδηγίας 85/577/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 20ής Δεκεμβρίου 1985, για την προστασία των καταναλωτών κατά τη σύναψη συμβάσεων εκτός εμπορικού καταστήματος, δεν εφαρμόζονται».

1.2. Πώληση αγαθών ή παροχή υπηρεσιών μέσω διαδικτύου

Στη συνηθέστερη μορφή ηλεκτρονικά καταρτιζόμενης σύμβασης μέσω διαδικτύου, ο χρήστης «μπαίνει» στην ιστοσελίδα μιας επιχείρησης που παρέχει προϊόντα ή υπηρεσίες, συμπληρώνει τα σχετικά πεδία με την περιγραφή του προϊόντος, την ποσότητα και τα στοιχεία της πιστωτικής του κάρτας και επιλέγει το κατάλληλο εικονίδιο που ισοδυναμεί με διαβίβαση της δήλωσης βούλησής του να παραγγείλει το εν λόγω αγαθό. Η αποδοχή της πρότασης (παραγγελίας) από την επιχείρηση γίνεται με την αποστολή, με ηλεκτρονικά μέσα, αποδεικτικού παραλαβής¹⁰⁷. Η σύμβαση καταρτίζεται και η δέσμευση από αυτήν επέρχεται τη χρονική στιγμή που το αποδεικτικό παραλαβής περιέλθει με ηλεκτρονικά μέσα στον πελάτη ή, σε περίπτωση απευθείας παροχής υπηρεσιών, με την άμεση εκτέλεση της σύμβασης¹⁰⁸. Επειδή, λόγω της φύσης των ηλεκτρονικών συναλλαγών είναι δύσκολη η εξακρίβωση του χρονικού αυτού σημείου κατάρτισης της σύμβασης, ο κοινοτικός και κατ' επέκταση ο εθνικός νομοθέτης έλυσαν το ζήτημα εισάγοντας το τεκμήριο ότι οι εκατέρωθεν δηλώσεις (παραγγελία και αποδεικτικό παραλαβής) θεωρούνται ότι παραλήφθησαν, όταν τα μέρη έχουν πρόσβαση σ' αυτά¹⁰⁹, δηλαδή όταν έχουν αποθηκευτεί στη θυρίδα του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου του αντισυμβαλλομένου ή στον σκληρό δίσκο του Η/Υ.

Οι συμβάσεις που συνάπτονται στο Διαδίκτυο, μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή μέσω του παγκόσμιου ιστού, πέρα από υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας, αποτελούν κατεξοχήν περιπτώσεις συμβάσεων από απόσταση. Εφόσον λοιπόν ο αποδέκτης των υπηρεσιών¹¹⁰ φέρει την ιδιότητα του καταναλωτή, κατά το άρθρ. 1 §4 ν. 2251/1994, εφαρμόζονται οι προστατευτικές ρυθμίσεις του άρθρ. 4 του ίδιου

¹⁰⁷. Άρθρ. 10 §1 στ. π.δ. 131/2003 (άρθρ. 11 §1 Οδηγίας 2000/31/EK)· αιτιολ. σκέψη 34 Οδηγίας 2000/31/EK· Γεωργιάδης Γ. (2003), 251 επ· στις off-line συμβάσεις η παράδοση του αποδεικτικού παραλαβής γίνεται είτε με την άμεση αποστολή σχετικού e-mail στη θυρίδα του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου του πελάτη είτε με την άμεση προβολή σχετικού μηνύματος, μέσω του παγκόσμιου ιστού, στην οθόνη του υπολογιστή. Στις on-line το αποδεικτικό παραλαβής μπορεί να συνίσταται στην σε απευθείας σύνδεση παροχή της υπηρεσίας.

¹⁰⁸. ΑΚ 167, 185, 189, 193 ΑΚ, Γεωργιάδης Γ. (2003), 234 και 252 επ· Αλεξανδρίδου (2004), 48 επ.

¹⁰⁹. Άρθρ. 10 §1 στ. δεύτερο π.δ. 131/2003 (ΦΕΚ Α 116/2003) και αντίστοιχο άρθρ. 11§1 Οδηγίας 2000/31/EK για το ηλεκτρονικό εμπόριο. Οι διατάξεις αυτές δεν εφαρμόζονται σε συμβάσεις που συνάπτονται αποκλειστικά μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή άλλων ισοδύναμων ατομικών μέσων επικοινωνίας (άρθρ. 10 §2 π.δ. και 11 §2 Οδηγίας).

¹¹⁰. Ανωτ. σημ 87.

νόμου για τις συμβάσεις από απόσταση¹¹¹. Βάσει του άρθρου αυτού, ο καταναλωτής έχει δικαίωμα να υπαναχωρήσει αναιτιολόγητα από τη σύμβαση που καταρτίστηκε μέσω διαδικτύου μέσα σε 14 ημέρες από την παραλαβή του αγαθού ή προκειμένου για υπηρεσίες, από τη παραλαβή των απαιτούμενων πληροφοριών¹¹². Ο καταναλωτής πρέπει να κοινοποιήσει την υπαναχώρηση, εγγράφως ή με άλλο σταθερό μέσο, στον προμηθευτή και να επιστρέψει την παροχή που έλαβε, *«χωρίς να επιβαρύνεται με οποιαδήποτε δαπάνη εκτός από τα έξοδα επιστροφής»*. Ο δε προμηθευτής οφείλει να επιστρέψει το αντίτιμο που του καταβλήθηκε. Λόγω της πληρωμής του ποσού με πιστωτική κάρτα, ο προμηθευτής δεν επιστρέφει μετρητά χρήματα, αλλά εκδίδει πιστωτικό σημείωμα και το αποστέλλει στον εκδότη, ο οποίος θα χρεώσει αντίστοιχα την επιχείρηση και θα πιστώσει τον κάτοχο¹¹³. Τίθεται το ερώτημα αν, εν όψει της ως άνω διατύπωσης του νόμου, ο προμηθευτής μπορεί να χρεώσει στον καταναλωτή και τα δικά του «έξοδα επιστροφής», δηλαδή τα έξοδα που του χρεώνει η τράπεζα για την επαναπίστωση του ποσού. Η απάντηση είναι αρνητική αν ανατρέξουμε στο κείμενο της Οδηγίας 97/7/EK, όπου διευκρινίζεται ότι ο καταναλωτής μπορεί να επιβαρυνθεί μόνο με το άμεσο κόστος επιστροφής των αγαθών, ενώ ο προμηθευτής υποχρεούται να επιστρέψει τα ποσά χωρίς επιβάρυνση¹¹⁴.

Υπάρχουν περιπτώσεις συμβάσεων, στις οποίες η άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης αποδεικνύεται «ακατάλληλη». Πρόκειται για τις συμβάσεις που εκτελούνται άμεσα, σε απευθείας σύνδεση στο διαδίκτυο, όπως είναι αυτές που παρέχουν πρόσβαση σε βάση δεδομένων, στην ηλεκτρονική έκδοση ενός περιοδικού ή που επιτρέπουν την αντιγραφή (download) ενός λογισμικού προγράμματος. Στις περιπτώσεις αυτές δε μπορεί να γίνει λόγος για αυτούσια επιστροφή της υπηρεσίας από τον καταναλωτή στον προμηθευτή, στο πλαίσιο εκκαθάρισης της σύμβασης που ανατράπηκε με την υπαναχώρηση. Γι' αυτό η οδηγία 97/7/EK για τις εξ αποστάσεως συμβάσεις, στο άρθρ. 6 § 3, εξαιρεί ρητά από το δικαίωμα άσκησης υπαναχώρησης τις συμβάσεις παροχής υπηρεσιών, η εκτέλεση των οποίων άρχισε, με τη συναίνεση του

¹¹¹. Με την ΥΑ Ζ1-496/2000 (ΦΕΚ Β' 1545/18.12.2000) το άρθρ. 4 ν. 2251/994 εναρμονίστηκε με την Οδηγία 97/7/EK για την προστασία των καταναλωτών κατά τις εξ αποστάσεως συμβάσεις, ΕΕ 4.6.1997, L 144/19.

¹¹². Άρθρ. 4 §10 ν. 2251/1994. Στην Οδηγία 97/7/EK η προθεσμία είναι 7 ημέρες. Αν ο προμηθευτής δεν έχει παράσχει τις πληροφορίες που υποχρεούται σύμφωνα με την παρ. 9, η προθεσμία άσκησης της υπαναχώρησης είναι τρεις μήνες από την κατάρτιση της σύμβασης.

¹¹³. Σινανιώτη-Μαρούδη/Φαρσαρώτας (2005), 205.

¹¹⁴. Άρθρ. 6 §2 Οδηγίας 97/7/EK.

καταναλωτή, πριν από τη λήξη της προθεσμίας για την υπαναχώρηση¹¹⁵. Ο εθνικός νομοθέτης δε συμπεριέλαβε την ως άνω ρύθμιση κατά τη μεταφορά της Οδηγίας στο ν. 2251/1994. Ωστόσο, παρά την παράλειψη αυτή, θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι το άρθ. 4 §10 του ν. 2251/1994 δεν εφαρμόζεται στις συμβάσεις αυτού του είδους¹¹⁶.

Επίσης, το δικαίωμα υπαναχώρησης δεν ασκείται στις προβλεπόμενες στο άρθρο 4 §13 ν. 2251/1994 (αρθ. 3 §2 Οδηγίας 97/7/EK) κατηγορίες συμβάσεως, μεταξύ των οποίων και οι συμβάσεις μεταφοράς, καταλύματος και ψυχαγωγίας με κράτηση¹¹⁷. Δικαιολογητικός λόγος της εξαίρεσης, είναι ότι πρόκειται για συμβάσεις ακριβόχρονης εκπλήρωσης, δηλαδή συμβάσεις που από τη φύση και τον σκοπό τους μπορούν να εκπληρωθούν σε συγκεκριμένη μόνο ημερομηνία ή χρονική περίοδο, ενώ επιπλέον είναι διαθέσιμες σε περιορισμένο αριθμό, γι' αυτό και η κατά βούληση ματαίωσή τους θα έβλαπτε δυσανάλογα τα συμφέροντα του προμηθευτή¹¹⁸. Από την άλλη, όμως, στερείται ο καταναλωτής το σημαντικό δικαίωμά του για υπαναχώρηση, σε τομείς όπου γίνεται πολύ συχνή χρήση πιστωτικής κάρτας. Ειδικά στις εναέριες μεταφορές, η κατάρτιση της σύμβασης μέσω ιστοσελίδας και η πληρωμή του εισιτηρίου με πιστωτική κάρτα, αποτελεί το μοναδικό τρόπο συναλλαγής με ορισμένες δημοφιλείς αεροπορικές εταιρίες. Οι καταναλωτές που εισέρχονται στις ιστοσελίδες αυτές θα πρέπει να ενημερώνονται για τη μη δυνατότητα άσκησης του εν λόγω δικαιώματος.

2. Διαδικασία πληρωμής με πιστωτική κάρτα μέσω διαδικτύου

Ηλεκτρονική πληρωμή είναι κάθε πληρωμή που γίνεται με ηλεκτρονικά μέσα¹¹⁹. Μπορεί να πραγματοποιείται με ηλεκτρονική μεταφορά κεφαλαίων, με χρήση πιστωτικής κάρτας για τη μεταβίβαση εντολών στο χρηματοπιστωτικό ίδρυμα, με την έκδοση ηλεκτρονικού χρήματος¹²⁰. Η πιστωτική κάρτα αποτελεί τον πιο διαδεδομένο τρόπο πληρωμής στις ηλεκτρονικές συναλλαγές¹²¹ μεταξύ επιχειρήσεων και

¹¹⁵. Βλ. *Lodder*, ο.π. (2002) 20 επ.

¹¹⁶. *Γεωργιάδης Γ.* (2003), 349 επ.

¹¹⁷. Έτσι και στο γαλλικό δίκαιο, C.cass 1er civ. 6.12.2007, C-C-C 2008, n 2, 38 με παρατ. Raymond.

¹¹⁸. *Γεωργιάδης Γ.* (2003), 303 επ.

¹¹⁹. *Γιαννόπουλος*, ΔΕΕΤ 2003, 100, ως ηλεκτρονική πληρωμή στην Πράξη 50/31-7-2002 του Συμβουλίου Νομισματικής Πολιτικής ορίζεται «κάθε πληρωμή που διενεργείται ηλεκτρονικά, ανεξάρτητα από το μέσο που χρησιμοποιείται».

¹²⁰. *Καράκωστας* (2003), 197· *Σιδηρόπουλος* (2003), 24.

¹²¹. Σύμφωνα με τη Σύσταση 87/598/ΕΟΚ για ευρωπαϊκό κώδικα δεοντολογίας σε θέματα ηλεκτρονικών πληρωμών, ΕΕ 24-12-1987, L 365/72, ως ηλεκτρονική συναλλαγή ορίζεται κάθε

καταναλωτών. Ηλεκτρονική είναι και η πληρωμή με πιστωτική κάρτα που γίνεται πρόσωπο με πρόσωπο, σε τερματικό EFT/POS στο κατάστημα της επιχείρησης. Ωστόσο στην παρούσα ανάλυση, με τον όρο αυτό αναφερόμαστε στην πληρωμή που γίνεται από τον καταναλωτή χωρίς τη φυσική παρουσία του (εξ αποστάσεως) και με την αξιοποίηση ενός ηλεκτρονικού δικτύου (ίντερνετ, παγκόσμιου ιστού) και μέσου (H/Y)¹²².

Οι ηλεκτρονικές πληρωμές είναι η κατάληξη κάθε συναλλαγής ηλεκτρονικού εμπορίου, όπως η πληρωμή στο ταμείο είναι η κατάληξη κάθε συναλλαγής στο φυσικό κόσμο. Στο τέλος της ηλεκτρονικής πληρωμής θα χρεωθεί ένας λογαριασμός (είτε απευθείας είτε μέσω χρεωστικής ή πιστωτικής κάρτας) και θα πιστωθεί αντίστοιχα ο λογαριασμός του δικαιούχου της πληρωμής, δηλαδή της επιχείρησης. Η διαδικασία παρουσιάζει ορισμένες διαφορές¹²³.

Στο φυσικό κόσμο η κάρτα εισάγεται στο τερματικό (POS) της επιχείρησης και πληκτρολογείται το ποσό. Το POS δημιουργεί τη συναλλαγή πληρωμής και τη στέλνει στην τράπεζα, με την οποία συνεργάζεται η επιχείρηση (acquirer) και αυτή με τη σειρά της τη στέλνει στον οργανισμό, το σήμα του οποίου φέρει η κάρτα (π.χ. Visa, MasterCard). Ο οργανισμός την προωθεί στην τράπεζα που έχει εκδώσει τη συγκεκριμένη κάρτα (issuer), η οποία εγκρίνει ή απορρίπτει τη συναλλαγή και η απάντηση επιστρέφει αντίστροφα με την ίδια διαδικασία.

Στο διαδίκτυο υπάρχει ένα ιδεατό POS στην ιστοσελίδα της επιχείρησης¹²⁴. Η διαδικασία πληρωμής είναι η ίδια, με τη διαφορά ότι δεν υπάρχει φυσική παρουσία του πελάτη ούτε αυτούσια χρήση της κάρτας. Η απουσία αυτή αναπληρώνεται από την εισαγωγή του αριθμού της κάρτας, της ημερομηνίας λήξης και του τριψήφιου κωδικού ασφαλείας που είναι γραμμένος στο πίσω μέρος της, στην ταινία που μπαίνει και η υπογραφή του κατόχου. Με τη διαβίβαση των στοιχείων κατά την αποστολή της παραγγελίας, ο κάτοχος εξουσιοδοτεί την επιχείρηση να συμπληρώσει η ίδια το παραστατικό συναλλαγής χωρίς την υπογραφή του και να δώσει εντολή πληρωμής προς

πληρωμή που διεκπεραιώνεται με τη χρήση κάρτας με μαγνητική λωρίδα ή εμπεριέχουσας μικροτσίπ σε τερματικό ηλεκτρονικής πληρωμής ή σε τερματικό πώλησης.

¹²². Συρμακέζης, Όλα όσα θέλετε να μάθετε για τις ηλεκτρονικές πληρωμές και εισπράξεις, ΔΕΕΤ Ιούλιος-Σεπτ. 2003, 36.

¹²³. Βλ. Συρμακέζης, ΔΕΕΤ Ιούλιος-Σεπτ. 2003, 36 επ.

¹²⁴. Η σελίδα που αντιστοιχεί στο POS μπορεί να ανήκει είτε στην ιστοσελίδα της επιχείρησης είτε της τράπεζας/acquirer είτε σε εταιρίες που αναλαμβάνουν τη διεκπεραίωση τέτοιων πληρωμών (Internet Payment Service Provider).

τον εκδότη, στο όνομα και για λογαριασμό του¹²⁵. Ο τρόπος αυτός με τον οποίο δίνεται η εντολή έχει άμεση επίπτωση στην ασφάλεια της συναλλαγής και κατ' ακολουθία διαφοροποιεί τις σχέσεις των μερών ως προς τις υποχρεώσεις και τα ζητήματα ευθύνης τους.

Στις περισσότερες συμβάσεις εκδότη - κατόχου έχει προστεθεί όρος που επιτρέπει στον κάτοχο να συναλλάσσεται από απόσταση και συνεπώς να δίνει εντολή πληρωμής προς την τράπεζα χωρίς να υπογράφει στο παραστατικό συναλλαγής¹²⁶. Αντίστοιχα η επιχείρηση απαλλάσσεται εκ των πραγμάτων από τις υποχρεώσεις ελέγχου της γνησιότητας της κάρτας και της ταυτότητας του δικαιούχου. Είναι φανερό ότι σ' αυτές τις περιπτώσεις τα εχέγγυα ασφάλειας της συναλλαγής είναι μειωμένα. Οποιοσδήποτε μάθει με οποιονδήποτε τρόπο τα στοιχεία της κάρτας, που άλλωστε αναγράφονται στο ίδιο το δελτίο, ή τα υποκλέψει κατά τη πληκτρολόγηση τους στο ίντερνετ μπορεί να τα χρησιμοποιήσει από απόσταση χρεώνοντας τον κάτοχό της. Δεν αποκλείεται εξάλλου και η ίδια η επιχείρηση με την οποία συναλλάσσεται ο κάτοχος να συμπληρώσει στο παραστατικό συναλλαγής μεγαλύτερο χρηματικό ποσό από το συμφωνηθέν ή να χρεώσει προϊόντα που δεν έχουν παραγγελθεί¹²⁷. Παρά την εξέλιξη των συστημάτων ασφαλείας, τα φαινόμενα διαδικτυακής απάτης, το λεγόμενο «ηλεκτρονικό έγκλημα»¹²⁸, είναι μια υπαρκτή και αυξανόμενη πραγματικότητα¹²⁹ και το ερώτημα που τίθεται σε τέτοιες περιπτώσεις είναι ποιος θα φέρει τον κίνδυνο σε περίπτωση (δόλιας ή καταχρηστικής) παράνομης χρήσης της πιστωτικής κάρτας.

¹²⁵. Αλεξανδρίδου, Οι κίνδυνοι από την πληρωμή μέσω του διαδικτύου και ειδικότερα όταν αυτή γίνεται με πιστωτική κάρτα, ΔΕΕ 2008, 399.

¹²⁶. Π.χ. όρος 4.3 στη «Σύμβαση έκδοσης πιστωτικής κάρτας της Eurobank Visa και Eurobank MasterCard» και όροι 7 και 9 στην «Αίτηση χορήγησης πιστωτικής κάρτας Citibank Visa».

¹²⁷. ΑΠ 589/2001 ΕλΔνη 2002, 422 επ.

¹²⁸. Συχνά χρησιμοποιείται ο όρος ηλεκτρονικό έγκλημα. Κανελλοπούλου, Μορφές κατάχρησης της πληροφορικής: Το ηλεκτρονικό έγκλημα, Λογιστής 2003, 212 επ, το ηλεκτρονικό έγκλημα «αφορά κάθε παράνομη, ανήθικη ή μη εγκεκριμένη συμπεριφορά που έχει σχέση με την αυτόματη επεξεργασία και μεταφορά δεδομένων».

¹²⁹. Ένας στους οκτώ πολίτες στην Ε.Ε. αποφεύγει τις ηλεκτρονικές αγορές, επειδή δεν τις θεωρεί ασφαλείς, σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα της Eurostat, «Ασφαλείς αγορές στο Ίντερνετ», άρθρο της 23.9.2008, σε: www.in.gr. Παράλληλα με τα συστήματα ασφαλείας εξελίσσονται και οι μέθοδοι υποκλοπής, βλ «Ηλεκτρομαγνητική διαρροή από τα πληκτρολόγια επιτρέπει την υποκλοπή δεδομένων», άρθρο της 22.10.2008, σε: www.in.gr. www.cybercrime.gov. Καραγεώργου, Ηλεκτρονική τραπεζική. Στροφή από τις τράπεζες στα εναλλακτικά δίκτυα. Καλύτερη εξυπηρέτηση για τον καταναλωτή, ΔΕΕΤ τευχ. 45/2006, 50 επ. Απόφαση-πλαίσιο 2001/413/ΔΕΥ του Συμβουλίου της 28 Μαΐου 2001 «για την καταπολέμηση της απάτης και της πλαστογραφίας που αφορούν τα μέσα πληρωμής πλην των μετρητών», ΕΕ 11.6.2001, L 141/1.

3. Δόλια χρήση πιστωτικής κάρτας

3.1. Ευθύνη κατόχου

Σε περίπτωση δόλιας χρήσης¹³⁰ των στοιχείων της πιστωτικής κάρτας από τρίτο πρόσωπο και χρέωσης του κατόχου της, η εντολή εξόφλησης που δόθηκε προς την τράπεζα δεν είναι έγκυρη, αφού δεν προήλθε από το νόμιμο δικαιούχο της κάρτας και επομένως δεν τον δεσμεύει. Προς επίρρωση τούτου, η οδηγία 97/7/EK (άρθ. 8) και το άρθρο 4 § 11 εδ β' του ν. 2251/1994 για τις συμβάσεις από απόσταση προβλέπουν ρητά το δικαίωμα του καταναλωτή να ζητήσει ακύρωση της πληρωμής που έγινε με δόλια χρήση της πιστωτικής του κάρτας και επαναπίστωση των ποσών που έχουν καταβληθεί στο λογαριασμό του¹³¹. Το δε βάρος απόδειξης της συγκατάθεσης του καταναλωτή στην συγκεκριμένη συναλλαγή το φέρει η επιχείρηση (άρθ. 4 §12).

Παρόμοια ρύθμιση επεφύλαξε ο νομοθέτης και στην Οδηγία 2002/65/EK, άρθ. 8 και αντίστοιχο άρθ. 4Α §8 ν. 2251/1994. Η χρήση πιστωτικής κάρτας στο πλαίσιο σύμβασης χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση, χωρίς τη συναίνεση του καταναλωτή, είναι αυτοδικαίως άκυρη και τα ποσά που έχουν καταβληθεί επιστρέφονται έντοκα στον καταναλωτή. Το δε βάρος απόδειξης της συγκεκριμένης συναλλαγής και σ' αυτή την περίπτωση δεν το φέρει ο κάτοχος, αλλά η εκδότρια τράπεζα¹³². Η απόδειξη της γνήσιας δήλωσης βούλησης του κατόχου είναι δύσκολη, αν η δήλωση αυτή δεν συσχετίζεται με προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή, κάτι που συμβαίνει στην συντριπτική πλειοψηφία των συναλλαγών¹³³. Αν λοιπόν η τράπεζα προβεί στην εξόφληση της επιχείρησης βάσει της υποτιθέμενης (ανίσχυρης) εντολής του κατόχου, δε θα έχει αξίωση για την αποκατάσταση της συγκεκριμένης δαπάνης και θα πρέπει να επαναφέρει τα πράγματα και δη το λογαριασμό του κατόχου στην προτέρα

¹³⁰. Βλ. άρθ. 2 στ. δ Απόφασης Πλαίσιο 2001/413/ΔΕΥ «δόλια χρήση κλεμμένου ή άλλως παρανόμως ιδιοποιημένου ή πλαστού ή παραποιημένου μέσου πληρωμής»· ορθότερος ο όρος απατηλή χρήση, που αποδίδει καλύτερα τον αγγλικό όρο «fraudulent use», Ζιούβας, Ποινική προστασία των μέσων πληρωμής πλην των μετρητών, σε: Δούβλης/Μπώλος (2008), 1209 επ.

¹³¹. Υπενθυμίζεται ότι το εν λόγω άρθρο 8 της Οδηγίας 97/7/EK καταργείται δυνάμει του άρθ. 89 της Οδηγίας 2007/64/EK για τις υπηρεσίες πληρωμών στην εσωτερική αγορά (Οδηγία SEPA), η οποία θέτει στα κράτη μέλη προθεσμία συμμόρφωσης το αργότερο μέχρι 1.11.2009.

¹³². ΑΠ 589/2001 ΕΛΔνη 2002, 422.

¹³³. Η χρήση ηλεκτρονικών υπογραφών δεν έτυχε ευρείας αποδοχής από το κοινό στα περισσότερα κράτη μέλη. Ακόμα και οι τράπεζες χρησιμοποιούν κυρίως τις απλές ηλεκτρονικές υπογραφές, που συνίστανται στη χρήση κωδικών (PIN) ή άλλων συνθηματικών μιας χρήσης· σχετική διαπίστωση της Επιτροπής στην έκθεσή της για τη λειτουργία της οδηγίας 1999/93/EK για τις ηλεκτρονικές υπογραφές, COM (2006) 120 τελικό 11· Βασιλόπουλος, Ηλεκτρονική υπογραφή, σε: Δούβλης/Μπώλος (2008), 742.

κατάσταση, δηλαδή να καταβάλλει το ποσό που είχε ο κάτοχος πριν από την τέλεση της άνω πράξης¹³⁴.

Για να απαλλαγεί ο κάτοχος, θα πρέπει να έχει λάβει τα κατάλληλα μέτρα για τη φύλαξη της κάρτας και των κωδικών χρήσης της, σύμφωνα με τους όρους της σύμβασης και την ΥΑ Ζ1-178/2001 για τις συναλλαγές που γίνονται με κάρτες¹³⁵, να έχει ειδοποιήσει χωρίς καθυστέρηση¹³⁶ τον εκδότη σε περίπτωση που αντιληφθεί κλοπή της κάρτας ή υποκλοπή των στοιχείων της και να ελέγχει το μηνιαίο αντίγραφο των συναλλαγών που του αποστέλλεται, ώστε να ειδοποιεί τον εκδότη για τυχόν μη γενόμενες από αυτόν συναλλαγές¹³⁷. Αν πληρούνται οι ως άνω όροι και ο κάτοχος δεν βαρύνεται με δόλο ή βαριά αμέλεια¹³⁸, ευθύνεται μόνο μέχρι του ποσού των 150 ευρώ μέχρι τη γνωστοποίηση των ως άνω γεγονότων στην τράπεζα και μετά τη γνωστοποίηση απαλλάσσεται από κάθε ευθύνη. Πάντως ειδικά στο διαδίκτυο η απόδειξη της βαριάς αμέλειας είναι πολύ πιο εύκολη απ' ότι στον φυσικό κόσμο, διότι αρκετοί κάτοχοι πιστωτικών καρτών, υποπίπτουν σε σφάλματα, επειδή δεν είναι εξοικειωμένοι με το διαδίκτυο¹³⁹.

¹³⁴. Βασιλόπουλος, Μέσα ηλεκτρονικών πληρωμών, σε: Δούβλης/Μπώλος (2008), 707.

¹³⁵. Άρθ. 3 ΥΑ που ενσωμάτωσε εν μέρει τη Σύσταση 97/489/EK, ανωτ. σημ. 49. Η Σύσταση εφαρμόζεται και στην υποκλοπή δεδομένων στο διαδίκτυο, στην αιτιολ. σκέψη 4 αναφέρεται ότι αυτή «συμβάλλει στην έλευση της κοινωνίας της πληροφορίας και ειδικότερα του ηλεκτρονικού εμπορίου, με την προώθηση της εμπιστοσύνης των πελατών στα μέσα αυτά και την αποδοχή τους από τον τομέα του λιανικού εμπορίου». Όμως, το μη δεσμευτικό κείμενο της σύστασης δεν έχει μεταφερθεί στις νομοθεσίες όλων των κρατών μελών, με αποτέλεσμα το προστατευτικό για τους κατόχους καρτών πλαίσιο της Σύστασης να μην εφαρμόζεται πάντα στις διασυνοριακές συναλλαγές των καταναλωτών με επιχειρήσεις εγκατεστημένες σε άλλα κράτη μέλη, Αλεξανδρίδου (2004), 76. Έτσι πάντως στο γαλλικό δίκαιο, άρθ. L. 132 du code monetaire et financier. Πλέον οι σχετικές ρυθμίσεις της συμπεριλαμβάνονται στις διατάξεις της Οδηγίας 2007/64/EK, βλ. παρακάτω.

¹³⁶. Η γνωστοποίηση του γεγονότος στον εκδότη πρέπει να γίνεται το συντομότερο δυνατό, λαμβανομένων υπόψη του τρόπου και της συχνότητας χρήσης της κάρτας από τον κάτοχό της, C. cass, 1er civ., 28-3-2008, Recueil Dalloz 2008, n 17, 1136, με παρατ. Avena-Robardet.

¹³⁷. Άρθ. 4 ΥΑ Ζ1-178/2001· Γεωργιάδης Γ. (2003), 392 επ· Αλεξανδρίδου (2004), 73 επ· Αθανασίου, ΕλΔνη 2006, 990 επ· Αλεξανδρίδου, ΔΕΕ 2008, 399 επ.

¹³⁸. Μπώλου, Κλοπή πιστωτικής κάρτας, Συνήγορος 2008, 30, όπου κατακρίνεται η τακτική των τραπεζών να θεωρούν συλλήβδην κάθε αργοπορημένη ειδοποίηση του καταναλωτή ως βαριά αμέλεια, χωρίς να εξετάζουν περαιτέρω περιστατικά που οδήγησαν στην καθυστερημένη ειδοποίηση. Η χρέωση τραπεζικής κάρτας πληρωμής από τρίτο πρόσωπο με χρησιμοποίηση του εμπιστευτικού κωδικού δεν συνιστά άνευ ετέρου βαρεία αμέλεια του κατόχου, το δε βάρος απόδειξής της φέρει η εκδότρια τράπεζα, C. cass, 1er civ., 28-3-2008, Recueil Dalloz 2008, n 17, 1136· C. cass, com., 2-10-2007, Recueil Dalloz 2007, n 37, 2604· C. cass, com., 12-12-2006, Recueil Dalloz 2007, n 4, 219· όλες με παρατηρήσεις Avena-Robardet.

¹³⁹. Η αμέλεια θα πρέπει να κριθεί με βάση το μέσο επιμελή συναλλασσόμενου του κύκλου του κατόχου της πιστωτικής κάρτας, Τσίρου (2007), 351 επ.

Πάντως και η τράπεζα, από την πλευρά της, πρέπει να προβαίνει στις απαραίτητες ενέργειες και να εξασφαλίζει τα μέσα, προκειμένου να αποτρέπεται η παράνομη χρήση της κάρτας¹⁴⁰. Οι εκδότες πιστωτικών καρτών παρέχουν δυνατότητα 24ωρης επικοινωνίας με τους κατόχους για την ταχύτερη και απρόσκοπτη ακύρωση των καρτών¹⁴¹, ενώ σύννομη θεωρείται η μαγνητοφώνηση των εν λόγω κλήσεων με τη συναίνεση του παθόντος, ώστε να μπορεί να αποδεικνύεται ο χρόνος και το περιεχόμενο των δηλώσεων αυτών¹⁴².

3.2. Ευθύνη εκδότη - συμβεβλημένης επιχείρησης

Εφόσον, υπό τις παραπάνω προϋποθέσεις, ο κάτοχος δεν ευθύνεται για τη συναλλαγή που έγινε παρά τη θέλησή του ή εν αγνοία του, τον κίνδυνο από τη μη επίδειξη της κάρτας και από την έλλειψη υπογραφής του στο παραστατικό αναλαμβάνουν αναγκαστικά η εκδότρια τράπεζα ή η συμβεβλημένη επιχείρηση, η οποία όμως δύσκολα θα μπορεί να κατηγορηθεί για υπαίτια παραβίαση των υποχρεώσεων της επιμέλειας. Η λύση επέρχεται με συμφωνία των μερών. Στην πράξη, οι τράπεζες μετακυλύουν το σχετικό κίνδυνο στη συμβεβλημένη επιχείρηση. Συνήθως συνάπτεται πρόσθετη συμφωνία, βάσει της οποίας η επιχείρηση δεν έχει μεν υποχρέωση να προβεί σε έλεγχο γνησιότητας της υπογραφής και της κάρτας, ο εκδότης όμως επιφυλάσσει για τον εαυτό του αξίωση επιστροφής των χρημάτων που της κατέβαλε, αν εκ των υστέρων ο κάτοχος αμφισβητήσει τη διενέργεια της συγκεκριμένης συναλλαγής από τον ίδιο¹⁴³.

¹⁴⁰. Μπώλου, Συνήγορος 2008, 30, όπου διαπιστώνεται ότι αρκετά τραπεζικά ιδρύματα έχουν απαρχαιωμένους μηχανισμούς έγκαιρου εντοπισμού απατών και διερεύνησης αμφισβητούμενων συναλλαγών, γεγονός που οδηγεί σε έλλειμμα προστασίας του καταναλωτή.

¹⁴¹. Στα πλαίσια της ΕΕ βρίσκονται σε εξέλιξη συζητήσεις για τη δημιουργία ενός πανευρωπαϊκού τηλεφωνικού αριθμού, το οποίο θα καλούν οι κάτοχοι καρτών προκειμένου να δηλώνουν την απώλεια ή κλοπή της κάρτας τους (“Card Stop Europe”). *Συστήματα και μέσα πληρωμών* ΔΕΕΤ 2004 β’, 87· Παπαϊωάννου, Κοινοτικές εξελίξεις σχετικά με την προστασία των οικονομικών συμφερόντων του καταναλωτή κατά το έτος 2004, Digesta 2004, 544.

¹⁴². Υπ’ αριθμ. 152/2001 απόφαση ΑΠΔΠΧ· άρθ. 4Α §3β ν.2251/1994· άρθ. 4 §3 ν.3471/2006· Παπαϊωάννου, Συνήγορος 2001, 31.

¹⁴³. Γεωργιάδης Γ. (2003), 399 επ· Αλεξανδρίδου (2004), 78 επ· η ίδια, ΔΕΕ 2008, 399 επ· Αθανασίου, ΕλΔνη 2006, 992 επ.

4. Η πιστωτική κάρτα στο σύστημα πληρωμών της Οδηγίας 2007/64/EK

4.1. Εισαγωγικά

Η Οδηγία 2007/64/EK (Οδηγία SEPA)¹⁴⁴ ψηφίστηκε στις 17 Νοεμβρίου 2007, θα αρχίσει να εφαρμόζεται από 1 Νοεμβρίου 2009 και θα αλλάξει άρδην την κατάσταση στις υπηρεσίες πληρωμών¹⁴⁵. Φιλοδοξεί να εγκαθιδρύσει ένα σύστημα που έχει ως στόχο τη μείωση του κόστους, την απλοποίηση και επιτάχυνση των διαδικασιών πληρωμών και την ασφάλεια των συναλλαγών, ελαχιστοποιώντας έτσι τα προβληματικά φαινόμενα που αποτελούν ανασταλτικό παράγοντα στην ανάπτυξη εξ αποστάσεων συναλλαγών¹⁴⁶. Ήδη από το 1997 ξεκίνησε μια συντονισμένη προσπάθεια στην ΕΕ για εναρμόνιση των συστημάτων πληρωμών μεγάλης και μικρής αξίας, σε συνδυασμό με την επικείμενη τότε νομισματική ένωση και την εισαγωγή του ευρώ. Το κοινοτικό ρυθμιστικό πλαίσιο για τις διασυνοριακές πληρωμές μικρής αξίας που στην πλειοψηφία τους πραγματοποιούνται από καταναλωτές, συνίστατο μέχρι πρότινος στην Οδηγία 97/5/EK για τις διασυνοριακές μεταφορές πιστώσεων¹⁴⁷, στη Σύσταση 97/489/EK για τις συναλλαγές που γίνονται με μέσα ηλεκτρονικής πληρωμής¹⁴⁸ και στον Κανονισμό 2560/2001 για τις διασυνοριακές πληρωμές σε ευρώ¹⁴⁹, με τον οποίο εισήχθη η αρχή της ισότητας των εξόδων στις εθνικές και διασυνοριακές πληρωμές σε ευρώ¹⁵⁰. Ωστόσο, τα μέτρα αυτά αποδείχθηκαν ανεπαρκή¹⁵¹ και δεν κατάφεραν να

¹⁴⁴. Οδηγία 2007/64/EK για τις υπηρεσίες πληρωμών στην εσωτερική αγορά και την τροποποίηση των Οδηγιών 97/7/EK, 2002/65/EK, 2005/60/EK και 2006/48/EK και την κατάργηση της Οδηγίας 97/5/EK, ΕΕ 5.12.2007, L 319/1.

¹⁴⁵. Σύμφωνα με το άρθρο 4 §3 και το παράρτημα της Οδηγίας, ως υπηρεσίες πληρωμών νοούνται, μεταξύ άλλων, η εκτέλεση πράξεων πληρωμής με κάρτα στο πλαίσιο των οποίων τα χρηματικά ποσά καλύπτονται από πιστωτικό άνοιγμα για τον χρήστη υπηρεσιών πληρωμών και η έκδοση ή/και απόκτηση μέσων πληρωμών.

¹⁴⁶. Κουτσούμπας, Εξ αποστάσεως εμπορία χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, σε: Δούβλης/Μπώλος (2008), 1408.

¹⁴⁷. ΕΕ 14.2.1997, L 43/25, η οποία καταργείται από 1-11-2009, δυνάμει του άρθρου 93 της Οδηγίας SEPA.

¹⁴⁸. ΕΕ 2.8.1997, L 208/52.

¹⁴⁹. ΕΕ 28.12.2001, L 344/13. Ο Κανονισμός εξακολουθεί να ισχύει και μετά την έναρξη ισχύος της Οδηγίας SEPA· βλ και Δούβλης, Ευρωπαϊκό Τραπεζικό Δίκαιο, 2003, 147 επ· Ιγγλεζάκης, Διασυνοριακές πληρωμές σε Ευρώ, σε: Δούβλης/Μπώλος (2008), 1124 επ.

¹⁵⁰. Γκόρτσος, Το ευρωπαϊκό θεσμικό και ρυθμιστικό πλαίσιο για τα μέσα και τα συστήματα πληρωμών: μια συνοπτική θεώρηση, ΔΕΕΤ τευχ. 42/2005, 64· Κουτσούμπας, Ενιαίος Χώρος Πληρωμών σε Ευρώ-SEPA, σε: Δούβλης/Μπώλος (2008), 1163· βλ και παλαιότερες Συστάσεις 87/598/ΕΟΚ για ευρωπαϊκό κώδικα δεοντολογίας σε θέματα ηλεκτρονικών πληρωμών (ΕΕ 24.12.1987, L 365/72) και 88/590/ΕΟΚ που αφορά τα συστήματα πληρωμών και ιδίως τις σχέσεις μεταξύ κατόχου και εκδότη κάρτας (ΕΕ 24.11.1988, L 317/55).

¹⁵¹. Αιτιολ.σκέψη 2 Οδηγίας 2007/64/EK.

διευκολύνουν ουσιαστικά την πρόοδο της εσωτερικής αγοράς, παρά το γεγονός ότι η ΕΕ συναλλασσόταν ήδη με το ενιαίο νόμισμα¹⁵². Έτσι, κρίθηκε αναγκαία η δημιουργία ενός νέου νομικού πλαισίου με κυρίαρχο αίτημα τη διαμόρφωση μιας πραγματικά ενιαίας αγοράς πληρωμών σε ευρώ στην Κοινότητα, μέσα στην οποία καταναλωτές και επιχειρήσεις να έχουν τη δυνατότητα να διεξάγουν διασυνοριακές πληρωμές με την ίδια ευκολία, ασφάλεια και αποτελεσματικότητα όπως και στην εγχώρια αγορά¹⁵³. Για την επίτευξη αυτού του στόχου συνεργάστηκαν και συνεργάζονται η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Πληρωμών (European Payment Council - EPC). Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Πληρωμών ιδρύθηκε 2002 από ευρωπαϊκές τράπεζες και ενώσεις τραπεζών και αποτελεί το κύριο συντονιστικό όργανο και όργανο λήψης αποφάσεων σε θέματα πληρωμών στον ευρωπαϊκό τραπεζικό κλάδο, με σκοπό τη δημιουργία ενός αποδοτικού Ενιαίου Χώρου Πληρωμών σε Ευρώ¹⁵⁴. Σχεδιάζει τις πολιτικές, τα πρότυπα και τους κανόνες για μια σειρά ζητημάτων και φροντίζει για την τήρηση των χρονοδιαγραμμάτων υλοποίησης της SEPA από τις ευρωπαϊκές τράπεζες¹⁵⁵.

Μέρος των εργασιών του EPC αφορά τις κάρτες πληρωμών (χρεωστικές και πιστωτικές)¹⁵⁶ και την πρόληψη και καταπολέμηση της απάτης σ' αυτές¹⁵⁷. Το Μάρτιο του 2006 δημοσίευσε το πλαίσιο λειτουργίας καρτών (SEPA Cards Framework - SCF). Το SCF θέτει τους κανόνες και τις αρχές που θα πρέπει να εφαρμόζονται μετά την εισαγωγή της Οδηγίας SEPA από τις τράπεζες, τους οργανισμούς πιστωτικούς καρτών και τις επιχειρήσεις, ώστε να καθιερωθεί ένα ενιαίο σύστημα καρτών που να επιτρέπει στους ευρωπαίους πολίτες να κάνουν συναλλαγές και αναλήψεις μετρητών από ένα και μόνο λογαριασμό, με μία και μόνο κάρτα πληρωμών σε όλο τον ευρωπαϊκό χώρο (Ενιαίο Χώρο Πληρωμών της SEPA) με την ίδια ευκολία και αποτελεσματικότητα που γίνεται εντός της χώρας τους.

¹⁵². Κουτσούμπας, Ενιαίος Χώρος Πληρωμών σε Ευρώ-SEPA, σε: Δούβλης/Μπώλος (2008), 1158.

¹⁵³. Γκόρτσος, ΔΕΕΤ τευχ. 42/2005, 61, βλ. και Δούβλης (2003), 143 επ.

¹⁵⁴. Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, "Towards a Single Euro Payment Area -Progress Report", Ιούνιος 2003· Συστήματα και Μέσα Πληρωμών, ΔΕΕΤ 2004 γ', 81.

¹⁵⁵. Ταβλαρίδης, Επιπτώσεις και προοπτικές για την αγορά των καρτών πληρωμής της χώρας μας από την εφαρμογή του ενιαίου χώρου πληρωμής σε ευρώ (SEPA), ΔΕΕΤ 2006 γ', 26.

¹⁵⁶. Ομάδα Εργασίας του EPC για τις κάρτες (Cards Working Group).

¹⁵⁷. Ομάδα Εργασίας για την καταπολέμηση της απάτης με κάρτες (Card Fraud Prevention Task Force), που λειτουργεί υπό τις οδηγίες και την εποπτεία του Cards Working Group του EPC· βλ. Συστήματα και Μέσα Πληρωμών, ΔΕΕΤ 2004 β', 89.

Η εξέλιξη αυτή προϋποθέτει ότι όλα τα συστήματα καρτών και πληρωμών θα πρέπει να είναι συμβατά σε όλες τις τράπεζες και επιχειρήσεις στον χώρο εφαρμογής της SEPA. Γι' αυτό το EPC διαμόρφωσε τους κανόνες και τις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούν εφεξής τα συστήματα καρτών προκειμένου να ανταποκρίνονται στο πλαίσιο λειτουργίας καρτών της SEPA. Η διαδικασία θα γίνει σταδιακά με καταληκτική ημερομηνία το Δεκέμβριο του 2010. Από εκεί και ύστερα όλες οι κάρτες πληρωμών που διανέμονται και εκδίδονται από τις SEPA τράπεζες θα πρέπει να συμμορφώνονται προς το πρότυπο σχήμα καρτών (SCF compliance), ώστε να χρησιμοποιούνται σε όλα τα ΑΤΜς των τραπεζών, σε όλα τα τερματικά POS των επιχειρήσεων ή μέσω διαδικτύου, σε όλα τα κράτη της SEPA^{158, 159}. Στην ουσία η σύμφωνη με το SCF κάρτα είναι μια πανευρωπαϊκή κάρτα πληρωμής¹⁶⁰.

Η εφαρμογή του συστήματος αυτού αναμένεται να αυξήσει τις συναλλαγές με κάρτες των ευρωπαίων πολιτών εις βάρος της χρήσης μετρητών και άλλων μέσων πληρωμής, κάτι που αποτελεί και το ζητούμενο¹⁶¹. Ακολούθως, όμως, υπάρχει κίνδυνος να αυξηθούν και τα φαινόμενα απάτης σχετικά με τις κάρτες. Προς αντιμετώπιση του κινδύνου αυτού η ομάδα εργασίας για την καταπολέμηση της απάτης με κάρτες έχει αναλάβει να προσδιορίσει τα νέα μέτρα ασφάλειας, σε ευρωπαϊκή κλίμακα, για να μειωθεί η πειρατεία των δεδομένων και των πληρωμών από απόσταση ή μέσω ίντερνετ¹⁶². Το EPC έχει επιλέξει την τεχνολογία EMV¹⁶³ με τσιπ στις κάρτες (και κρυφό κωδικό), που θα αντικαταστήσει τη μαγνητική ταινία. Αντίστοιχα τα τερματικά

¹⁵⁸. European Payment Council, SEPA Cards Framework, Doc Cards-127/05 vers. 2.0, 8.3.2006, παρ. 1.2, 2.2, 3.6. Το σύστημα SEPA περιλαμβάνει τις 27 χώρες της ΕΕ, καθώς και τη Σουηδία, Νορβηγία, Ισλανδία και Λιχτενστάιν (χώρες EOX).

¹⁵⁹. Οι γαλλικές και γερμανικές τράπεζες συνεργάζονται για τη δημιουργία ενός ευρωπαϊκού συστήματος καρτών πληρωμής στον αντίποδα των συστημάτων της Visa και MasterCard, (σχέδιο Monnet), κάτι που θα ενισχύσει τον ανταγωνισμό στα συστήματα καρτών εντός της SEPA, *Lamberti/Citerne*, *Projet Monnet "une chance unique pour les banques européennes"*, *Revue Banque* Sept. 2008, 44. Η Visa έχει δημιουργήσει ένα ανεξάρτητο ευρωπαϊκό σύστημα πληρωμών, που στο οποίο μετέχουν 4.600 ευρωπαϊκές τράπεζες. Έχει ήδη εκδώσει 40 εκατομμύρια κάρτες VPAY που θα εκδοθούν από τράπεζες σε όλη την Ευρώπη, *Temmerman*, *Visa, pas d'interchange, pas de SEPA!*, *Revue Banque* Sept. 2008, 43 επ.

¹⁶⁰. European Payment Council, SEPA Cards Framework, παρ. 1.6.

¹⁶¹. European Payment Council, SEPA Cards Framework, παρ. 1.2.2.

¹⁶². *Sarazin*, *Quel scheme pour les systemes de cartes?*, *Revue Banque*, Sept. 2008, 33.

¹⁶³. Europay, Mastercard και Visa. Οι οργανισμοί αυτοί έχουν συστήσει την εταιρεία EMVco η οποία επεξεργάζεται τις προδιαγραφές EMV, τις οποίες θα πρέπει να ακολουθήσουν όλα τα εμπλεκόμενα μέρη, όπως τράπεζες, κατασκευαστές καρτών και εξοπλισμού, εταιρίες ανάπτυξης λογισμικού τερματικών συσκευών, για να πραγματοποιηθεί η επίτευξη EMV συναλλαγών· βλ. *Τσίρου* (2007), 47 και 377 επ · www.en.wikipedia.org/wiki/EMV.

των επιχειρήσεων που δέχονται κάρτες θα πρέπει να πιστοποιημένα σύμφωνα με την πρότυπο EMV¹⁶⁴.

4.2. Νομικό πλαίσιο

Ως προς τα μέσα ηλεκτρονικών πληρωμών¹⁶⁵ η Οδηγία SEPA συμπεριλαμβάνει σε σημαντικό βαθμό ρυθμίσεις της Σύστασης 97/489/EK, η οποία όπως προαναφέρθηκε ενσωματώθηκε μερικώς στην ελληνική έννομη τάξη με την ΥΑ 178-2001. Η Οδηγία περιέχει χωριστές ενότητες που ορίζουν τους κανόνες διαφάνειας και ενημέρωσης που διέπουν τις υπηρεσίες πληρωμών (Τίτλος III) και τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών κατά την παροχή και χρήση των υπηρεσιών αυτών (Τίτλος IV), ρυθμίσεις από τις οποίες δεν μπορούν να αποκλίνουν τα μέρη αν ο χρήστης της υπηρεσίας πληρωμών είναι καταναλωτής¹⁶⁶.

Οι διατάξεις για διαφάνεια και ενημέρωση αναφέρονται σε μεμονωμένες πράξεις πληρωμής και σε αυτές που καλύπτονται από σύμβαση – πλαίσιο¹⁶⁷, οι οποίες είναι πολύ συνηθέστερες στην πράξη, οικονομικώς σημαντικότερες από τις πρώτες και μας ενδιαφέρουν στην προκειμένη περίπτωση της σύμβασης πιστωτικής κάρτας. Οι απαιτήσεις εκ των προτέρων ενημέρωσης για τις συμβάσεις-πλαίσια είναι πολύ διεξοδικές και οι πληροφορίες πρέπει πάντα να παρέχονται εγγράφως ή σε άλλο μέσο που αντέχει στο χρόνο, όπως είναι οι δισκέτες, τα CD-ROM, οι σκληροί δίσκοι προσωπικών υπολογιστών, στους οποίους μπορεί να αποθηκεύεται το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, και οι ιστοσελίδες, εφόσον επιτρέπουν τη μελλοντική πρόσβαση στις αποθηκευμένες πληροφορίες για ορισμένο χρονικό διάστημα και την ακριβή αναπαραγωγή των αποθηκευμένων πληροφοριών¹⁶⁸. Οι πληροφορίες αυτές, όπως αναλυτικά καταγράφονται στο άρθρο 42 της Οδηγίας, περιλαμβάνουν τα πλήρη

¹⁶⁴. European Payment Council, SEPA Cards Framework ο.π., παρ. 2.2.3, 3.4· *Sarazin*, *Revue Banque*, Sept. 2008, 33· Συστήματα και Μέσα Πληρωμών, ΔΕΕΤ 2004 γ', 81 επ.

¹⁶⁵. Η SEPA παρέχει τη νομική ευρωπαϊκή βάση αναφορικά με τρία μέσα πληρωμών (κάρτες, εμβάσματα, αναλήψεις) και καθορίζει με νόμο μια σειρά διατάξεων πρακτικής φύσης.

¹⁶⁶. Αιτιολ. σκέψη 20, άρθ. 30§1 και 50§1 Οδηγίας 2007/64/EK. Υπενθυμίζεται ότι κατά το άρθ. 30§2 τα κράτη μπορούν να εφαρμόζουν τις διατάξεις της Οδηγίας και στις πολύ μικρές επιχειρήσεις κατά τον ίδιο τρόπο όπως και τους καταναλωτές.

¹⁶⁷. Κατά το άρθ. 4 αρ. 12 της Οδηγίας, η σύμβαση-πλαίσιο ορίζεται ως η «σύμβαση υπηρεσιών πληρωμών που διέπει τη μελλοντική εκτέλεση ατομικών και διαδοχικών πράξεων πληρωμών και η οποία μπορεί να περιλαμβάνει την υποχρέωση και τους όρους σύστασης λογαριασμού πληρωμών». Εάν υπάρχει λογαριασμός πληρωμών ή ειδικό μέσο πληρωμών, απαιτείται σύμβαση-πλαίσιο (αιτιολ.σκέψη 24).

¹⁶⁸. Αιτιολ. σκέψη 24, άρθρο 41 Οδηγίας 2007/64/EK.

στοιχεία του παρόχου των υπηρεσιών, τα χαρακτηριστικά και τον τρόπο χρήσης και έγκρισης της υπηρεσίας πληρωμών, όλες τις επιβαρύνσεις που θα πρέπει να καταβάλλει ο χρήστης, τα επιτόκια και τις συναλλαγματικές ισοτιμίες, τους τρόπους επικοινωνίας, τη γλώσσα σύναψης της σύμβασης, τα μέτρα προφύλαξης της κάρτας, τον τρόπο ειδοποίησης και τις ευθύνες των μερών, τη διάρκεια της σύμβασης, τους όρους καταγγελίας και τροποποίησής της και τα μέσα προσφυγής. Τροποποίηση ή καταγγελία της σύμβασης από τον πάροχο των υπηρεσιών μπορεί να γίνει εφόσον ενημερωθεί ο κάτοχος προ δύο τουλάχιστον μηνών¹⁶⁹. Αντιθέτως ο χρήστης των υπηρεσιών (κάτοχος) μπορεί να καταγγείλει τη σύμβαση οποτεδήποτε, εκτός αν τα μέρη έχουν συμφωνήσει προθεσμία ειδοποίησης, η οποία δεν μπορεί να υπερβαίνει τον ένα μήνα. Η μετά την πάροδο δώδεκα μηνών καταγγελία δεν συνεπάγεται επιβάρυνση για τον κάτοχο, ενώ στις άλλες περιπτώσεις η χρέωση πρέπει να είναι «εύλογη και σύμφωνη με το κόστος». Πάντως, οι διατάξεις αυτές δεν θίγουν τις ρυθμίσεις των κρατών μελών για τα δικαιώματα υπαναχώρησης¹⁷⁰.

Για κάθε μεμονωμένη πράξη πληρωμής που εκτελείται στη συνέχεια, βάσει της σύμβασης πιστωτικής κάρτας, δεν απαιτείται να δοθούν ξανά οι προαναφερθείσες πληροφορίες που δόθηκαν πριν την κατάρτιση της σύμβασης. Μπορεί όμως ο κάτοχος να ζητήσει πριν από τη διαβίβαση της συγκεκριμένης εντολής, σαφείς πληροφορίες για τις επιβαρύνσεις που θα κληθεί να καταβάλλει¹⁷¹. Τέλος, μετά την χρέωση του λογαριασμού της πιστωτικής του κάρτας, θα πρέπει να του παρέχεται κάθε στοιχείο μέσω του οποίου μπορεί να γίνει η ταυτοποίηση της πράξης¹⁷².

Όσον αφορά τώρα στη διαμόρφωση των εκατέρωθεν υποχρεώσεων των μερών και στην κατανομή των ευθυνών ο κάτοχος οφείλει να χρησιμοποιεί την πιστωτική κάρτα σύμφωνα με τους όρους της σύμβασης και να ειδοποιεί τον εκδότη (πάροχο των υπηρεσιών πληρωμών) αμέσως¹⁷³ μόλις αντιληφθεί απώλεια, κλοπή ή μη εγκεκριμένη χρήση της κάρτας¹⁷⁴, ενώ ο εκδότης από την πλευρά του πρέπει να διαφυλάττει τα εξατομικευμένα στοιχεία ασφαλείας της κάρτας και να τα αποκαλύπτει μόνο στον

¹⁶⁹. Άρθ. 44 και 45 Οδηγίας 2007/64/EK. Δίμηνη προθεσμία καταγγελίας προβλέπεται και στο άρθ. 13 της Οδηγίας 2008/48/EK για την καταναλωτική πίστη.

¹⁷⁰. Άρθ. 45 §§2 και 6, αιτιολ. σκέψη 29 Οδηγίας 2007/64/EK.

¹⁷¹. Άρθ. 46 Οδηγίας 2007/64/EK.

¹⁷². Άρθ. 47 Οδηγίας. Σημειώνεται ότι κατά το άρθ. 48 της Οδηγίας αντίστοιχες πληροφορίες για την ταυτοποίηση της πληρωμής από τον συγκεκριμένο πληρωτή-κάτοχο, παρέχονται και στον δικαιούχο της πληρωμής, δηλαδή στην συμβεβλημένη επιχείρηση.

¹⁷³. «Χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση», αιτιολ.σκέψη 32 Οδηγίας.

¹⁷⁴. Άρθ. 56 Οδηγίας 2007/64/EK.

κάτοχο, να εξασφαλίζει ανά πάσα στιγμή τα κατάλληλα μέσα για να προβαίνει ο κάτοχος στην ανωτέρω ειδοποίηση και να εμποδίζει τη χρήση της κάρτας μετά τη γνωστοποίηση αυτή¹⁷⁵. Αν ο κάτοχος αμφισβητήσει τη γνησιότητα της πράξης πληρωμής και δεν την εγκρίνει, ο πάροχος υποχρεούται να επιστρέψει άμεσα το ποσό στο λογαριασμό του κατόχου, εκτός αν αποδείξει ότι εξακριβώθηκε η γνησιότητα της εντολής πληρωμής ή ότι υπήρξε έγκριση του¹⁷⁶. Κατά παρέκκλιση των ανωτέρω, ο κάτοχος φέρει περιορισμένη ευθύνη μέχρι του ποσού των 150 ευρώ για τις ζημιές που προκλήθηκαν από τη χρήση κλαπέντος ή απολεσθέντος μέσου ή από αμέλεια ως προς την φύλαξη των εξατομικευμένων στοιχείων ασφαλείας. Το όριο αυτό δεν ισχύει αν αυτός ενήργησε με δόλο ή βαριά αμέλεια ως προς τη ασφαλή χρήση της κάρτας και την έγκαιρη ειδοποίηση του εκδότη¹⁷⁷.

¹⁷⁵. Άρθ. 57 Οδηγίας 2007/64/EK.

¹⁷⁶. Άρθ. 58, 59, 60 Οδηγίας.

¹⁷⁷. Για την εκτίμηση της αμέλειας λαμβάνονται υπόψη όλα τα περιστατικά. Τα αποδεικτικά στοιχεία και ο βαθμός της καταγγελλόμενης αμέλειας θα πρέπει να αξιολογούνται βάσει του εθνικού δικαίου, αιτιολ.σκέψη 33 Οδηγίας.

6. ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

7. Προστασία καταναλωτών από τη χρήση πιστωτικής κάρτας στις ηλεκτρονικές συναλλαγές

1. Έννοια του καταναλωτή στο διαδίκτυο

Κατά την πάγια έννοια του καταναλωτή στο κοινοτικό δίκαιο, όπως απαντάται σε πληθώρα νομοθετικών κειμένων¹⁷⁸, «καταναλωτής είναι κάθε φυσικό πρόσωπο που επιδιώκει σκοπούς μη εντασσόμενους στο πλαίσιο της εμπορικής ή επαγγελματικής του δραστηριότητας»¹⁷⁹. Το ΔΕΚ μάλιστα ερμηνεύει στενά την ήδη στενή έννοια του καταναλωτή¹⁸⁰. Ο Έλληνας νομοθέτης, αντίθετα, έχει διασπάσει την έννοια του καταναλωτή σε διάφορα νομοθετήματα δημιουργώντας προβλήματα ερμηνείας, συνέπειας αλλά και σύγχυση ως προς το προστατευτέο σε κάθε περίπτωση υποκείμενο. Στο άρθρο 1 § 4α ν. 2251/1994 καθιερώνεται η γενική, ευρεία έννοια του καταναλωτή¹⁸¹, η οποία δεν άλλαξε ούτε μετά την τελευταία τροποποίηση ν. 2251/1994 από τον ν. 3587/2007, τελεί όμως υπό «την επιφύλαξη των ειδικών διατάξεων του παρόντος νόμου». Οι ειδικές διατάξεις του νόμου βρίσκονται στο άρθρο 4Α για την εξ αποστάσεως εμπορία χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, όπου υιοθετείται η στενή έννοια του καταναλωτή, όπως στην Οδηγία 2002/65/EK¹⁸². Εκτός του κειμένου του νόμου για

¹⁷⁸. Ενδεικτικά, Οδηγία 2008/48/EK άρθ. 3α (και η καταργηθείσα Οδηγ. 87/102/EK άρθ. 1)· Οδηγία 2002/65/EK άρθ. 2· Οδηγία 2000/31/EK άρθ. 2ε΄· Οδηγία 97/7/EK άρθ. 2· Οδηγία 93/13/ΕΟΚ άρθ. 2.

¹⁷⁹. Για τη μη υπαγωγή νομικών προσώπων στην έννοια του καταναλωτή βλ. ανωτ. **υποσ. 51**. Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι σύμφωνα με την Οδηγία 2007/64/EK (αιτιολ. σκέψη 20 και άρθ. 51 §3), η πολύ μικρή επιχείρηση, μπορεί να αντιμετωπίζεται με τον ίδιο τρόπο όπως οι καταναλωτές.

¹⁸⁰. ΔΕΚ απόφ. 3.7.1997, υποθ. C-269/95 Benincasa/Dentalkit, Συλλ.1997, I-3767· αποφ. 11.2.2000, υποθ. C-96/00 Rudolf Gabriel, Συλλ. 2000, I-6367· αποφ. 20.1.2005, υποθ. C-464/01 Johann Gruber, Συλλ. 2005, I-439· *Καράκωστας*, Ο αποδέκτης τραπεζικών υπηρεσιών ως καταναλωτής, ΧρΙΔ 2003, 99· δεν προστατεύεται κάθε ασθενέστερος συναλλασσόμενος, αλλά μόνο εκείνος που συνάπτει την επίδικη σύμβαση εκτός του πλαισίου των επαγγελματικών του σχέσεων.

¹⁸¹. «Καταναλωτής, κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή ενώσεις προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα για τα οποία προορίζονται τα προϊόντα ή οι υπηρεσίες που προσφέρονται στην αγορά και τα οποία κάνουν χρήση των προϊόντων ή των υπηρεσιών αυτών, εφόσον αποτελούν τον τελικό αποδέκτη τους». Η έννοια της αγοράς μπορεί να είναι η συνήθης ή η «ηλεκτρονική» αγορά, δηλαδή προϊόντα ή υπηρεσίες που προσφέρονται (μόνο) μέσω διαδικτύου, *Γεωργιάδης Γ.* (2003), 261.

¹⁸². Με την τελευταία τροποποίηση, η στενή έννοια του καταναλωτή περιλήφθηκε και στα άρθρα 9α - 9θ του ν.2251/1994 για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές, σύμφωνα με την πλήρους εναρμόνισης Οδηγία 2005/29/EK, ΕΕ 11.6.2005, L 149/22.

την προστασία του καταναλωτή, σε άλλα νομοθετήματα, απαντάται επίσης η στενή έννοια του καταναλωτή. Πρόκειται για την ΥΑ Φ1-983/1991 που ενσωμάτωσε την Οδηγία 87/102/EΚ για την καταναλωτική πίστη, όπως ισχύουν¹⁸³, και το π.δ. 131/2003 (άρθ. 1) που ενσωμάτωσε την Οδηγία 2000/31/EΚ (άρθ. 2ε) για το ηλεκτρονικό εμπόριο. Στις περιπτώσεις αυτές ο εθνικός νομοθέτης ακολούθησε τον κοινοτικό ορισμό της στενής έννοιας του καταναλωτή.

Σ' αυτό το νεφελώδες νομοθετικό περιβάλλον, η έννοια του καταναλωτή στις συναλλαγές μέσω διαδικτύου, στις οποίες γίνεται χρήση πιστωτικής κάρτας μεταβάλλεται ποικιλοτρόπως. Ως προς τη σχέση του κατόχου με την προμηθεύτρια επιχείρηση, προστατεύεται ως καταναλωτής, βάσει του άρθρου 4 ν. 2251/1994 για τις συμβάσεις από απόσταση, κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που αποτελεί τον τελικό αποδέκτη τους, ακόμα κι αν το αντικείμενο της σύμβασης εμπίπτει σε επαγγελματικούς σκοπούς. Το ίδιο πρόσωπο μπορεί να επικαλεστεί τις προστατευτικές διατάξεις για την ενημέρωση και πληροφόρηση που καθιερώνει το π.δ. 131/2003 για το ηλεκτρονικό εμπόριο, που απευθύνεται όπως προείπαμε σε κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο. Στην περίπτωση όμως αυτή, οι συγκεκριμένες διατάξεις δεν είναι αναγκαστικού δικαίου, αφού ο συγκεκριμένος αποδέκτης δεν είναι και καταναλωτής κατά την έννοια του άρθ. 1 ε' του π.δ 131/2003. Ομοίως, ως προς τη σχέση του με την εκδότρια της κάρτας τράπεζα, για να τύχουν εφαρμογής το άρθρο 4Α ν. 2251/1994, η ΥΑ Φ1-983/1991 για την καταναλωτική πίστη, η νέα Οδηγία 2008/48/EΚ για την καταναλωτική πίστη, καθώς οι διατάξεις της Οδηγίας 2007/64/EΚ (SEPA) για τα συστήματα πληρωμών, χωρίς δυνατότητα απόκλισης με συμφωνία των μερών, θα πρέπει ο κάτοχος να είναι φυσικό πρόσωπο που συναλλάσσεται για μη εμπορικούς/επαγγελματικούς σκοπούς, παρότι κατά κανόνα αποτελεί και τον τελικό αποδέκτη των παρεχόμενων τραπεζικών υπηρεσιών¹⁸⁴. Για τον αποδέκτη τραπεζικών υπηρεσιών ως καταναλωτή έχουν υποστηριχθεί διάφορες απόψεις¹⁸⁵. Πάντως, ειδικά για τον χαρακτηρισμό του κατόχου πιστωτικής κάρτας ως προς τη σχέση του με την τράπεζα δεν υπάρχει αμφισβήτηση. Η

¹⁸³. Ανωτ. σημ 98 και 99.

¹⁸⁴. Βλ. προβληματική *Τζίβα*, ΔΕΕ 2003, 1045 επ· *Αλεξανδρίδου*, Ο νέος νόμος προστασίας του καταναλωτή από την σκοπιά ενός εμπορικού, ΝοΒ 2007, 1494 επ· *Τσίρου* (2007), 432 επ· *Κουτσούμπας*, Εξ αποστάσεως εμπορία χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, σε: *Δούβλης/Μπώλος* (2008), 1420 επ.

¹⁸⁵. *Δούβλης*, Ο δικαστικός έλεγχος λειτουργίας των ΓΟΣ στις τραπεζικές συναλλαγές, ΕΤρΑξΧρΔ 1999, 17 επ· *Καράκωστας*, Οι γενικοί όροι στις τραπεζικές συναλλαγές, 2001, 22 επ· ο ίδιος, ΧρΙΔ 2003, 97 επ· *Αντωνοπούλου*, Τα όρια προστασία του αποδέκτη τραπεζικών υπηρεσιών κατά το σύγχρονο καταναλωτικό δίκαιο, ΕλΔνη 2003, 333 επ, *Βασιλόπουλος*, Καταναλωτικοί ΓΟΣ - Α.Θεωρητική αντιμετώπιση, σε: *Δούβλης/Μπώλος* (2008), 39 επ.

έκδοση και διαχείριση πιστωτικών-χρεωστικών καρτών εμπίπτει, κατά κανόνα, στις λεγόμενες «τραπεζικές υπηρεσίες προς καταναλωτές» (retail banking) που περιλαμβάνουν τις τραπεζικές συμβάσεις, που από τη φύση τους δεν απευθύνονται αποκλειστικά σε επαγγελματίες για την άμεση ή έμμεση εξυπηρέτηση των επαγγελματικών του αναγκών¹⁸⁶.

2. Υποχρεώσεις πληροφόρησης προς τον καταναλωτή

2.1. Από την τράπεζα για την σύμβαση πιστωτικής κάρτας

Πληθώρα νομοθετημάτων, κοινοτικών και εθνικών, προβλέπουν εκτεταμένες υποχρεώσεις ενημέρωσης των καταναλωτών από τα πιστωτικά ιδρύματα, γεγονός που υπαγορεύεται τόσο από την αδιαμφισβήτητη ανισότητα των μερών όσο και από τη σπουδαιότητα των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών για τη σύγχρονη οικονομία και τη, γι' αυτό το λόγο, ανάγκη οικοδόμησής τους πάνω σε θεμέλια διαφάνειας και εμπιστοσύνης με το συναλλακτικό κοινό. Η ειδικότερη δικαιολογητική βάση της ρυθμιστικής παρέμβασης στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι η αποκατάσταση της πληροφοριακής ασυμμετρίας, ώστε ο καταναλωτής να μην παραπλανάται, να κατανοεί τη φύση και τα χαρακτηριστικά της παρεχόμενης χρηματοπιστωτικής υπηρεσίας, το συνολικό κόστος επιβάρυνσης και να προβαίνει σε συνειδητές επιλογές που ανταποκρίνονται στις ανάγκες του¹⁸⁷. Βεβαίως, το επίπεδο γνώσεων και οι δυνατότητες αξιοποίησης των πληροφοριών ποικίλλουν σε κάθε κατηγορία καταναλωτών ανάλογα με το μορφωτικό επίπεδο, την καταναλωτική παιδεία, την εξοικείωση με τα συγκεκριμένα είδη συναλλαγών κλπ¹⁸⁸. Το αίτημα για, κατά το δυνατόν, πληροφοριακή ισότητα και τα μέσα υλοποίησής του αφορούν και

¹⁸⁶. Καράκωστας, (2001), 23· ο ίδιος, ΧρΙΔ 2003, 100· Παπαϊωάννου, ΧρΙΔ 2002, 104· Δούβλης, ΕΤρΑξΧρΔ 1999, 17 και 34 επ· ο ίδιος, Καταναλωτικοί ΓΟΣ - Β.Νομολογιακή αντιμετώπιση, σε: Δούβλης/Μπώλος (2008), 125· Βασιλόπουλος, Καταναλωτικοί ΓΟΣ - Α.Θεωρητική αντιμετώπιση, σε: Δούβλης/Μπώλος (2008), 41.

¹⁸⁷. Αιτιολ. σκέψη 21 Οδηγίας 2002/65/ΕΚ· Γκόρτσος, Δίκαιο προστασίας του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, ΧρηΔικ 2007, 164· Κουτσούμπας, Εξ αποστάσεως εμπορία χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, σε: Δούβλης/Μπώλος (2008), 1402.

¹⁸⁸. Σωστά επισημαίνεται, ότι ο περιορισμένης γνώσης και ενημέρωσης πελάτης τράπεζας δεν ταυτίζεται σε κάθε περίπτωση με τον μη επαγγελματία ούτε το αντίστροφο, C.cass ch. mixte, 29-6-2007 (συνεκδ.) Recueil Dalloz 2007, n 28, 1950 με παρατ. Avena-Robardet.

ανταποκρίνονται, κατά κανόνα, στα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες του μέσου καταναλωτή¹⁸⁹, με δυνατότητα προσαρμογής στις ειδικές ανάγκες κάθε περίπτωσης¹⁹⁰.

Τα άρθρα 3 έως 6 της Οδηγίας 87/102/ΕΟΚ για την καταναλωτική πίστη και τα άρθρ. 9 §§ 1, 2 και 3β της ΚΥΑ Φ1-983/7-3-1991 που την ενσωμάτωσε, ορίζουν ότι στην έγγραφη σύμβαση πίστωσης, όπως είναι η σύμβαση έκδοσης και χρήσης πιστωτικής κάρτας, αναφέρονται, μεταξύ άλλων, το συνολικό ετήσιο πραγματικό ποσοστό επιβάρυνσης (ΣΕΠΕ), οι όροι τροποποίησής του, τυχόν επιπλέον έξοδα με τα οποία βαρύνεται ο καταναλωτής, το ανώτατο όριο πίστωσης, οι όροι εξόφλησής του, το δικαίωμα και η προθεσμία υπαναχώρησης.

Ήδη με τη νέα οδηγία 2008/48/ΕΚ¹⁹¹ για την καταναλωτική πίστη που καταργεί την προηγούμενη από 12 Μαΐου 2010, καθιερώνονται ιδιαίτερα διεξοδικές διατάξεις για την προσυμβατική ενημέρωση που πρέπει να παρέχεται στους καταναλωτές¹⁹² και για τις πληροφορίες που πρέπει να περιλαμβάνονται στην ίδια την (έγγραφη ή επί άλλου σταθερού μέσου) σύμβαση¹⁹³. Ενδεικτικά, ο καταναλωτής πρέπει να ενημερώνεται αναλυτικά για το συνολικό ποσό της πίστωσης, τις επιβαρύνσεις, το επιτόκιο¹⁹⁴, τον τρόπο εξόφλησης και τα δικαιώματά του. Προβλέπεται επίσης η παροχή πρόσθετων εξηγήσεων και επεξηγήσεων των πληροφοριών, όπου είναι απαραίτητο, για την πλήρη κατανόηση και αξιολόγηση της προτεινόμενης σύμβασης πίστωσης από το συγκεκριμένο καταναλωτή¹⁹⁵.

¹⁸⁹. Γκόρτσος, ΧρηΔικ 2007, 163. Κατά την νομολογία του ΑΠ υιοθετείται το ενδιάμεσο πρότυπο «του απρόσεκτου ως προς την ενημέρωσή του, αλλά διαθέτοντος τη μέση αντίληψη κατά το σχηματισμό της δικαιοπρακτικής του βούλησης και απόφασης, καταναλωτής του συγκεκριμένου είδους αγαθών ή υπηρεσιών». ΟΛΑΠ 15/2007· ΑΠ 1219/2001· ΑΠ 296/2001. Κατά το ΔΕΚ ως μέσος καταναλωτής νοείται εκείνος που έχει τη συνήθη πληροφόρηση και είναι ευλόγως προσεκτικός και ενημερωμένος, *Λελεντζής*, Ο έλεγχος του περιεχομένου των ΓΟΣ κατά την πρόσφατη νομολογία του Αρείου Πάγου, ΝοΒ 2002, 294.

¹⁹⁰. Βλ. π.χ. άρθ. 5 §6 Οδηγίας 2008/48/ΕΚ.

¹⁹¹. ΕΕ 22.5.2008, L 133/66.

¹⁹². Άρθ. 5 Οδηγίας. Οι πληροφορίες αυτές παρέχονται, εγγράφως ή επί άλλου σταθερού μέσου, μέσω των "τυποποιημένων ευρωπαϊκών πληροφοριών καταναλωτικής πίστης" που περιλαμβάνονται στο παράρτημα II, οι οποίες προσαρμόζονται στις απαιτήσεις και στον τύπο της σύμβασης που ενδιαφέρει τον υποψήφιο πελάτη, *Raymond*, C-C-C 2008, 12.

¹⁹³. Άρθ. 10 οδηγίας.

¹⁹⁴. Ο καταναλωτής πρέπει να είναι πλήρως ενημερωμένος για το συνολικό ετήσιο πραγματικό επιτόκιο (ΣΕΠΕ), για το χρεωστικό επιτόκιο, τους όρους εφαρμογής του, τους όρους και τις διαδικασίες τροποποίησής του και επιπλέον να λαμβάνει ειδική ενημέρωση για την μεταβολή του πριν από την έναρξη ισχύος του νέου επιτοκίου (άρθ. 3 στοιχ. θ, ι, άρθ. 10 § 1 στοιχ. στ, ζ, η και 11 Οδηγίας 2008/48/ΕΚ). Το ΣΕΠΕ πρέπει να αναγράφεται υποχρεωτικά στα αντίγραφα λογαριασμών που αποστέλλονται στον κάτοχο, C.cass 1er civ. 6.12.2007, C-C-C 2008, n 3, 34 με παρατ. *Raymond*.

¹⁹⁵. Άρθ. 5 §6 Οδηγίας.

Η Οδηγία 2002/65/EK (άρθ. 3-5) και το άρθ. 4Α §§ 3, 4, 5 ν. 2251/94¹⁹⁶, σχετικά με την εξ αποστάσεως εμπορία χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, προβλέπουν σε προσυμβατικό στάδιο την παροχή πληροφοριών σχετικά με τον προμηθευτή (τράπεζα), τη χρηματοοικονομική υπηρεσία, τη σύμβαση από απόσταση, την προσφυγή, την ανακοίνωση όλων των όρων της σύμβασης και των πληροφοριών σε χαρτί ή άλλο σταθερό μέσο κλπ¹⁹⁷. Όμως σύμφωνα με την οδηγία 2007/64/EK (άρθ. 31 και 90), όταν τυγχάνουν εφαρμογής και οι δύο οδηγίες, οι περισσότερες διατάξεις περί πληροφόρησης του άρθ. 3 της Οδηγίας 2002/65/EK αντικαθίστανται από τα άρθρα 36, 37, 41 και 41 της Οδηγίας 2007/64/EK¹⁹⁸. Η Οδηγία SEPA καθιερώνει, όπως προαναφέρθηκε, κανόνες διαφάνειας και εκτενείς υποχρεώσεις ενημέρωσης που πρέπει να τηρούνται σχετικά με τις υπηρεσίες πληρωμών, με ξεχωριστές διατάξεις για τις μεμονωμένες πράξεις πληρωμής και για τις πράξεις πληρωμής που καλύπτονται από σύμβαση-πλαίσιο¹⁹⁹. Οι διατάξεις αυτές είναι αναγκαστικού δικαίου όταν ο χρήστης της υπηρεσίας πληρωμής είναι καταναλωτής.

Πρέπει επίσης να αναφερθούν η Σύσταση 90/109/ΕΟΚ της Επιτροπής «σχετικά με τη διαφάνεια των τραπεζικών όρων που εφαρμόζονται στις διασυνοριακές χρηματοοικονομικές συναλλαγές»²⁰⁰ και η Σύσταση 97/489/ΕΚ²⁰¹ που καθορίζει τις ελάχιστες πληροφορίες που πρέπει να περιέχονται στους όρους και προϋποθέσεις που

¹⁹⁶. Όπως τροποποιήθηκε πρόσφατα με το άρθ. 5 του ν. 3587/2007.

¹⁹⁷. Βλ. Κουτσομπάς, Εξ αποστάσεως εμπορία χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, σε: Δούβλης/Μπώλος, 1402 επ και 1423 επ.

¹⁹⁸. Άρθ. 31 εδ β' Οδηγίας 2006/64/ΕΚ «όταν εφαρμόζεται επίσης η οδηγία 2002/65/ΕΚ, οι διατάξεις περί πληροφόρησης του άρθρου 3 παρ. 1 της εν λόγω οδηγίας, εκτός του σημείου 2 στοιχεία γ) έως ζ), του σημείου 3 στοιχεία α), δ) και ε) και του σημείου 4 στοιχείο β) της προαναφερθείσας παραγράφου, αντικαθίστανται από τα άρθρα 36, 37, 41 και 42 της παρούσας οδηγίας.». Ίδιου περιεχομένου και το άρθρο 90 που τροποποιεί αναλόγως το άρθ. 4 της Οδηγίας 2002/65/ΕΚ.

¹⁹⁹. Βλ. ανωτ. κεφ. Β υπό 4.2.

²⁰⁰. ΕΕ 15.3.1990, L 67/39, Το ελληνικό δίκαιο προσαρμόστηκε στις υποχρεώσεις ενημέρωσης της Σύστασης με την ΠΔΤΕ 1969/1991, Γκόρτσος, ΧρηΔικ 2007, 174· Παπαθανασίου, Διαφάνεια τραπεζικών όρων στις διασυνοριακές χρηματοοικονομικές συναλλαγές, σε: Δούβλης/Μπώλος (2008), 1074 επ.

²⁰¹. Σύσταση 97/489/ΕΚ της 30ης Ιουλίου 1997 σχετικά με τις συναλλαγές που γίνονται με μέσα ηλεκτρονικής πληρωμής και ιδίως όσον αφορά τις σχέσεις μεταξύ του εκδότη και του κατόχου, ΕΕ 2.8.1997, L 208/52. Δούβλης, Διασυνοριακές μεταφορές πιστώσεων, συναλλαγές με μέσα ηλεκτρονικής πληρωμής και διακανονισμός συστημάτων πληρωμών καθώς και αξιογράφων, σε: Δούβλης/Μπώλος (2008), 1089 επ· Βασιλόπουλος, Μέσα ηλεκτρονικών πληρωμών, σε: Δούβλης/Μπώλος (2008), 695 επ. Οι συγκεκριμένες ρυθμίσεις περιλαμβάνονται στα άρθρα 3 και 4, τα οποία όμως δεν μεταφέρθηκαν στο εσωτερικό δίκαιο με την ΚΥΑ Ζ1-178/2001 (ΦΕΚ Β 255/9.3.2001).

διέπουν την έκδοση και χρησιμοποίηση ηλεκτρονικού μέσου πληρωμής καθώς και τις πληροφορίες που πρέπει να παρέχονται μετά τη συναλλαγή.

Τέλος σε καθαρά εθνικό επίπεδο, η ΠΔΤΕ 2501/31-10-2002 «Ενημέρωση των συναλλασσομένων με τα πιστωτικά ιδρύματα για τους όρους που διέπουν τις συναλλαγές τους»²⁰², καθορίζει την ελάχιστη απαιτούμενη ενημέρωση την οποία οφείλουν να παρέχουν τα πιστωτικά ιδρύματα, μεταξύ άλλων και για τις πιστωτικές κάρτες²⁰³, το χρόνο, τη συχνότητα και τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να παρέχεται η ενημέρωση αυτή, ενώ υπάρχει και πρόβλεψη για τις τραπεζικές συναλλαγές που διενεργούνται μέσω διαδικτύου. Σ' αυτές πρέπει, επιπλέον, να ανακοινώνονται τα στοιχεία της ταυτότητας του πιστωτικού ιδρύματος και της άδειας της Τράπεζας της Ελλάδος, καθώς και πληροφορίες σχετικά με την ασφαλή διεξαγωγή των συναλλαγών μέσω του Διαδικτύου²⁰⁴.

2.2. Από την επιχείρηση για την ηλεκτρονικά καταρτιζόμενη σύμβαση

Από την έλλειψη προσωπικής επαφής ανάμεσα στα συμβαλλόμενα μέρη, ο νομοθέτης τεκμαίρει την ύπαρξη κάποιου ελλείμματος στην πληροφόρηση του καταναλωτή²⁰⁵. Τόσο το προεδρικό διάταγμα για το ηλεκτρονικό εμπόριο όσο και το άρθρ. 4 του νόμου για την προστασία του καταναλωτή στις συμβάσεις από απόσταση, που εφαρμόζονται παράλληλα στην προκειμένη περίπτωση, θέτουν μια σειρά από υποχρεώσεις ενημέρωσης του προμηθευτή²⁰⁶ προς τον καταναλωτή.

Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρ. 4 §2 ν. 2251/1994, σε προσυμβατικό ακόμα στάδιο, ο προμηθευτής πρέπει να παρέχει στον καταναλωτή κατά τρόπο σαφή και κατανοητό στοιχεία σχετικά με την ταυτότητά του και το προσφερόμενο αγαθό (ουσιώδη χαρακτηριστικά, τιμή, ποσότητα κλπ), τον τρόπο πληρωμής, παράδοσης²⁰⁷

²⁰². ΦΕΚ Α' 277/18.11.2002, όπως τροποποιήθηκε από την Απόφαση 234/11.12.2006 (ΦΕΚ Β 1872/2006). Η ΠΔΤΕ 2501/2002 κατέργησε την ΠΔΤΕ 1969/1991.

²⁰³. (Κεφ. Β.4α) Επιτόκιο, ετήσια συνδρομή, τόκοι, έξοδα, τη μέθοδο για τον προσδιορισμό της συναλλαγματικής ισοτιμίας προκειμένου περί συναλλαγών σε συνάλλαγμα, όροι και προϋποθέσεις που προσδιορίζουν την ευθύνη του εκδότη και του κατόχου της κάρτας, ο τρόπος γνωστοποίησης στον εκδότη της κλοπής ή απώλειας κλπ.

²⁰⁴. Κεφ. Ε' ΠΔΤΕ 2501/2002.

²⁰⁵. Αιτιολ.σκέψη 11 Οδηγίας 97/7/ΕΚ· Γεωργιάδης Γ. (2003), 289.

²⁰⁶. Η χρήση των όρων προμηθευτής (ν. 2251/994) και φορέας παροχής υπηρεσιών (π.δ. 131/2003) αναφέρονται στη συμβεβλημένη επιχείρηση της σύμβασης πιστωτικής κάρτας.

²⁰⁷. Η εσκεμμένη ανακοίνωση στην ιστοσελίδα επιχείρησης σύντομου χρόνου παράδοσης του αγαθού, που δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, μπορεί να συνιστά παραπλανητική

και εκτέλεσης της σύμβασης, το δικαίωμα υπαναχώρησης του καταναλωτή, τη διάρκεια της προσφοράς ή της τιμής²⁰⁸.

Σύμφωνα με το άρθ. 4 του π.δ. 131/2003 ο φορέας παροχής υπηρεσιών πρέπει να παρέχει μια σειρά από πληροφορίες που εξειδικεύουν το «πρόσωπο» του επιχείρησης (επωνυμία, γεωγραφική διεύθυνση, εμπορικό μητρώο στο οποίο είναι εγγεγραμμένη, επαγγελματική ένωση, εποπτική αρχή), στοιχεία που επιτρέπουν άμεση και ταχεία επικοινωνία του αντισυμβαλλόμενου καταναλωτή μαζί της, τιμή, ΦΠΑ, κόστος αποστολής.

Επίσης κατά το στάδιο των διαπραγματεύσεων, πριν από την ανάθεση της παραγγελίας²⁰⁹, ο χρήστης του διαδικτύου πρέπει να ενημερωθεί, κατά το άρθρο 9 του π.δ. 131/2003, για τα τεχνικά στάδια που απαιτούνται μέχρι τη σύναψη της σύμβασης, αν αυτή θα αρχειοθετηθεί ή όχι, τις γλώσσες στις οποίες μπορεί να συναφθεί η σύμβαση, τα τεχνικά μέσα για τον εντοπισμό και διόρθωση σφαλμάτων²¹⁰ και τους κώδικες δεοντολογίας στους οποίους υπόκεινται²¹¹.

Τέλος, σύμφωνα με το άρθ. 4 §9 ν. 2251/1994 μετά την κατάρτιση της σύμβασης, κατά την εκτέλεσή της και το αργότερο μέχρι την εκπλήρωσή της από τον προμηθευτή (παράδοση αγαθού ή παροχή της υπηρεσίας) ο καταναλωτής πρέπει να λάβει επιβεβαίωση με έγγραφο ή άλλο σταθερό μέσο²¹², των πληροφοριών που

διαφήμιση ή αθέμιτη εμπορική πρακτική, C.cass crim. 11.12.2007, C-C-C avril 2008, 36 με παρατ. Raymond.

²⁰⁸. Η απαρίθμηση των στοιχείων στο άρθ. 4 §2 είναι ενδεικτική. Ο προμηθευτής έχει το βάρος να ενημερώσει τον καταναλωτή για κάθε άλλο στοιχείο ή όρο της σύμβασης που ενδεχομένως θα τον επιβάρυνε, *Καράκωστας*, Προστασία του Καταναλωτή (2002), 141· *Γεωργιάδης Γ.*, (2003), 309· *Παπαντώνη*, Συμβάσεις από απόσταση, σε: *Δούβλης/Μπόλος* (2008), 382-383.

²⁰⁹. Δηλαδή οι πληροφορίες αυτές θα πρέπει να δίνονται ήδη πριν το πάτημα του «ΟΚ» εικονιδίου (εικονίδιο αποστολής) με το οποίο αποστέλλεται η παραγγελία. Αρκεί μια σελίδα με γενικές πληροφορίες, εφόσον παραπέμπει εύκολα στις επιμέρους. Ωστόσο, σε αντίθεση με τις γενικές πληροφορίες του προαναφερθέντος άρθ. 4 π.δ. 131/2003 (αντίστοιχο άρθ. 5 Οδηγίας), οι πληροφορίες του άρθ. 9 (άρθ. 10 Οδηγίας) αφορούν μόνο αυτούς που θέλουν να προβούν στην κατάρτιση συμβάσεως. Γι' αυτό και οι πληροφορίες αυτές μπορούν να διατίθενται αμέσως πριν από την αποστολή της παραγγελίας, για παράδειγμα όταν ο χρήστης κάνει «κλικ» με το ποντίκι του σε συγκεκριμένο προϊόν που τον ενδιαφέρει, τότε να εμφανίζονται και οι απαιτούμενες πληροφορίες, *Lodder*, 2002, 83.

²¹⁰. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με τη δυνατότητα ανακεφαλαίωσης της παραγγελίας πριν από την αποστολή της ώστε να μπορεί ο χρήστης να τη διορθώσει ή και να την ματαιώσει. *Γεωργιάδης Γ.* (2003), 231· *Lodder* (2002), 84.

²¹¹. Οι πληροφορίες αυτές που πρέπει να παρέχονται κατά τρόπο σαφή, κατανοητό και αδιαφιλονίκητο, αποτελούν μια νομοθετική εξειδίκευση της αρχής της καλής πίστης και της ΑΚ 197 στο πεδίο των ηλεκτρονικών συναλλαγών, *Γεωργιάδης Γ.* (2003), 230.

²¹². Η ύπαρξη ιστοσελίδας στο διαδίκτυο ή η αποστολή e-mail αποτελούν μόνιμο υπόθεμα κατά την έννοια του νόμο, *Καράκωστας*, Βασικά ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στο διαδίκτυο, ΔΕΕ 2004, 501.

δόθηκαν στο προσυμβατικό στάδιο καθώς και ορισμένων πρόσθετων για την εξυπηρέτηση του καταναλωτή μετά τη σύναψη της σύμβασης αλλά και την ακώλυτη άσκηση των δικαιωμάτων του, όπως υπόδειγμα δήλωσης υπαναχώρησής του²¹³.

3. Γενικοί Όροι Συναλλαγών

Ο καταναλωτής ο οποίος συμβάλλεται με έναν πιστωτικό φορέα ή με μια επιχείρηση μέσω διαδικτύου βρίσκεται αναμφισβήτητα σε διαπραγματευτική μειονεξία. Λόγω της περιορισμένης δυνατότητας που διαθέτει ως προς τη διαμόρφωση του περιεχομένου των όρων της σύμβασης αναγκάζεται είτε να απέχει από την υπογραφή της σύμβασης είτε να την αποδεχθεί ως έχειν διαμορφωμένη από τον προμηθευτή²¹⁴. Η έννοια αυτή της διαπραγματευτικής ανισότητας είναι διάχυτη σε όλο το πνεύμα της Οδηγίας 93/13/EK για τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές²¹⁵, η οποία επιχειρεί με τις προστατευτικές διατάξεις της να αποκαταστήσει την ισότητα των μερών²¹⁶. Προς το σκοπό αυτό, ο νομοθέτης καθιερώνει κριτήρια βάσει των οποίων αξιολογείται από τα δικαστήρια ο καταχρηστικός ή μη χαρακτήρας των ΓΟΣ και επιβάλλει την ακυρότητά τους σε περίπτωση που αποτελούν περιεχόμενο μιας σύμβασης, ώστε να μη δεσμεύουν τον καταναλωτή. Στο ελληνικό δίκαιο οι σχετικές διατάξεις βρίσκονται στο άρθρο 2 του ν. 2251/1994 για την προστασία του καταναλωτή. Κατά τη διερεύνηση της καταχρηστικότητας των ΓΟΣ από τα δικαστήρια, εξετάζεται η ένταξή τους στη σύμβαση (άρθ. 2 §§1-3 και 8-10), η ερμηνεία τους (άρθ. 2 §§ 4 και 5), και το κύρος του περιεχομένου τους (άρθ. 2 §§ 6 και 7). Ο έλεγχος του κύρους του γενικού όρου αποτελεί το βασικό αντικείμενο της δικαστικής έρευνας, κατά την οποία εξετάζεται καταρχάς αν ο όρος εμπίπτει σε μια από τις *per se* καταχρηστικές ρήτρες της παρ. 7, για

²¹³. Η παραβίαση των υποχρεώσεων πληροφόρησης από το άρθ. 4 ν. 2251/1994 συνεπάγεται σχετική ακυρότητα της σύμβασης υπέρ του καταναλωτή. Στο π.δ. 131/2003, κατά το άρθ. 19, η παραβίαση επισύρει χρηματικό πρόστιμο παραπέμποντας στο άρθ. 14 §3 ν. 2251/1994, η οποία όμως (παρ. 3) καταργήθηκε και αντικαταστάθηκε με εντελώς διαφορετικό περιεχόμενο από το άρθ. 18 ν. 3587/2007. Ωστόσο με τον ίδιο νόμο προστέθηκε στο ν. 2251/1994 το άρθ. 13Α που προβλέπει αντίστοιχες κυρώσεις.

²¹⁴. Το γνωστό “take it or leave it”.

²¹⁵. ΕΕ 21.4.1993, L 95/29.

²¹⁶. ΔΕΚ αποφ. 27.6.2000, συνεκδ. υποθ. C-240-244/98 *Oceano*, ΔΕΕ 2000, 1115 επ.: αποφ. 26-10-2006, υποθ. C-168/05 *Mostaza Claro/Centro Movil*, Συλλ 2006, I-10421. Βλ και κριτική ανάλυση *M.Schillig*, *European Law Review*, June 2008/338 επ. *Δούβλης*, *Καταναλωτικοί ΓΟΣ - Β.Νομολογιακή αντιμετώπιση*, σε: *Δούβλης/Μπώλος* (2008), 75.

τις οποίες δεν απαιτείται περαιτέρω έρευνα για το αν είναι άδικες και αδιαφανείς²¹⁷. Αν όχι, ερευνάται αν ο όρος συνεπάγεται σημαντική διατάραξη της ισορροπίας των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των μερών, κατά τη γενική ρήτρα της παρ. 6²¹⁸.

3.1. Καταχρηστικοί τραπεζικοί ΓΟΣ

Το θέμα της προστασίας του καταναλωτή στις συναλλαγές του με τις τράπεζες αποτελεί καθημερινή πραγματικότητα και οι τραπεζικοί ΓΟΣ τον τομέα, από το δικαίο προστασίας του καταναλωτή, που έχει απασχολήσει περισσότερο τη νομολογία. Όμως, παρά την πληθώρα δικαστικών αποφάσεων που έχουν εκδοθεί αναφορικά με την καταχρηστικότητα των τραπεζικών γενικών όρων συναλλαγών, τόσο με πρωτοβουλία μεμονωμένων καταναλωτών όσο και με συλλογικές αγωγές, οι τραπεζικές συμβάσεις με καταναλωτές εξακολουθούν να περιλαμβάνουν, συχνά τους ίδιους, καταχρηστικούς όρους. Προς διευκόλυνση των καταναλωτών απέναντι σ' αυτή την πρακτική, το σχέδιο νόμου που δημοσιεύτηκε²¹⁹ πριν από την τελευταία τροποποίηση του ν. 2251/1994 με τον ν. 3587/2007, περιλάμβανε στον κατάλογο των *per se* καταχρηστικών ρητρών του άρθ. 2 §7 και «όσους όρους έχουν κριθεί καταχρηστικοί με αμετάκλητες δικαστικές αποφάσεις» (περ. λα), προσθήκη που όμως απαλείφθηκε από το τελικό κείμενο. Η παράλειψη αυτή αποκαταστάθηκε, πρόσφατα με την Υπουργική Απόφαση Ζ1-798/2008²²⁰, η οποία απαγορεύει πλέον ρητά την αναγραφή σε συμβάσεις χορήγησης πιστωτικών καρτών²²¹ Γενικών Όρων Συναλλαγών που έχουν κριθεί καταχρηστικοί με αμετάκλητες δικαστικές αποφάσεις, απαριθμώντας τους σχετικούς όρους.

3.1.1. Νομολογιακή αντιμετώπιση

Ειδικότερα ως προς το περιεχόμενο της σύμβασης χορήγησης και χρήσης πιστωτικής κάρτας έχουν κριθεί καταχρηστικοί οι ακόλουθοι όροι²²².

²¹⁷. ΔΕΚ αποφ. 7.5.2002, υποθ. C-478/99, Επιτροπή κατά Σουηδίας, Συλλ. 2002, I-4147.

²¹⁸. Βλ. αναλυτικά, αντί πολλών Δούβλης, Καταναλωτικοί ΓΟΣ - Β.Νομολογιακή αντιμετώπιση, σε: Δούβλης/Μπώλος (2008), 83 επ.

²¹⁹. www.efpolis.gr, Δελτία Τύπου της 2-10-2006.

²²⁰. ΦΕΚ Β' 1353/11.7.2008 «Απαγόρευση αναγραφής Γενικών Όρων Συναλλαγών που έχουν κριθεί καταχρηστικοί με αμετάκλητες δικαστικές αποφάσεις».

²²¹. Η Υ.Α. αναφέρεται χωριστά σε όρους συμβάσεων στεγαστικών δανείων κυμαινόμενου επιτοκίου, χορήγησης πιστωτικών καρτών και λογαριασμού καταθέσεως.

²²². Βλ. Δέλλιος, Νομολογιακές εξελίξεις σχετικά με τον έλεγχο του περιεχομένου των όρων τραπεζικών πιστωτικών συμβάσεων, ΕπισκεΔ 2005, 3 επ. Δούβλης, Καταναλωτικοί ΓΟΣ - Β.

Ρήτρα με την οποία η τράπεζα μπορεί κατά την κρίση της να επιβάλλει οποτεδήποτε έξοδα κίνησης σε κάθε λογαριασμό, που παρουσιάζει υπόλοιπο κατώτερο από όριο που καθορίζει κάθε φορά η τράπεζα για το αντίστοιχο είδος λογαριασμού είναι καταχρηστικός και αντίκειται στο άρθ. 2 §7 περ. ε' και ια' ν. 2251/1994. Οι διατάξεις αυτές έχουν σκοπό να προστατεύσουν τις δικαιολογημένες προσδοκίες του πελάτη από τις λεγόμενες απροσδόκητες ή αιφνιδιαστικές ρήτρες, δηλαδή τις ρήτρες που μεταβάλλουν την εικόνα που δικαιολογημένα έχει δημιουργηθεί στον πελάτη σχετικά με το ύψος του τιμήματος ή την έκταση της παροχής²²³.

Ρήτρα με την οποία επιβάλλεται προμήθεια επί του ποσού ανάληψης μετρητών χρημάτων μέσω πιστωτικής κάρτας είναι άκυρη διότι αντίκειται στο άρθ. 1 της ΠΕ/ΤΕ 1969/1991 (πλέον ΠΔΤΕ 2501/2002²²⁴), που απαγορεύει την είσπραξη προμήθειας στα δάνεια²²⁵, των οποίων το επιτόκιο ορίζεται ελεύθερα από τα πιστωτικά ιδρύματα²²⁶, αλλά και στο άρθ. 2 §6 ν. 2251/1994, γιατί προκαλείται σύγχυση στον πελάτη σχετικά με το τι καλύπτει ο τόκος και τι η προμήθεια²²⁷. Επίσης καταχρηστικός βάσει του άρθ. 2 §6 είναι ο ΓΟΣ που χρεώνει σταθερά ποσά στον κάτοχο της πιστωτικής κάρτας για την ανάληψη χρηματικών ποσών από ΑΤΜ της ίδιας ή τρίτης τράπεζας, καθώς δεν οι χρεώσεις αυτές δεν δικαιολογούνται «από τη φύση και το είδος της παρεχόμενης υπηρεσίας»²²⁸.

Νομολογιακή αντιμετώπιση, σε: Δούβλης/Μπώλος (2008), 125 επ· Βενιέρης, ο.π. (2007), 1079 επ. Για παλαιότερη νομολογία, Δούβλης, ΕΤρΑξΧρΔ 1999, 34 επ.

²²³. ΑΠ 1219/2001, ΕΕμπΔ 2001, 531 (που επικύρωσε την ΕφΑθ 6291/2000, ΔΕΕ 2000, 1122 ως προς αυτό το σημείο, ομοίως σε α' βαθμό ΠΠρΑθ 1208/1998, ΔΕΕ 1999).

²²⁴. ΦΕΚ Α' 277/18.11.2002.

²²⁵. Η χρηματοδότηση προσώπων με τη μορφή πιστωτικής κάρτας, η εξόφληση του ποσού της οποίας γίνεται με δόσεις ή προθεσμία είναι σύμβαση ανοίγματος πίστωσης, που έχει το χαρακτήρα δανείου, ΑΠ 1116/1996 ΕλΔνη 1997, 1141.

²²⁶. Βλ. ΠΔΤΕ 2523/2003, ΦΕΚ Α 158/25.6.2003, κατά την οποία επιτρέπεται η χρηματοδότηση φυσικών προσώπων με σκοπό την αγορά αγαθών και υπηρεσιών για την κάλυψη προσωπικών αναγκών, χωρίς περιορισμούς ή ειδικούς όρους ως προς το ύψος, το επιτόκιο, τη διαδικασία και τη μορφή της χρηματοδότησης.

²²⁷. ΑΠ 1219/2001 ΕΕμπΔ 2001, 536 (επικύρωσε ΕφΑθ 6291/2000)· ΜΠρΡοδ 34/2006, ΕΕμπΔ 2006, 994 επ· ΕιρΑθ 869/2004, Αρμ 2006, 1952 επ. Ομοίως για προμήθεια σε στεγαστικά δάνεια βλ. ΕφΑθ 5253/2003, ΕΕμπΔ 2003, 643 επ· ΠΠρΑθ 142/2006, ΔΕΕ 2006, 516· ΜΠρΑθ 4593/2005, ΔΕΕ 2006, 517· ΕιρΑθ 726/2004, ΤΝΠ dsanet.gr· ΕιρΑθ 3179/2005, ΔΕΕ 2006, 520.

²²⁸. ΠΠρΑθ 961/2007, ΧρηΔικ 2008, 117 επ, με παρατ. Καραγιάννη. Βλ. Απόφαση 178/19.07.2004 της ΕΤΠΘ, η οποία επιτρέπει μεν την «όχι κατ' αναλογικό τρόπο, αλλά σε σταθερό, κατά περίπτωση, ποσό» είσπραξη αμοιβής για την ανάληψη μετρητών μέσω πιστωτικών καρτών, αλλά τα ποσά αυτά της επιβάρυνσης πρέπει να δικαιολογούνται από τη φύση και το είδος της παρεχόμενης υπηρεσίας (§ 3 περίπτωση α της Απόφασης).

Διχογνωμία υπάρχει ως προς το παράνομο χαρακτήρα ΓΟΣ που μετακυλίζει την εισφορά του άρθρου 1 §3 του ν. 128/1975²²⁹ στον καταναλωτή. Σύμφωνα με τον Άρειο Πάγο, δεν υπάρχει αντίθεση προς την ως άνω διάταξη, γιατί αυτή δεν προβλέπει ρητά ως συμβατικά δυνατή αλλά ούτε και απαγορεύει τη συμβατική μετακύλιση της εισφοράς που θεσπίζεται με το νόμο αυτό και επομένως δεν καθιερώνει απαγορευτικό κανόνα δικαίου κατ' άρθρο 174 ΑΚ²³⁰. Η επιβολή της εισφοράς αυτής στον δανειολήπτη μπορεί να ελεγχθεί, κατά την άποψη του Αρείου Πάγου, μόνο από άποψη διαφάνειας, ιδίως όταν επιβάλλεται χωρίς προηγούμενη επαρκή ενημέρωση ή κατά τρόπο κεκαλυμμένο εν όψει και της ΠΔ/ΤΕ 2501/2002 (άρθρο Β2) που επεκτείνει την υποχρέωση ενημέρωσης του πελάτη από την τράπεζα και στην επιβολή ειδικών εισφορών όπως είναι η εισφορά του ν. 128/1975.

Όρος που προβλέπει αντιστροφή του βάρους απόδειξης, κατά τρόπο ώστε ο κάτοχος πιστωτικής κάρτας να πρέπει να αποδεικνύει ότι αυτός δεν έχει προκαλέσει τη συγκεκριμένη συναλλαγή από απόσταση (π.χ. με παραγγελία τηλεφωνική ή μέσω διαδικτύου) είναι ανίσχυρος σύμφωνα με το άρθρ. 2 §7 περ. κζ' ν. 2251/1994. Η εκδότρια υποχρεούται να αποδείξει ότι υφίσταται η αξίωσή της κατά του κατόχου, από τη συγκεκριμένη συναλλαγή, δηλαδή ότι ο κάτοχος παρήγγειλε μέσω διαδικτύου και έλαβε εμπορεύματα ή υπηρεσίες²³¹. Επίσης, καταχρηστικός είναι ΓΟΣ που προβλέπει ότι σε περίπτωση παράνομης χρήσης πιστωτικής κάρτας από τρίτο πρόσωπο (π.χ. επί απώλειας, κλοπής), ο κάτοχος ευθύνεται για κάθε ζημία αν δεν γνωστοποιήσει αμέσως το γεγονός στην τράπεζα, ανεξαρτήτως υπαιτιότητάς του ως προς την τυχόν μη έγκαιρη ειδοποίηση²³².

ΓΟΣ σύμβασης πιστωτικής κάρτας σύμφωνα βάσει του οποίου η καθυστέρηση μιας και μόνο δόσης από τις πολλές που έχουν συμφωνηθεί συνεπάγεται το ληξιπρόθεσμο ολόκληρου του υπολειπόμενου ποσού δανείου είναι καταχρηστικός ως αντικείμενος στο άρθρ. 2 §7 περ. λ' αλλά και στο άρθρ. 2 §6 του ν.2251/1994. Όμως

²²⁹. «Επιβάλλεται εισφορά βαρύνουσα τα πάσης φύσεως εν Ελλάδι λειτουργούντα πιστωτικά ιδρύματα, περιλαμβανομένης και της Τράπεζας της Ελλάδος, υπέρ του εν τη παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου λογαριασμού ανερχόμενη σε ποσοστό...».

²³⁰. ΑΠ 450/2005, ΕλΔνη 2005, 797 (αναίρεσε την ΕφΑθ 5253/2005)· αντίθετα ΜΠρΤρικ. 137/2003, ΕλΔνη 2003, 1433· ΕιρΑθ 869/2004, Αρμ 2005, 1952 επ· ΕιρΑθ 1446/2005, Αρμ 2007, 71 επ.

²³¹. ΑΠ 589/2001, ΔΕΕ 2001, 1117 = ΕλΔνη 2002/422, Έτσι και στο γαλλικό δίκαιο: σε περίπτωση χρήσης κάρτας από τρίτο, η τράπεζα φέρει το βάρος απόδειξης της (βαριάς) αμέλειας του κατόχου, ώστε να ευθύνεται πέρα του ποσού των 150 ευρώ, Cour de cassation, 1er civ. 28.3.2008, Recueil Dalloz 2008, n 17, 1136.

²³². ΑΠ 1219/2001, ΕΕμπΔ 2001, 542 που αναίρεσε ως προς το ζήτημα αυτό την ΕφΑθ 6291/2000, ΝοΒ 2001, 644. Μπώλου, Συνήγορος 2008, 30-31.

τέτοιες «ρήτρες εκπτώσεως» θεωρούνται έγκυρες, αν το δικαίωμα καταγγελίας και η πρόωγη επέλευση του ληξιπρόθεσμου της συνολικής οφειλής περιορίζεται σε βασικές παραβιάσεις της συμβάσεως από τον οφειλέτη, όπως είναι η καθυστέρηση πληρωμής πιστωτικής κάρτας για τέσσερις μήνες που συνεπάγεται πράγματι κίνδυνο μη ικανοποίησης της τράπεζας²³³.

ΓΟΣ κατά τον οποίο αν ο καταναλωτής δεν ειδοποιήσει την τράπεζα μέσα σε ένα μήνα ότι δεν έλαβε το μηνιαίο λογαριασμό κίνησης λογίζεται ότι ο λογαριασμός περιήλθε σ' αυτόν (πλάσμα περιέλευσης) είναι καταχρηστικός γιατί αποτελεί έμμεση και κεκαλυμμένη αντιστροφή του βάρους απόδειξης ως προς τη λήψη του λογαριασμού (άρθ. 2 §7 κζ'). Περαιτέρω όρος που προβλέπει ότι αν ο κάτοχος πιστωτικής κάρτας δεν εγείρει αντιρρήσεις ως προς το υπόλοιπο του λογαριασμού του μέσα σε 20 ημέρες από την λήψη του μηνιαίου λογαριασμού (που τεκμαίρεται κατά τα ανωτέρω) λογίζεται ότι τον αποδέχεται και δεν μπορεί πλέον να τον αμφισβητήσει, αντίκειται στο άρθ. 2 §7 κζ' και §6²³⁴.

Όρος που επιτρέπει στην τράπεζα να προσδιορίζει ή να αναπροσαρμόζει συμβατικό τόκο (επιτόκιο) των τμηματικών δόσεων οποτεδήποτε, κατά την κρίση της, χωρίς ειδικά και εκ των προτέρων γνωστά και εύλογα στον πελάτη κριτήρια, αντίκειται στην αρχή της διαφάνειας και στο άρθ. 2 §7 περ. ε' και ια' του ν.2251/1994²³⁵. Επίσης, καταχρηστικός βάσει άρθ. 2 §7 ε', ια' και §6 είναι ΓΟΣ που επιτρέπει στην τράπεζα να μεταβάλει μονομερώς το συμβατικό επιτόκιο των πιστωτικών καρτών σε ποσοστό έως και 200% σε σχέση με τη μεταβολή του επιτοκίου αναφοράς, καθώς και να μην μειώσει το συμβατικό επιτόκιο ακόμα κι αν μειωθεί το επιτόκιο αναφοράς²³⁶.

Περαιτέρω ΓΟΣ που επιβαρύνει τον κάτοχο με τόκους υπερημερίας από την ημερομηνία εγγραφής κάθε συναλλαγής στα βιβλία της τράπεζας και όχι από την παρέλευση της δήλης μέρας, κατά την οποία έπρεπε να καταβληθεί η οφειλή είναι

²³³. ΑΠ 1219/2001, ΕΕμπΔ 2001, 551. Βλ. νέο άρθρο 14 §11 ν. 2251/1994 μετά την τελευταία τροποποίηση του ν. 3587/2007, το οποίο απαγορεύει την επιβολή κατάσχεσης για ικανοποίηση απαιτήσεων πιστωτικών ιδρυμάτων από καταναλωτικά δάνεια και πιστωτικές κάρτες επί ακινήτου του οφειλέτη, το οποίο αποτελεί τη μοναδική κατοικία του, εφόσον η σχετική απαίτηση της τράπεζας δεν υπερβαίνει στο σύνολό της το ποσό των 10.000 ευρώ, Παπανικολάου, ΕΛΔνη 2008, 661.

²³⁴. ΑΠ 1219/2001, ΕΕμπΔ 2001, 550 (αναίρεσε την ΕφΑθ 6921/2000).

²³⁵. ΑΠ 1219/2001, ΕΕμπΔ 2001, 543, 555 (αναίρεσε την ΕφΑθ 6291/2000)· ΕφΑθ 776/2006, ΕΛΔνη 2006, 1492· ΕφΑθ 1446/2005, Αρμ 2007, 71.

²³⁶. ΠΠρΑθ 961/2007, ΧρηΔικ 2008, 116 με παρατ. Καραγιάννη.

άκυρος ως αντίθετος στα άρθρα 174, 340, 341 και 345 ΑΚ αλλά και καταχρηστικός βάσει του άρθ. 2 §7 ια και λ ν. 2251/1994²³⁷.

Ρήτρα ΓΟΣ που απονέμει αποκλειστική αρμοδιότητα στα δικαστήρια στην περιφέρεια των οποίων βρίσκεται η έδρα της τράπεζας θεωρείται καταχρηστικός και συνεπώς άκυρος κατ' άρθ. 2§6 του ν. 2251/1994, εκτός αν ανταποκρίνεται σε εύλογο συμφέρον του προμηθευτή, όπως όταν είναι πραγματικά δυσχερής η οργάνωση νομικής υποστήριξης του προμηθευτή στον τόπο, τα δικαστήρια του οποίου είναι κατά τον ΚΠολΔ αρμόδια για την εκδίκαση της διαφοράς²³⁸.

3.2. ΓΟΣ στην ηλεκτρονική σύμβαση κατόχου - επιχείρησης

Η χρήση των ΓΟΣ στο διαδίκτυο γίνεται όλο και πιο συχνή και ίσως αναπόφευκτη, ακριβώς διότι εξυπηρετούν περισσότερο από οποιοδήποτε άλλο μάρφωμα την ταχύτητα, τη μαζικότητα και την τυποποίησης των συναπτομένων δια του διαδικτύου συναλλαγών. Ελλείπει προσωπικής επαφής των συναλλασσομένων και εξατομικευμένων διαπραγματεύσεων, οι ΓΟΣ καλούνται να ρυθμίσουν μια σειρά από λεπτομέρειες της σύμβασης με ομοιόμορφο και τυποποιημένο τρόπο για κάθε τύπο σύμβασης. Οι ΓΟΣ περιέχονται στον server, όπου «στεγάζεται» ο επιχειρηματίας-προμηθευτής αγαθών και υπηρεσιών, και ειδικότερα στην ιστοσελίδα του (ή στα e-mail, που αυτός μαζικά αποστέλλει)²³⁹. Ο καταναλωτής που μπαίνει στην ιστοσελίδα της επιχείρησης επιθυμώντας να συναλλαχθεί μαζί της, είναι υποχρεωμένος να αποδεχτεί τους όρους αυτούς ως δεσμευτικό περιεχόμενο της μεταξύ τους σύμβαση, διαφορετικά θα πρέπει να απόσχει από την κατάρτισή της.

Για να ενταχθούν έγκυρα οι ΓΟΣ στη σύμβαση, σύμφωνα με το άρθρο 2 §1 ν. 2251/1994 πρέπει ο προμηθευτής να υποδείξει την ύπαρξή τους και να εξασφαλίσει στο χρήστη τη δυνατότητα πραγματικής γνώσης του περιεχομένου τους. Η υπόδειξη θα πρέπει να γίνεται με τέτοιο τρόπο ώστε να μην καταλείπεται αμφιβολία ότι η σύμβαση καταρτίζεται υπό τους συγκεκριμένους όρους και συγχρόνως να μπορεί ο καταναλωτής να λάβει γνώση ολόκληρου του περιεχομένου τους. Πρέπει λοιπόν ολόκληρο το κείμενο των ΓΟΣ να βρίσκεται σε ευανάγνωστο εμφανές μέρος της ιστοσελίδας ή να

²³⁷. ΠΠρΑθ 961/2007, ΧρηΔικ 2008, 115.

²³⁸. ΑΠ 1219/2001, ΕΕμπΔ 2001, 545 (που αναίρεσε την ΕφΑθ 6921/2000)· ΜΠΛαρ 106/2004 ΑρχΝ 2006/639 επ· Δούβλης, ΔΕΕ 2002, 480 επ.

²³⁹. Καρακώστας (2003), 201 επ.

επισημαίνεται με σύνδεσμο (link) μέσω του οποίου «ανοίγει» η ιστοσελίδα με το κείμενο των ΓΟΣ²⁴⁰. Περαιτέρω οι ΓΟΣ (και οι ατομικοί όροι) πρέπει να διατίθενται κατά τρόπο που επιτρέπει την αποθήκευση και την αναπαραγωγή τους²⁴¹. Στην πράξη, σπάνια υπάρχει αμφισβήτηση ως προς την ένταξη των όρων στη σύμβαση καθώς στις περισσότερες ιστοσελίδες η διαδικασία παραγγελίας δεν μπορεί να προχωρήσει αν ο πελάτης δεν επιλέξει με «κλικ» το τετραγωνάκι επιβεβαίωσης ότι αποδέχεται τους αναγραφόμενου εκεί ΓΟΣ.

Συχνό περιεχόμενο των ΓΟΣ στις συμβάσεις αποτελούν η αναφορά στο δικαίωμα υπαναχώρησης του αγοραστή, η εξαίρεση από δυνατότητα επιστροφής ορισμένων προϊόντων ευπαθών ή προσωποποιημένων, ο αποκλεισμός ευθύνης του πωλητή για ζημίες από τη μη εκτέλεση ή την καθυστέρηση της σύμβασης, η υπενθύμιση των νομοθετικών διατάξεων για την προστασία της προσωπικής ζωής και ασφάλειας των ηλεκτρονικών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, όροι σχετικά με την ασφάλεια των πληρωμών κυρίως όταν γίνεται με πιστωτική κάρτα, εγγυήσεις καταλληλότητας των προϊόντων τους, καθορισμός της διεθνούς δικαιοδοσίας²⁴² και εφαρμοστέου δικαίου για την επίλυση μελλοντικών διαφορών²⁴³.

Ως προς την ερμηνεία των ΓΟΣ λαμβάνονται υπόψη το άρθρο 2 §§ 4 και 5 ν.2251/1994 και οι επιβοηθητικοί κανόνες των άρθρων 173 και 200 ΑΚ²⁴⁴. Ως κριτήριο για την ερμηνεία των ΓΟΣ λαμβάνεται υπόψη το πεδίο κατανόησης του μέσου εκπροσώπου του συναλλακτικού κύκλου, στον οποίο αφορά ο συγκεκριμένος όρος²⁴⁵. Στις συναλλαγές μέσω διαδικτύου τα πράγματα είναι πιο δυσχερή. Από τη μία, θα πρέπει να αναζητήσουμε τη δυνατότητα αντίληψης του μέσου χρήστη υπηρεσιών διαδικτύου, από την άλλη όμως σε συμβάσεις που από τη φύση τους μπορούν να παρασχεθούν και εκτός διαδικτύου (π.χ. πώληση CD ή βιβλίου) θα αποβλέψουμε στον μέσο καταναλωτή, γιατί τα κριτήρια ερμηνείας των ΓΟΣ δε διαφέρουν ανάλογα με το αν η πώληση έγινε μέσω διαδικτύου ή στο κατάστημα της επιχείρησης. Αντίθετα, αν πρόκειται για συμβάσεις που λαμβάνουν χώρα μόνο στο διαδίκτυο θα αποβλέψουμε

²⁴⁰. Γεωργιάδης Γ. (2003), 263 επ· *Καράκωστας*, ΔΕΕ 2004, 500.

²⁴¹. Άρθ. 9 §2 π.δ. 131/2003.

²⁴². ΔΕΚ απόφ. 27.6.2000, υποθ. C-240-244/98, *Oceano*, ΔΕΕ 2000, 1115· *Schillig M.*, *European Law Review*, June 2008, 347.

²⁴³. *Τζίβα*, ΔΕΕ 2003, 1047 επ· www.easyjet.com· www.e-shop.gr.

²⁴⁴. ΑΠ 969/2003 ΝΟΜΟΣ· ΠΠρΑθ 1119/2002, ΔΕΕ 2003, 422 επ· *Καράκωστας*, ΔΕΕ 2004, 501· *Δούβλης*, *Καταναλωτικοί ΓΟΣ - Β.Νομολογιακή αντιμετώπιση*, σε: *Δούβλης/Μπώλος* (2008), 86.

²⁴⁵. *Δούβλης*, ο.π. σε: *Δούβλης/Μπώλος* (2008), 85· *Καράκωστας*, ΔΕΕ 2004, 501.

στη γνώση και εμπειρία του μέσου καταναλωτή-χρήστη, που δεν έχει εξειδικευμένες γνώσεις χρήσης Η/Υ και διαδικτύου αλλά που δεν είναι και τελείως άπειρος²⁴⁶. Ωστόσο, ανάλογα με το είδος της παρεχόμενης υπηρεσίας δεν αποκλείεται να θεωρηθεί ως μέσος χρήστης ο εξειδικευμένος χρήστης του διαδικτύου, αν εξίσου εξειδικευμένη είναι και το αντικείμενο της σύμβασης στην οποία προβαίνει.

4. Συνδεδεμένες συμβάσεις πίστωσης

Όπως είδαμε στον πρώτο κεφάλαιο, στη σύμβαση πιστωτικής κάρτας δημιουργούνται τρία ζεύγη σχέσεων μεταξύ των τριών μερών που συμμετέχουν²⁴⁷. Κάθε μία από αυτές τις συμβάσεις παρουσιάζει αυτοτέλεια, καταρτίζεται, αναπτύσσει τα έννομα αποτελέσματά της και λύεται ανεξάρτητα από την άλλη, σύμφωνα με τη νομική αρχή της σχετικότητας των ενοχών. Το πραγματικό, ωστόσο, γεγονός της οικονομικής αλληλοσύνδεσης των συμβάσεων αυτών, οδήγησε το νομοθέτη στη διάσπαση της ως άνω γενικής αρχής.

Ειδικότερα, το άρθρο 4 §11 ν. 2251/1994 που ενσωμάτωσε το αντίστοιχο άρθ. 6 §4 της Οδηγίας 97/7/ΕΚ για τις συμβάσεις από απόσταση, προβλέπει ότι σε περίπτωση που το τίμημα του αγαθού ή της υπηρεσίας καλύπτεται εν όλω ή εν μέρει από πίστωση που χορηγήθηκε στον καταναλωτή από τρίτον, δυνάμει συμφωνίας μεταξύ του τρίτου και του προμηθευτή, τότε, εφόσον ο καταναλωτής ασκήσει το δικαίωμά του να υπαναχωρήσει από τη σύμβαση, μπορεί να καταγγείλει κατά τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα, και τη σύμβαση πίστωσης, χωρίς καταβολή αποζημίωσης. Η διάταξη τυγχάνει εφαρμογής στη πλειοψηφία των συμβάσεων μέσω διαδικτύου, στις οποίες η πληρωμή με πιστωτική κάρτα αποτελεί τη συνήθη πρακτική²⁴⁸.

Παρόμοια, αλλά αυστηρότερη ρύθμιση, προβλέπει και η ΚΥΑ Φ1-983/7-3-1991 στο άρθρο 11 που ενσωμάτωσε²⁴⁹ το αντίστοιχο άρθρο της Οδηγία 87/102/ΕΟΚ για την καταναλωτική πίστη. Εφόσον πληρούνται σωρευτικά οι προβλεπόμενες προϋποθέσεις, ο καταναλωτής²⁵⁰ μπορεί να στραφεί κατά του χρηματοδότη σε περίπτωση πλημμελούς

²⁴⁶. Γεωργιάδης Γ. (2003), 280· Καρακώστας (2003), 224 επ· ο ίδιος, ΔΕΕ 2004, 501.

²⁴⁷. Εκδότης-κάτοχος, εκδότης-συμβεβλημένη επιχείρηση, κάτοχος-συμβεβλημένη επιχείρηση.

²⁴⁸. Lodder (2002), 23.

²⁴⁹. Όχι με απόλυτη ορθότητα, βλ. Χριστοπούλου, Καταναλωτική πίστη, σε: Δούβλης/Μπώλος (2008), 1020 επ· Γεωργιάδης Γ. (2003) 358 επ.

²⁵⁰. Ο καταναλωτής νοείται με τη στενή έννοια, ως το φυσικό πρόσωπο που επιδιώκει σκοπούς άσχετους με την επαγγελματική του δραστηριότητα (άρθ. 2 ΚΥΑ).

εκπλήρωσης εκ μέρους του προμηθευτή²⁵¹. Η διάταξη είναι αναγκαστικού δικαίου, γι' αυτό τραπεζικός ΓΟΣ που στερεί τον καταναλωτή – κάτοχο πιστωτικής κάρτας από τα δικαιώματα του άρθ. 11 της ΚΥΑ είναι απολύτως άκυρος γιατί αντιβαίνει σε απαγορευτική διάταξη νόμου (174 ΑΚ)²⁵².

Στη νέα Οδηγία 2008/48/ΕΚ για την καταναλωτική πίστη, υπάρχει συνολικότερη αντιμετώπιση του ζητήματος. Δίνεται ο ορισμός της «συνδεδεμένης σύμβασης πίστωσης»²⁵³ και στο άρθρο 15 γίνεται μια σύνθεση των δύο ως άνω ρυθμίσεων, προς όφελος του καταναλωτή. Έτσι, ο καταναλωτής μπορεί είτε να υπαναχωρήσει (εφόσον δεν έχει παρέλθει η προθεσμία) από τη σύμβαση προμήθειας αγαθών/υπηρεσιών και να αποδεσμευτεί συγχρόνως και από τη συνδεδεμένη σύμβαση πίστωσης είτε, αν ο προμηθευτής δεν εκπληρώνει την παροχή του ή την εκπληρώνει πλημμελώς, να στραφεί κατ' αυτού κι να δεν ικανοποιηθεί με βάση τη μεταξύ τους σύμβαση, να στραφεί κατά του πιστωτικού φορέα.

²⁵¹. Η διάταξη βρίσκει ευρύ πεδίο εφαρμογής στις πωλήσεις αυτοκινήτων. Ο πελάτης απευθύνεται στον αντιπρόσωπο αυτοκινήτων για την αγορά ενός αυτοκινήτου, χωρίς να έχει τη δυνατότητα να εξοφλήσει όλο το τίμημα άμεσα σε μετρητά. Ο αντιπρόσωπος προτείνει στο πελάτη τη χρηματοδότησή του από τον πιστωτικό φορέα με τον οποίο συνεργάζεται, διαπραγματεύεται τον αριθμό και το ποσό των δόσεων και μεριμνά για την ολοκλήρωση και υπογραφή της. Το ποσό του δανείου (τιμήματος) πιστώνεται στο λογαριασμό του εμπόρου και εκδίδεται πιστωτική κάρτα συνδεδεμένη με λογαριασμό αυτόματης εξόφλησης με προβλεπόμενη ελάχιστη μηναία καταβολή (ή ανάληψης από τον λογαριασμό) ίση με το ποσό της δόσης.

²⁵². ΑΠ 1219/2001, ΕΕμπΔ 2001, 542· ΠΠρΑθ 1208/1998, ΔΕΕ 1998, 1101 επ' Χριστοπούλου, Καταναλωτική πίστη, σε: Δούβλης/Μπώλος (2008), 1014 επ. Βλ. αντιθ. Αλεξανδρίδου (2004), 92, όπου δε δέχεται την εφαρμογή της διάταξης στις συμβάσεις πιστωτικής κάρτας.

²⁵³. Άρθ. 3 § 1 ιδ) και αιτιολ. σκέψεις 34-38 Οδηγίας.

8. ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

9. Τραπεζικό απόρρητο και προσωπικά δεδομένα από την ηλεκτρονική χρήση πιστωτικής κάρτας

1. Νομοθετικό πλαίσιο

Η προστασία της ιδιωτικότητας του ατόμου και του ιδιωτικού βίου κατοχυρώνεται με πληθώρα διατάξεων σε διεθνές²⁵⁴, ευρωπαϊκό²⁵⁵ και εθνικό επίπεδο²⁵⁶. Στην ελληνική έννομη τάξη η προστασία αυτή θεμελιώνεται καταρχάς στο Σύνταγμα. Στο άρθρο 2 κατοχυρώνεται ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου, στο άρθρο 5 §1 η ελευθερία ανάπτυξης της προσωπικότητας, στο άρθρο 9 προστατεύεται το απαραβίαστο της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής και στο άρθρο 19 διασφαλίζεται το απόρρητο των επιστολών και της ελεύθερης επικοινωνίας. Με την τελευταία αναθεώρηση του 2001, προστέθηκε το άρθρο 5Α που κατοχυρώνει το δικαίωμα στην πληροφόρηση και στη συμμετοχή της Κοινωνίας της Πληροφορίας, αλλά και άρθρο 9Α που θεσπίζει το δικαίωμα προστασίας του ατόμου από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών δεδομένων του.

Περαιτέρω, ο εθνικός νομοθέτης, ακολουθώντας τις νομοθετικές εξελίξεις που έλαβαν χώρα σε κοινοτικό επίπεδο, ψήφισε το ν. 2472/1997 για την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα²⁵⁷, ο οποίος ενσωμάτωσε την Οδηγία 95/46/ΕΚ «για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών»²⁵⁸. Ο ν. 2472/1997 τροποποιήθηκε πρόσφατα από τον ν. 3471/2006 «Προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών και τροποποίηση του Ν. 2472/97»²⁵⁹, ο

²⁵⁴. Ενδεικτικά, Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του ΟΗΕ (10.12.1948), Διεθνές Σύμφωνο Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων.

²⁵⁵. Ενδεικτικά, Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (άρθ. 6), Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιώματα του Ανθρώπου (άρθ. 8), Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ (άρθ. 8), Οδηγία 95/46/ΕΚ, Οδηγία 2002/58/ΕΚ, Οδηγία 2006/24 ΕΚ, Σύσταση 87/598/ΕΟΚ, Σύσταση 2003/558 ·βλ. Μπαλωμένος, Προσωπικά Δεδομένα, μελέτες-άρθρα, 22.3.2004 www.lawnet.gr, Αρμαμέντος/Σωτηρόπουλος, Προσωπικά δεδομένα, 2005, 393 επ, όπου πλήρης καταγραφή των νομοθετικών ρυθμίσεων που άπτονται των προσωπικών δεδομένων σε διεθνές, κοινοτικό και εθνικό επίπεδο.

²⁵⁶. Σινανιώτη-Μαρούδη/Φαρσαρώτας (2005), 374.

²⁵⁷. ΦΕΚ Α 50/10.4.1997.

²⁵⁸. ΕΕ 23.11.1995, L 281/31.

²⁵⁹. ΦΕΚ Α 133/28.6.2006.

οποίος ενσωμάτωσε την Οδηγία 2002/58/EK για την προστασία ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες²⁶⁰. Τέλος, η Οδηγία 2002/58/EK τροποποιήθηκε από την πρόσφατη Οδηγία 2006/24/EK²⁶¹, της οποίας την εφαρμογή έχει αναβάλλει η Ελλάδα και άλλα 15 κράτη μέλη έως τις 15 Μαρτίου 2009, σύμφωνα με τη δυνατότητα που τους παρέχει το άρθρο 15 §3 της Οδηγίας αυτής²⁶².

Το νομικό πλαίσιο για την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων συμπληρώνεται από τις αποφάσεις, πράξεις και οδηγίες της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα. Η ανεξάρτητη αυτή Αρχή συστάθηκε το 1997 με το άρθρο 15 του ν. 2472/1997, κατοχυρώθηκε συνταγματικά με το άρθρο 9Α Συντ. και αποτελεί το σημαντικότερο μηχανισμό εποπτείας και εφαρμογής του συστήματος προστασίας προσωπικών δεδομένων στη χώρας μας²⁶³.

2. Επεξεργασία προσωπικών δεδομένων από την «ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Α.Ε.»

Το Σεπτέμβριο του 1997 ιδρύθηκε η διατραπεζική ανώνυμη εταιρεία με την επωνυμία «Τραπεζικά Συστήματα Πληροφοριών Α.Ε.» και διακριτικό τίτλο «ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ ΑΕ», η οποία εξειδικεύεται στη συγκέντρωση και διάθεση πληροφοριών που αναφέρονται στην οικονομική συμπεριφορά επιχειρήσεων και ιδιωτών. Οι πληροφορίες αυτές συμβάλλουν στην προστασία του θεσμού της εμπορικής πίστης, στη μείωση των επισφαλειών και στην εξυγίανση των οικονομικών συναλλαγών, προς όφελος των συναλλασσομένων και του τραπεζικού συστήματος²⁶⁴. Παράλληλα, όμως, πρέπει να διασφαλίζεται η προστασία των προσωπικών δεδομένων και των δικαιωμάτων των υποκειμένων, καθώς και το απόρρητο των πληροφοριών της

²⁶⁰. ΕΕ 31.7.2002, L 201/37. Η Οδηγία 2002/58/EK κατάργησε από 1.11.2003 την προϊσχύσασα Οδηγία 97/66/EK. Ακολούθως ο ν. 3471/2006 κατάργησε το ν. 2774/1999 για την προστασία προσωπικών δεδομένων στον τηλεπικοινωνιακό τομέα, που είχε ενσωματώσει την Οδηγία 97/66/EK.

²⁶¹. Οδηγία 2006/24/EK της 15ης Μαρτίου 2006, για τη διατήρηση δεδομένων που παράγονται ή υποβάλλονται σε επεξεργασία σε συνάρτηση με την παροχή διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών ή δημοσίων δικτύων επικοινωνιών και για την τροποποίηση της οδηγίας 2002/58/EK, ΕΕ 13.4.2006, L 105/54.

²⁶². Φραγκούλης, Προστασία Προσωπικών Δεδομένων στο Διαδίκτυο, σε: Εφαρμογές Εμπορικού Δικαίου τ.3Β', 1993.

²⁶³. Ιγγλεζάκης, Προστασία προσωπικών δεδομένων στο σύστημα πληροφοριών «Τειρεσίας», 2006, 23 και 26· Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου, Ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων στο πεδίο της τραπεζικής δραστηριότητας (νομικό πλαίσιο), Αρμ. 2004, 1392

²⁶⁴. www.tiresias.gr.

επεξεργασίας²⁶⁵ όπου αυτή επιτρέπεται, σύμφωνα στην οικεία νομοθεσία (ιδίως στο ν. 2472/1997). Ειδικότερα το σύστημα πληροφοριών της Τειρεσίας ΑΕ διακλαδώνεται σε τέσσερα επιμέρους συστήματα (αρχεία): Σύστημα Οικονομικής Συμπεριφοράς (ΣΟΣ), Σύστημα Συγκέντρωσης Κινδύνων (ΣΣΚ), Σύστημα ταυτοτήτων –Διαβατηρίων (ΣΤΔ) και Σύστημα Καταγγελλθεισών Συμβάσεων Επιχειρήσεων (ΣΚΣΕ).

α) Στο Αρχείο δεδομένων οικονομικής συμπεριφοράς καταχωρούνται αρνητικά για την φερεγγυότητα των υποκειμένων δεδομένα («μαύρη λίστα»), μεταξύ των οποίων και οι καταγγελίες των συμβάσεων πιστωτικών καρτών από πιστωτικούς φορείς²⁶⁶. Στο αρχείο δεν αξιολογούνται τα δεδομένα που καταχωρούνται, αλλά επαφίεται στον αποδέκτη τους (τράπεζα) να τα συνεκτιμήσει με τις πληροφορίες που ο ίδιος διαθέτει και σε σχέση με την εκάστοτε συναλλαγή που πρόκειται να πραγματοποιήσει. Σκοπός της επεξεργασίας είναι η ελαχιστοποίηση των κινδύνων από τη σύναψη πιστωτικών συμβάσεων με αφερέγγυους πελάτες και γενικά από την δημιουργία επισφαλών απαιτήσεων²⁶⁷.

Σύμφωνα με το άρθ. 5 §1 ν. 2472/1997 η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων επιτρέπεται μόνο όταν το υποκείμενο έχει δώσει τη συγκατάθεσή του²⁶⁸, πλην των εξαιρούμενων περιπτώσεων της παρ. 2. Η Αρχή, σε μια από τις πρώτες της αποφάσεις, την υπ' αριθμ. 109/1999²⁶⁹, έκρινε νόμιμη την επεξεργασία δυσμενών οικονομικών δεδομένων από την Τειρεσίας ΑΕ, με το σκεπτικό ότι είναι απολύτως αναγκαία για την εξυπηρέτηση του σκοπού της ελαχιστοποίησης των κινδύνων από την σύναψη πιστωτικών συμβάσεων με αφερέγγυα πρόσωπα και ότι η προστασία της εμπορικής

²⁶⁵. Ως επεξεργασία κατά το άρθ. 2 δ' ν. 2471/1997 νοείται κάθε εργασία ή σειρά εργασιών που πραγματοποιείται, με ή χωρίς τη βοήθεια αυτοματοποιημένων μεθόδων και εφαρμόζεται σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, όπως η συλλογή, η καταχώριση, η οργάνωση, η διατήρηση ή αποθήκευση, η τροποποίηση, η εξαγωγή, η χρήση, η διαβίβαση, η διάδοση ή κάθε άλλης μορφής διάθεση, η συσχέτιση ή ο συνδυασμός, η διασύνδεση, η δέσμευση (κλείδωμα), η διαγραφή, η καταστροφή. Ο ορισμός είναι ευρύτατος, βλ. αναλυτικά *Αρμαμέντος/Σωτηρόπουλος* (2005), 47 επ.

²⁶⁶. Για τις υπόλοιπες κατηγορίες «αρνητικών» πληροφοριών, όπως ακάλυπτες επιταγές, κατασχέσεις κλπ, βλ. www.tiresias.gr και υπ' αριθμ. 523/10.10.1999 απόφαση Αρχής. Οι κατηγορίες παρατίθενται αποκλειστικά και συνεπώς δεν επιτρέπεται η επεξεργασία και άλλων κατηγοριών οικονομικών δεδομένων χωρίς σχετική απόφαση της Αρχής, *Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου*, Αρμ 2004, 1383.

²⁶⁷. Για να είναι νόμιμη η επεξεργασία κατά την έννοια του άρθ. 4 του νόμου, πρέπει να υπακούει στις αρχές του σκοπού, της αναγκαιότητας, της ακρίβειας των δεδομένων και της περιορισμένης χρονικά διατήρησής τους. Βλ *Αρμαμέντος/Σωτηρόπουλος* (2005), 115 επ· *Σινανιώτη-Μαρούδη/Φαρσαρώτας* (2005), 379 επ· *Ιγγλεζάκης* (2006), 38 επ.

²⁶⁸. Η συγκατάθεση είναι ελεύθερη, ρητή, ειδική και σαφής και δίνεται αφού προηγηθεί ενημέρωση τουλάχιστον ως προς το σκοπό της επεξεργασίας, τα δεδομένα που αφορά, τους αποδέκτες και τα στοιχεία του υπεύθυνου επεξεργασίας (άρθ. 2 ια' ν. 2472/1997).

²⁶⁹. Για το κείμενο των αποφάσεων της Αρχής βλ. www.dpa.gr.

πίστης υπερέχει προφανώς σε σύγκριση με τα συμφέροντα των υποκειμένων των δεδομένων²⁷⁰. Συνεπώς, η επεξεργασία επιτρέπεται και χωρίς την συγκατάθεση του υποκειμένου, εφόσον βέβαια αυτό ενημερωθεί, σύμφωνα με το αρθ. 11 ν. 2471/1997²⁷¹.

Αποδέκτες των δεδομένων αυτών, σύμφωνα με τον σκοπό της επεξεργασίας, δικαιολογούνται να είναι οι τράπεζες, τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, οι εταιρίες διαχείρισης πιστωτικών καρτών και φορείς του δημόσιου τομέα, οι εταιρίες πρακτορείας επιχειρηματικών απαιτήσεων (factoring) και οι εταιρίες χρηματοδοτικής μίσθωσης (leasing)²⁷². Μόνο οι παραπάνω αποδέκτες έχουν το δικαίωμα να χρησιμοποιούν τα δεδομένα αυτά, ενώ η περαιτέρω επεξεργασία τους (π.χ. διαβίβαση σε τρίτους) είναι απολύτως απαγορευτική²⁷³, εκτός αν συγκατατίθεται το υποκείμενο ή αν συντρέχει μια από τις εξαιρέσεις του άρθ. 5 § 2 ν. 2472/1997²⁷⁴. Η διασύνδεση αυτή των τραπεζών/αποδεκτών με το αρχείο της Τειρεσίας αποτελεί ειδική μορφή επεξεργασίας²⁷⁵. Η απευθείας πρόσβαση των τραπεζών στη βάση δεδομένων της Τειρεσίας ΑΕ επιτρέπεται μόνο για τον προληπτικό έλεγχο της πιστοληπτικής ικανότητας· η χρησιμοποίηση των δεδομένων αυτών για άλλο σκοπό, όπως για υποστήριξη έννομου συμφέροντος της τράπεζας σε δίκη ενώπιον Δικαστηρίου, υπερβαίνει το θεμιτό σκοπό της επεξεργασίας²⁷⁶.

²⁷⁰. Άρθ. 5 παρ. 2 ε' ν. 2472/1997.

²⁷¹. Ομοίως έκρινε η Απόφαση 24/22.4.2004 της Αρχής· Παπαϊωάννου, Νομικά ζητήματα προστασίας του καταναλωτή από την χρήση πιστωτικών καρτών, ΧρΙΔ 2002, 103 επ· Τσίρου (2007), 550· Οδηγία 50/2000 της Αρχής για τους όρους επεξεργασίας δεδομένων για τον έλεγχο της πιστοληπτικής ικανότητας, σε: www.dpa.gr.

²⁷². Απόφαση υπ' αριθμ. 109/31.3.1999, όπως τροποποιήθηκε από την υπ' αριθμ. 523/19.10.1999 Απόφαση της Αρχής, Παπαϊωάννου, ΧρΙΔ 2002, 103· Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου, Αρμ. 2004, 1386.

²⁷³. Αποφ. 62/2003 Αρχής, η επέκταση των αποδεκτών του αρχείου δυσμενών οικονομικών στοιχείων στις εταιρίες ασφάλισης πιστώσεων και εγγυήσεων, δεν δικαιολογείται από το σκοπό της επεξεργασίας του συγκεκριμένου αρχείου και δεν είναι νόμιμη. (Αρμαμέντος σ. 119). Περαιτέρω, νόμιμη κρίθηκε η πρόσβαση στο αρχείο της Τειρεσίας ΑΕ εταιρίας, η οποία ενεργεί για λογαριασμό τράπεζας και δέχεται αιτήσεις για υπηρεσίες πιστωτικών καρτών, που παρέχονται από την αντιπροσωπευόμενη τράπεζα, αποφ. Αρχής 158/2002. Στην ίδια κατεύθυνση και η 482/2001 αποφ. για τη νομιμότητα της επεξεργασίας δεδομένων από τρίτη εταιρία, στην οποία η τράπεζα είχε αναθέσει την είσπραξη των ληξιπρόθεσμων οφειλών των πελατών της· βλ όμως κριτική σε: Σώτου/Σωτηρόπουλος, Προστασία Προσωπικών Δεδομένων, Digesta, 2005, 84, διότι «...τα υπό κρίση δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα ενέπιπταν στο τραπεζικό απόρρητο και κατά συνέπεια για την επεξεργασία τους από εταιρία τρίτη προς τον υπεύθυνο επεξεργασίας απαιτούνταν η συγκατάθεση του υποκειμένου».

²⁷⁴. Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου, Αρμ. 2004, 1387.

²⁷⁵. Άρθ. 2 στ', 8 και 19 §4 ν. 2472/1997. Η διασύνδεση είναι ειδική μορφή επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων, βλ. περισσότερα Τουντόπουλος, Η διασύνδεση αρχείων στο ν. 2472/97, ΝοΒ 1999, 1242 επ· Αρμαμέντος/Σωτηρόπουλος (2005), 78 επ.

²⁷⁶. Υπ' αριθμ. 61/2001 απόφαση της Αρχής. Υπενθυμίζεται ότι σύμφωνα με το άρθρο 4 ν. 2472/1997, ο σκοπός της επεξεργασίας πρέπει να είναι εκ των προτέρων καθορισμένος, σαφώς

Όσον αφορά στο χρόνο διατήρησης των δεδομένων σχετικά με καταγγελίες συμβάσεων πιστωτικών καρτών, στο αρχείο μεταδιδόμενων πληροφοριών, εκδόθηκαν οι υπ' αριθμ. 523/1999 και 25/2004 αποφάσεις της Αρχής που προέβλεπαν χρονικό διάστημα 5 ετών. Με το άρθρο 40 ν. 3259/2004 μειώθηκε ο χρόνος τήρησης και χρήσης σε 3 χρόνια, υπό την προϋπόθεση πάντα ότι έχει εξοφληθεί η οφειλή στο σύνολό της και, επιπλέον, ότι μέχρι τη συμπλήρωση του προβλεπόμενου αυτού χρόνου δεν είναι καταχωρημένες στο αρχείο άλλες πληροφορίες που διαγράφονται σε μεταγενέστερο χρόνο²⁷⁷. Η διαγραφή από την Τειρεσίας ΑΕ γίνεται με αίτηση του ενδιαφερομένου²⁷⁸ και εφόσον προσκομίσει τα απαιτούμενα δικαιολογητικά εξόφλησης²⁷⁹. Περαιτέρω, τα δεδομένα διαγράφονται από το αρχείο εφόσον για περίοδο 10 ετών από το πιο πρόσφατο δεν καταχωρηθεί σε αυτό νεότερο δεδομένο, πλην προσημειώσεων και υποθηκών, ενώ μετά την πάροδο 15ετίας κάθε δεδομένο διαγράφεται χωριστά ανεξάρτητα από το αν τηρούνται και άλλα δεδομένα στο αρχείο και από το εάν φέρουν την ένδειξη εξόφλησης/τακτοποίησης ή όχι²⁸⁰.

β) Στο Σύστημα Συγκέντρωσης Κινδύνων (λευκή λίστα) καταχωρούνται δεδομένα που αφορούν κινδύνους που έχουν αναλάβει ιδιώτες και επιχειρήσεις από καταναλωτικά/προσωπικά δάνεια και πιστωτικές κάρτες, δηλαδή ενήμερες οφειλές ή οφειλές σε καθυστέρηση, χωρίς όμως να έχει καταγγελθεί η σύμβαση (ώστε να εγγραφούν στη «μαύρη λίστα» του ΣΟΣ). Το αρχείο αυτό συμπληρώνει το προηγούμενο ενισχύοντας την προστασία της εμπορικής πίστης, καθώς με τη γνώση του αριθμού των δανείων και πιστώσεων που έχουν χορηγηθεί μπορεί ο εκάστοτε πιστωτικός φορέας να ελέγχει την υπερχρέωση και να υπολογίζει τους σχετικούς κινδύνους από τη προτεινόμενη συναλλαγή με το εκάστοτε πελάτη. Σύμφωνα όμως με την υπ' αριθμ. 86/2002 απόφαση της Αρχής, η επεξεργασία τέτοιου είδους δεδομένων

διατυπωμένος και νόμιμος, αλλιώς επιτρέπει στον υπεύθυνο επεξεργασίας την καταστρατήγηση του νόμου με τη διενέργεια επεξεργασίας δεδομένων για διαφορετικούς σκοπούς από αυτούς για τους οποίους φέρεται να έχουν συλλεγεί, *Αρμαμέντος/Σωτηρόπουλος* (2005), 119.

²⁷⁷. *Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου* Αρμ. 2004, 1385· *Ιγγλεζάκης* (2006), 46 επ, www.tiresias.gr – Σύστημα Οικονομικής Συμπεριφοράς· *Μπαλωμένου*, «ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ ΑΕ», Μελέτες – Άρθρα, 11.10.2004 www.lawnet.gr.

²⁷⁸. *Τσίρου* (2007), 551.

²⁷⁹. Αποφ. 104/2001 Αρχής. Βλ και αποφ. 26/2002 Αρχής, σύμφωνα με την οποία οι εταιρίες παροχής υπηρεσιών διαπίστωσης πιστοληπτικής ικανότητας πρέπει να ενημερώνουν, όπου είναι δυνατό, τις υπόλοιπες ομοειδούς δραστηριότητας εταιρίες, για τη διαγραφή δεδομένων, ώστε τα δεδομένα στα αρχεία τους να είναι ακριβή.

²⁸⁰. www.tiresias.gr – Σύστημα Οικονομικής Συμπεριφοράς.

είναι νόμιμη, μόνο εφόσον υπάρχει η συγκατάθεση του υποκειμένου²⁸¹, η οποία μπορεί να ανακληθεί ανά πάσα στιγμή και να οδηγήσει στη διαγραφή των στοιχείων²⁸². Συγκεκριμένα, η Αρχή έκρινε ότι τα ως άνω στοιχεία δεν έχουν αρνητικό χαρακτήρα και ότι «οι οφειλές σε καθυστέρηση» δεν αποτελούν οφειλές βεβαιωμένες και απαιτητές, όπως συμβαίνει στην περίπτωση καταγγελίας συμβάσεων δανείων και καρτών. Επομένως, η επεξεργασία τους ούτε απολύτως αναγκαία είναι για την προστασία της εμπορικής πίστης (αφού η αφερεγγυότητα είναι ενδεχόμενη και όχι δεδομένη) ούτε ανάλογη και πρόσφορη σε σχέση με τον επιδιωκόμενο σκοπό (άρθ. 5 §2 ε' και 4 §1β ν. 2472/1999)²⁸³.

γ) Το Σύστημα Καταγγελθεισών Συμβάσεων Επιχειρήσεων περιλαμβάνει αρχείο επιχειρήσεων²⁸⁴ των οποίων οι συμβάσεις αποδοχής καρτών έχουν καταγγελθεί λόγω αντισυμβατικής συμπεριφοράς ή παράβασης νόμου²⁸⁵. Στο αρχείο δεν περιλαμβάνονται πληροφορίες που αφορούν τις κάρτες, τις αγορές μέσω καρτών ή τους κατόχους τους. Η συλλογή και διαβίβαση των δεδομένων αυτών παρέχει τη δυνατότητα στους αποδέκτες τους να αξιολογούν τους κινδύνους που απορρέουν από συμβάσεις αποδοχής καρτών με συγκεκριμένες επιχειρήσεις, ενώ επιπλέον, ενισχύει την ασφαλή διακίνηση και χρήση των καρτών, μέσω της πρόληψης και καταστολής της αθέμιτης χρήσης τους από επιχειρήσεις που τις αποδέχονται ως μέσο πληρωμής. Κατ' αυτό τον τρόπο το Αρχείο επιχειρήσεων εξυπηρετεί το γενικότερο σκοπό τήρησης του Αρχείου της Τειρεσίας ΑΕ, δηλαδή την ενίσχυση της πίστης και την εξυγίανση των συναλλαγών. Η Αρχή, σε απόφασή της για τη νομιμότητα του εν λόγω αρχείου, έκρινε ότι η επεξεργασία αυτή εμπίπτει στην εξαίρεση του άρθ. 5 §2 ε' ν. 2472/1997 και ως εκ τούτου μπορεί να γίνει και χωρίς τη συγκατάθεση των υποκειμένων, ως απολύτως αναγκαία για την

²⁸¹. Συγκεκριμένα η συγκατάθεση των πελατών για τη διαβίβαση και επεξεργασία των σχετικών πληροφοριών παρέχεται στους εκδότες των καρτών (τράπεζες, εταιρίες έκδοσης και διαχείρισης καρτών κλπ), οι οποίοι στη συνέχεια διαβιβάζουν τα δεδομένα αυτά με ηλεκτρονικά μέσα στην Τειρεσία ΑΕ, www.tiresias.gr. Βλ. «Έντυπο για έκδοση πιστωτικής κάρτας Eurobank Visa και Eurobank Mastercard...»· «Αίτηση για χορήγηση πιστωτικής κάρτας Citibank Visa».

²⁸². Απόφ. Αρχής 66/2004 και 68/2005.

²⁸³. Απόφαση 86/2002 Αρχής, *Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου*, Αρμ. 2004, 1384· *Ιγγλεζάκης* 2006, 48 επ.

²⁸⁴. Μπορεί να είναι και ατομικές επιχειρήσεις ή φυσικά πρόσωπα. Καταχωρούνται τα πλήρη στοιχεία της επιχείρησης (ή του φυσικού προσώπου) (ΑΦΜ, επωνυμία, διακριτικός τίτλος, διεύθυνση, ημερομηνία σύναψης και καταγγελίας της σύμβασης κ.α) καθώς και τα στοιχεία των νομίμων εκπροσώπων τους, Απόφ. Αρχής αρ. 6/2006.

²⁸⁵. Αιτίες καταγγελίας είναι η αποδοχή καρτών που έχουν δηλωθεί ως κλαπίδες/απολεσθείσες, εικονικές συναλλαγές, μη εγκεκριμένες από τον κάτοχο συναλλαγές, αλλοίωση των ποσών στα χρεωστικά δελτία, υπέρογκος αριθμός αμφισβητούμενων συναλλαγών, αυτοχρηματοδότηση, ξέπλυμα χρήματος και γενικά οποιαδήποτε άλλη παραβίαση των όρων της σύμβασης συνεργασίας μεταξύ του φορέα και της επιχείρησης, www.tiresias.gr.

εξυπηρέτηση του ως άνω έννομου συμφέροντος, το οποίο υπερέχει προφανώς των δικαιωμάτων των υποκειμένων, τα οποία άλλωστε επιδεικνύουν αντισυμβατική συμπεριφορά²⁸⁶. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι πάντως η ενημέρωση των υποκειμένων από τις τράπεζες για την καταχώρηση καθώς και για τα δικαιώματα (πρόσβασης και αντίρρησης) που μπορούν να ασκήσουν βάσει του ν. 2472/1997, τόσο κατά την υπογραφή της σύμβασης όσο και κατά την καταγγελία της.

δ) Τέλος, στο *Αρχείο Ταυτοτήτων*, που έχει επικουρικό χαρακτήρα, καταχωρούνται δηλώσεις πολιτών για απώλεια ή κλοπή της ταυτότητας ή του διαβατηρίου τους. Η δήλωση γίνεται είτε απευθείας προς την Τειρεσίας ΑΕ είτε μέσω των τραπεζών είτε μέσω του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης²⁸⁷. Σκοπός του είναι η προστασία των προσώπων αυτών από παράνομες ενέργειες τρίτων με χρήση των απολεσθέντων/καλπέντων αυτών ταυτοτήτων²⁸⁸.

3. Επεξεργασία προσωπικών δεδομένων από τις τράπεζες

Οι τράπεζες για την υποστήριξη της οικονομικής του δραστηριότητας χρησιμοποιούν ευρύτατα την πληροφορική τεχνολογία τόσο για την ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων που πραγματοποιούν οι ίδιες, όσο και την αποδοχή ροής προσωπικών δεδομένων που επεξεργάζονται άλλοι φορείς. Όπως είδαμε παραπάνω, το κύριο μέρος της επεξεργασίας οικονομικών δεδομένων των πελατών των τραπεζών της Ελλάδας γίνεται από την Τειρεσίας ΑΕ, όπου τηρείται το γενικό Αρχείο. Οι πληροφορίες αυτές, βέβαια, προέρχονται από το αρχείο της κάθε τράπεζας, από τα στοιχεία δηλαδή που συλλέγει κατά τις συναλλαγές της με τους πελάτες της, τα οποία και διαβιβάζει στη συνέχεια στην Τειρεσίας ΑΕ. Η πρακτική αυτή συμβαδίζει από τη μια μεριά με το δικαίωμα των τραπεζών για πληροφόρηση και το ιδιαίτερο οικονομικό συμφέρον τους, από την άλλη όμως συγκρούεται πολλές φορές με το δικαίωμα προστασίας του ατόμου από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων²⁸⁹. Όπως είναι λογικό, το ζήτημα αυτό έχει

²⁸⁶. Απόφαση Αρχής αρ. 6/2006· *Τσίρου* (2007), 554.

²⁸⁷. Τμήμα Ταυτοτήτων και Αρχείων της Διεύθυνσης Κρατικής Ασφάλειας της ΕΛΑΣ, βλ. αποφ. Αρχής αρ. 11/2006.

²⁸⁸. www.tiresias.gr· *Ιγγλεζάκης* (2006), 21· *Τσίρου* (2007), 551. Η Αρχή έκρινε νόμιμη τη δημιουργία του αρχείου με τις 523/1999 και 25/2004 αποφάσεις της.

²⁸⁹. *Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου*, Αρμ. 2004, 1337· *η ίδια*, Ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων από τις τράπεζες (θεσμικό πλαίσιο), ΔΕΕΤ 2005 α', 37.

απασχολήσει αρκετά την Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα και τα δικαστήρια.

Καταρχάς, όσον αφορά την πιστωτική κάρτα, με την υπογραφή της αίτησης - σύμβασης έκδοσής της, ο κάτοχος εξουσιοδοτεί την τράπεζα να ενεργήσει ό,τι είναι απαραίτητο για την εξακρίβωση των προσωπικών του στοιχείων και της πιστοληπτικής του ικανότητας²⁹⁰. Άλλωστε, ο έλεγχος της πιστοληπτικής ικανότητας του υποψήφιου κατόχου αποτελεί υποχρέωση των τραπεζών βάσει της Οδηγίας 2008/48/EK για την καταναλωτική πίστη²⁹¹. Για την εκτίμηση μάλιστα αυτή, σε περίπτωση διασυννοριακής πίστωσης, θα πρέπει να εξασφαλίζεται η πρόσβαση των πιστωτικών φορέων των άλλων κρατών μελών στις βάσεις δεδομένων που χρησιμοποιούνται στο κράτος μέλος του υποψήφιου πελάτη για την εκτίμηση της πιστοληπτικής ικανότητας των καταναλωτών²⁹². Επιπλέον, ο κάτοχος έχει δώσει τη συγκατάθεσή του στην τράπεζα να προβαίνει στην επεξεργασία των στοιχείων του κάθε φορά που χρησιμοποιεί την πιστωτική κάρτα στις συναλλαγές²⁹³, η οποία (επεξεργασία) είναι, εξάλλου, απαραίτητη για την διεκπεραίωση της πληρωμής και κατ' επέκταση για την εκτέλεση της μεταξύ τους σύμβασης²⁹⁴.

Τα προβλήματα ανακύπτουν όταν ο πελάτης δεν έχει δώσει τη συγκατάθεσή του ή όταν δεν έχει προηγηθεί σαφής και πρόσφορη ενημέρωσή τους²⁹⁵. Στην ετήσια έκθεση πεπραγμένων της Αρχής για το έτος 2000²⁹⁶, αναφέρεται ότι η υπογραφή του πελάτη στο σχετικό έντυπο των τραπεζών, που περιλαμβάνει όρους σχετικούς με την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, δεν στοιχειοθετεί τη συγκατάθεσή του για

²⁹⁰. Σινανιώτη-Μαρούδη/Φαρσαρώτας (2005), 205· «Έντυπο για έκδοση πιστωτικής κάρτας Eurobank Visa, Eurobank Mastercard...»· «Αίτηση για χορήγηση πιστωτικής κάρτας Citibank Visa». Η απευθείας πρόσβαση των τραπεζών στη βάση δεδομένων της Τειρεσίας ΑΕ επιτρέπεται μόνο για τον προληπτικό έλεγχο της πιστοληπτικής ικανότητας· η χρησιμοποίηση των δεδομένων αυτών για άλλο σκοπό, όπως για υποστήριξη έννομου συμφέροντος της τράπεζας σε δίκη ενώπιον Δικαστηρίου, υπερβαίνει το θεμιτό σκοπό της επεξεργασίας

²⁹¹. Άρθ. 8 Οδηγίας 2008/48/EK

²⁹². Άρθρο 9 και αιτιολ.σκέψεις 28 και 29 Οδηγίας 2008/48/EK· περαιτέρω, όταν η απόφαση απόρριψης αίτησης για την παροχή πίστωσης βασίζεται σε έρευνα βάσης δεδομένων, ο πιστωτικός φορέας πρέπει να ενημερώνει τον καταναλωτή για το γεγονός αυτό και για τα στοιχεία της συγκεκριμένης βάσης δεδομένων. Η εφαρμογή του άρθρου τελεί υπό την επιφύλαξη της Οδηγίας 95/46/EK για την προστασία προσωπικών δεδομένων, η οποία προβλέπει την ελεύθερη διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μεταξύ των κρατών μελών (άρθ. 1 §2).

²⁹³. Βλ. αποφ. Αρχής 58/2006· Τσίρου (2007), 560, «Έντυπο για έκδοση πιστωτικής κάρτας Eurobank Visa, Eurobank Mastercard...».

²⁹⁴. Άρθ. 5 §2 α ν. 2472/1997.

²⁹⁵. Άρθ. 5 και 11 ν. 2472/1997.

²⁹⁶. www.dpa.gr.

επεξεργασία των δεδομένων του από όλες τις Διευθύνσεις της τράπεζας ή τις εταιρίες του ίδιου επιχειρηματικού ομίλου για σκοπούς άσχετους με το αντικείμενο της συγκεκριμένης συναλλαγής (π.χ. διαφημιστικούς)²⁹⁷. Η δε έκδοση πιστωτικής κάρτας χωρίς αίτηση (συγκατάθεση) του καταναλωτή είναι βέβαια παράνομη²⁹⁸, όπως παράνομη είναι και η διαβίβαση προσωπικών δεδομένων από εμπορική επιχείρηση σε συνεργαζόμενη τράπεζα για την έκδοση πιστωτικής κάρτας, χωρίς προηγούμενη προσήκουσα ενημέρωση του πελάτη και ρητή συγκατάθεσή του²⁹⁹. Επίσης, μη νόμιμη έχει κριθεί η παρακράτηση από την τράπεζα και η άρνηση απόδοσης σε υποψήφιο πελάτη των δικαιολογητικών που αυτός είχε προσκομίσει για την υποστήριξη αίτησης χορήγησης πιστωτικής κάρτας, η οποία απορρίφθηκε³⁰⁰. Αντίθετα νόμιμη είναι η καταγραφή από την εκδότρια τράπεζα τηλεφωνικής συνομιλίας του πελάτη σχετικά με την ακύρωση πιστωτικής του κάρτας, προκειμένου να αποδεικνύεται το περιεχόμενο και η ημερομηνία της κλήσης³⁰¹.

²⁹⁷. Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου, ΔΕΕΤ 2005 α', 41

²⁹⁸. Αποφ. Αρχής 41/2001· αποφ. Αρχής 39/2005, ΕφΑθ 2750/2006, ΝοΒ 2006, 1008.

²⁹⁹. Αποφ. Αρχής 68/2006· ΣτΕ 749/2005, ΕλΔνη 2005, 1286 επ.

³⁰⁰. Αποφ. Αρχής αρ. 26/2003.

³⁰¹. Αποφ. Αρχής 152/2001. Βλ. άρθ. 4Α §3β ν. 2251/1994 και άρθ. 4 §3 ν. 3471/2006.

10. ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄

11. Διεθνής δικαιοδοσία και εφαρμοστέο δίκαιο

Οι συμβάσεις ηλεκτρονικού εμπορίου, τραπεζικές και μη, παρουσιάζουν έντονο το στοιχείο ή την πιθανότητα της διασυνοριακότητας. Η δυνατότητα άλλωστε του διαδικτύου να υπερβαίνει τα γεωγραφικά σύνορα αποτελεί βασικό κίνητρο και κύριο μοχλό ανάπτυξής του. Αναπόφευκτα, λοιπόν, η προβληματική περιστρέφεται γύρω από το στοιχείο της αλλοδαπότητας της υποκείμενης σχέσης, την επιλογή του εφαρμοστέου δικαίου και τον προσδιορισμό των κανόνων της διεθνούς δικαιοδοσίας και αρμοδιότητας του δικάζοντος δικαστή³⁰².

Ειδικότερα για την πιστωτική κάρτα, οι διαφορές που τυχόν θα προκύψουν από τη χρήση της μπορεί να είναι από αδικοπραξία ή από σύμβαση, με περαιτέρω διάκριση στις διαφορές από τη σύμβαση έκδοσης πιστωτική κάρτας και σε εκείνες από τη σύμβαση στην οποία χρησιμοποιείται η κάρτα ως μέσο ηλεκτρονικής πληρωμής. Και στις δύο περιπτώσεις μας ενδιαφέρουν οι ειδικές διατάξεις που εφαρμόζονται όταν ο αντισυμβαλλόμενος της τράπεζας ή της συμβεβλημένης επιχείρησης, κάτοχος, φέρει την ιδιότητα του καταναλωτή.

Πάντως, τα ζητήματα της διεθνούς δικαιοδοσίας και του εφαρμοστέου δικαίου στην ενοχή από ηλεκτρονική, τραπεζική ή μη, σύμβαση δεν αποτέλεσαν αντικείμενο εναρμόνισης από τις εφαρμοζόμενες στους τομείς αυτούς Οδηγίες³⁰³, οι οποίες παραπέμπουν για τη ρύθμιση των σχετικών θεμάτων στη Σύμβαση της Ρώμης³⁰⁴ (ήδη Κανονισμός 593/2008³⁰⁵) και στον Κανονισμό 44/2001³⁰⁶, νομοθετήματα τα οποία θα αναλύσουμε αμέσως παρακάτω.

³⁰². Σινανιώτη-Μαρούδη, Διεθνής δικαιοδοσία και εφαρμοστέο δίκαιο στο διαδίκτυο, σε: Το Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο του Εμπορίου (2008), 270.

³⁰³. Βλ. Οδηγία 97/7ΕΚ (άρθ. 12 §2)· Οδηγία 2002/65/ΕΚ (αιτιολ. σκέψη 8 και άρθ. 12 §2)· Οδηγία 2007/64/ΕΚ (αιτιολ. σκέψη 51)· Οδηγία 2000/31/ΕΚ (άρθ. 1 §4 και αιτιολ.σκέψη 23). Περισσότερα για την οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο και την καθιέρωση της πολυσυζητημένης αρχής του κράτους προέλευσης, βλ. *Λιάσκος/Πυργάκης*, Η συμβολή των κανόνων του Ιδιωτικού Διεθνούς Δικαίου στην επίτευξη ασφάλειας δικαίου στο Internet, ΧρΙΔ 2002, 492· *Αλεξανδρίδου* (2004), 118· *Αποστολόπουλος*, Η ερμηνεία της αρχής της χώρας προέλευσης στην Οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο ως κανόνας σύγκρουσης του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, ΔΕΕ 2004, 266 επ· *Κουτσούμπας*, Ηλεκτρονικό εμπόριο-Νομικοί προβληματισμοί στα πλαίσια εφαρμογής των κοινοτικών και εθνικών ρυθμίσεων, ΔΕΕ 2006, 376 επ· *ο ίδιος*, Ηλεκτρονικό εμπόριο, σε: *Δούβλης/Μπώλος* (2008), 796 επ.

³⁰⁴. Σύμβαση της Ρώμης της 19.6.1980 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές, ΕΕ 26.1.1998, C 27/34 (παγιομένη μορφή), η οποία κυρώθηκε στο εθνικό μας δίκαιο με το ν. 1972/1988 (ΦΕΚ Α΄ 142/24.6.1988).

³⁰⁵. ΕΕ της 4.7.2008, L 177/6.

1. Διεθνής Δικαιοδοσία

1.1. Διεθνής Δικαιοδοσία σε διαφορές από καταναλωτικές συμβάσεις

Ο Κανονισμός 44/2001 αντικατέστησε την Σύμβαση των Βρυξελλών και καθορίζει τη διεθνή δικαιοδοσία σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις³⁰⁷. Στα άρθρα 15 - 17 περιέχει ειδικές προστατευτικές ρυθμίσεις για τις καταναλωτικές συμβάσεις, για τις συμβάσεις δηλαδή, των οποίων ο σκοπός θεωρείται ξένος προς την επαγγελματική δραστηριότητα του προσώπου που την καταρτίζει (του καταναλωτή)³⁰⁸. Έτσι, κατ' εξαίρεση της γενικής δωσιδικίας του τόπου κατοικίας του εναγομένου (άρθρο 2 Κανονισμού)³⁰⁹, ο καταναλωτής μπορεί να ενάγει τον αντισυμβαλλόμενο του³¹⁰ είτε στο κράτος μέλος όπου έχει την κατοικία του είτε στον τόπο της δικής του κατοικίας του (του καταναλωτή), ακόμα κι αν πρόκειται για μη κράτος μέλος. Αντίθετα, όταν εναγόμενος είναι ο καταναλωτής, η αγωγή μπορεί να ασκηθεί μόνο ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους όπου έχει την κατοικία του ο καταναλωτής (άρθρο 16).

Η προστατευτική διάταξη του άρθρου 16 εφαρμόζεται σε τρεις κατηγορίες καταναλωτικών συμβάσεων που προβλέπονται στο άρθρο 15 §1: α) σε πώληση ενσώματων κινητών με τμηματική καταβολή του τιμήματος, β) σε δάνεια με σταδιακή εξόφληση ή άλλη πιστωτική συναλλαγή συνδεδεμένη με τη χρηματοδότηση αγοράς

³⁰⁶. Κανονισμός ΕΚ/44/2001 της 22ας Δεκεμβρίου 2000 για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (Βρυξέλλες Ι), ΕΕ 16.1.2001, L 12/1, ο οποίος αντικατέστησε τη Σύμβαση των Βρυξελλών του 1968.

³⁰⁷. Σε εθνικό επίπεδο η διεθνής δικαιοδοσία των ελληνικών δικαστηρίων σε ενοχές από συμβάσεις ή δικαιοπράξεις ρυθμίζεται στα άρθρα 3, 22 ,και 33 ΚΠολΔ, τα οποία όμως εφαρμόζονται μόνο όταν δεν εφαρμόζεται ο Καν 44/2001.

³⁰⁸. Πάγια έννοια του καταναλωτή που απαντάται σε πλείστα κοινοτικά κείμενα, βλ. ανωτ. σημ 51 και 181· σταθερή θέση του ΔΕΚ: απόφ. 3.7.1997, υποθ. C-269/95 Benincasa/Dentalkit, Συλλ.1997, I-3767· αποφ. 11.2.2000, υποθ. C-96/00, Rudolf Gabriel, Συλλ. 2000, I-6367· αποφ. 20.1.2005, υποθ. C-464/01, Johann Gruber/Bay Wa, Συλλ. 2005, I-439. Σύμφωνη με την ερμηνεία του ΔΕΚ η ΠΠρΑθ 8032/2001 ΕλΔνη 2003, 567 επ, η οποία όμως εξαφανίστηκε από την ΕφΑθ 6401/2003 ΔΕΕ 2003, 412.

³⁰⁹. Η εύρεση της κατοικίας του προσώπου ή της έδρας του νομικού προσώπου στις συναλλαγές μέσω διαδικτύου συναντά αρκετά προβλήματα. Επιβοηθητική προς την κατεύθυνση αυτή είναι η διάταξη του άρθρου 2γ της Οδηγίας 2000/31/ΕΚ για το ηλεκτρονικό εμπόριο, σύμφωνα με την οποία ο τόπος εγκατάστασης εταιρίας που παρέχει υπηρεσίες μέσω διαδικτύου, είναι εκεί όπου ασκείται η οικονομική δραστηριότητα ανεξάρτητα από τον τόπο όπου βρίσκεται τα τεχνικά και τεχνολογικά μέσα που την υποστηρίζουν. *Γραμματικάκη-Αλεξίου*, Ηλεκτρονικό εμπόριο, Ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, διεθνές ομοιόμορφο δίκαιο και κοινοτικές ρυθμιστικές προσπάθειες, ΕΕΕυρΔ 2001, 157· βλ αναλυτικά *Κοντογεωργάκη*, Η διεθνής δικαιοδοσία και το εφαρμοστέο δίκαιο στις ηλεκτρονικές τραπεζικές συναλλαγές, 21 επ, Διπλωματική Εργασία, 2007, Γενικό Τμήμα Δικαίου, Πάντειο Πανεπιστήμιο.

³¹⁰. Εν προκειμένω τον πιστωτικό φορέα- εκδότη της κάρτας ή τη συμβεβλημένη επιχείρηση.

ενσώματων κινητών και γ) σε κάθε άλλη περίπτωση σε συμβάσεις που συνάπτονται με πρόσωπο που ασκεί ή κατευθύνει εμπορικές ή επαγγελματικές δραστηριότητες στο κράτος μέλος κατοικίας του καταναλωτή ή σε διάφορα κράτη, συμπεριλαμβανομένου και του κράτους μέλους του καταναλωτή, εφόσον η σύμβαση εμπίπτει στο πεδίο των εν λόγω δραστηριοτήτων.

Ενώ οι δύο πρώτες κατηγορίες συμβάσεων περιλαμβάνονταν και στη Σύμβαση των Βρυξελλών, η τρίτη, που αφορά κυρίως τις συμβάσεις από απόσταση, ως εκ τούτου και τις ηλεκτρονικά καταρτιζόμενες, αποτελεί καινοτομία του Κανονισμού, επεκτείνοντας την προστασία του καταναλωτή στο χώρο του ηλεκτρονικού εμπορίου³¹¹. Η διάταξη διασαφηνίζει το γεγονός ότι οι προστατευτικές διατάξεις εφαρμόζονται σε κάθε σύμβαση που συνάπτεται μεταξύ καταναλωτή και προμηθευτή που ασκεί ηλεκτρονικό εμπόριο, διαφημίζοντας και διαθέτοντας τα προϊόντα του μέσα από ιστοσελίδα, στην οποία έχει πρόσβαση ο καταναλωτής από τον τόπο κατοικίας του. Η προϋπόθεση του αντικατασταθέντος άρθρου 13 της Σύμβασης των Βρυξελλών, ότι ο καταναλωτής έπρεπε να ολοκληρώσει τις απαραίτητες για την κατάρτιση της σύμβασης πράξεις στο κράτος κατοικίας του δεν επαναλαμβάνεται. Αυτό σημαίνει ότι η ρύθμιση εφαρμόζεται και σε συμβάσεις που κατάρτισε ο καταναλωτής ενώ βρισκόταν σε τρίτο κράτος, άλλο από εκείνο της κατοικίας του και εκείνο του προμηθευτή³¹². Αρκεί να μπορούσε να είχε πρόσβαση στην συγκεκριμένη ιστοσελίδα και από το κράτος κατοικίας του.

Η ρύθμιση αυτή προκάλεσε αρκετές αντιδράσεις ιδίως ως την έννοια του «κατευθυνόμενης» δραστηριότητας του προμηθευτή³¹³. Τελικά, διευκρινίστηκε ότι δεν αρκεί το γεγονός ότι η ιστοσελίδα μιας επιχείρησης στο διαδίκτυο είναι απλώς προσβάσιμη στο κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή. Δεν εφαρμόζεται η διάταξη όταν ο καταναλωτής περιορίστηκε στο να ενημερωθεί σχετικά με τις δυνατότητες αγοράς ή όταν η συγκεκριμένη ιστοσελίδα περιορίζεται στην παροχή πληροφοριακού μόνο υλικού χωρίς δυνατότητα online συναλλαγών³¹⁴. Θα πρέπει αντίθετα να συνάγεται ότι ο προμηθευτής μέσω της αμφίδρομης ιστοσελίδας του

³¹¹. Αλεξανδρίδου (2004), 125· Σινανιώτη-Μαρούδη/Φαρσαρώτας (2005), 131.

³¹². Αλεξανδρίδου, Διεθνής δικαιοδοσία σε συμβάσεις ηλεκτρονικού εμπορίου, Αρμ. 2001, 1721· η ίδια (2004), 124.

³¹³. Για τις αντιδράσεις που προκάλεσε η συγκεκριμένη διάταξη βλ. Ανθιμος, Καθορισμός της διεθνούς δικαιοδοσίας στις καταναλωτικές συμβάσεις που συνάπτονται μέσω ίντερνετ, Αρμ. 2001, 1723 επ.

³¹⁴. Ανθιμος, Αρμ. 2001, 1723· Καρακώστας, ΔΕΕ 2004, 502· αιτιολογική έκθεση Επιτροπής σχετικά με την πρόταση κανονισμού, COM (1999) 348 τελικό, σελ. 18.

(interactive website)³¹⁵, επιζητά τη σύναψη συμβάσεων από απόσταση με τους καταναλωτές της συγκεκριμένης χώρας και η σύμβαση αυτή να έχει πράγματι συναφθεί^{316,317}. Ο καθορισμός συγκεκριμένου κράτους ή συγκεκριμένων κρατών, στα οποία απευθύνεται μια ιστοσελίδα δεν είναι εύκολος στην παγκόσμια διαδικτυακή κοινότητα, όπου η πρόσβαση είναι δυνατή από και προς κάθε σημείο της γης³¹⁸. Ωστόσο, παράγοντες όπως η γλώσσα ή το νόμισμα που χρησιμοποιούνται στην ιστοσελίδα, μπορούν κατά περίπτωση να ληφθούν υπόψη ως κριτήρια αναφοράς σε συγκεκριμένο κράτος ή κράτη³¹⁹.

Επιπλέον στις συμβάσεις μέσω διαδικτύου που συνάπτει καταναλωτής εφαρμόζονται οι ρυθμίσεις των συμβάσεων από απόσταση (Οδηγία 97/7/EK, άρ. 4 ν. 2251/1997) με τα περαιτέρω πλεονεκτήματα (αναιτιολόγητη υπαναχώρηση). Ακόμη, το άρθρ 12 της Οδηγίας ορίζει ότι ο καταναλωτής αποκλείεται να στερηθεί την προστασία που του παρέχει η οδηγία αυτή, άρα και το δικαίωμα υπαναχώρησης από την ηλεκτρονική σύμβαση, έστω κι αν έχει επιλεγεί εφαρμοστέο δίκαιο τρίτης χώρας εκτός ΕΕ, εφόσον βέβαια η σύμβαση παρουσιάζει στενό δεσμό με το έδαφος κράτους μέλους³²⁰.

1.2. Παρέκταση διεθνούς δικαιοδοσίας

Στις συμβάσεις ηλεκτρονικού εμπορίου καθώς και στις ηλεκτρονικές τραπεζικές συναλλαγές περιλαμβάνεται πολύ συχνά όρος (ΓΟΣ) παρέκτασης της διεθνούς δικαιοδοσίας. Ο καθορισμός, κατ' επιλογή των συμβαλλομένων μερών, του αρμόδιου

³¹⁵. Δηλαδή με απευθείας σύνδεση (on line).

³¹⁶. Με οποιαδήποτε μέσο, όχι μόνο διαδικτυακά, *Αλεξανδρίδου* (2004), 124· *Μπαμπινιώτης*, Καταναλωτικές συμβάσεις στο πλαίσιο του ηλεκτρονικού εμπορίου και διεθνή δικαιοδοσία, σε «Τιμητικός τόμος του Κώστα Ε. Μπέη...», τομ. IV 2003, 3400. Βλ και αιτιολ. σκέψη 24 Καν Ρώμη I, παρακάτω.

³¹⁷. *Αλεξανδρίδου*, Αρμ. 2001/1721 επ· *Ανθιμος*, Αρμ. 2001, 1723 επ· *Σιδηρόπουλος* (2003), 113· *Αλεξανδρίδου* (2004), 124· *Κοντογιωργάκη* (2007), 34.

³¹⁸. Φαινόμενο overspill, *Λιάσκος/Πυργάκης*, ΧρΙΔ 2002, 490.

³¹⁹. *Σιδηρόπουλος* (2003), 113· *Λιάσκος/Πυργάκης*, ΧρΙΔ 2002, 491, τα κριτήρια αυτά δεν οδηγούν σε ασφαλή συμπεράσματα όταν πρόκειται για δημοφιλείς γλώσσες π.χ. αγγλικά, ισπανικά, γαλλικά ή για το νόμισμα του ευρώ. Βλ. αναλυτικά *Μπαμπινιώτη*, (2003), 3401 επ, όπου ως αντικειμενικά στοιχεία για την πρόθεση του προμηθευτή να απευθυνθεί στη συγκεκριμένη αγορά του κράτους αναφέρονται η γλώσσα, το νόμισμα, η χρήση domain name συγκεκριμένου κράτους μέλους, η πανηγυρική δήλωση στην ιστοσελίδα ότι απευθύνεται σε καταναλωτές συγκεκριμένων χωρών, η καταχώρηση της ιστοσελίδας του προμηθευτή σε εμπορικούς καταλόγους της χώρας του καταναλωτή, η διαφήμιση με παραδοσιακά μέσα της ιστοσελίδας στο κράτος αυτό κ.α.

³²⁰. *Αλεξανδρίδου*, Αρμ. 2001, 1721.

δικαστηρίου για την επίλυση των διαφορών που ενδεχομένως θα προκύψουν από τη σύμβαση, είναι καταρχήν σύμφωνος με την αρχή της αυτονομίας των συμβαλλομένων και το άρθρο 23 του Καν 44/2001, υπό τις εκεί προβλεπόμενες προϋποθέσεις ως προς τον τρόπο διαβίβασης της συγκεκριμένης βούλησης των συμβαλλομένων. Ωστόσο, κατά το άρθρο 17 του Κανονισμού, στις συμβάσεις που συνάπτονται με αντισυμβαλλόμενο καταναλωτή, η συμφωνία για παρέκταση είναι έγκυρη μόνο αν έγινε μεταγενέστερα από τη γένεση της διαφοράς ή προγενέστερα, αν επιτρέπει στον καταναλωτή να προσφύγει και σε άλλα δικαστήρια από αυτά που προβλέπονται στο άρθρο 16³²¹. Επιπλέον, σε περίπτωση που εφαρμοστέο δίκαιο στη σύμβαση είναι το ελληνικό, όρος που αποκλείει την επίλυση των διαφορών από το φυσικό τους δικαστή, με την πρόβλεψη αποκλειστικής διεθνούς δικαιοδοσίας αλλοδαπού δικαστηρίου, είναι καταχρηστικός σύμφωνα με το άρθρο 2 § 7 περ. λα ν. 2251/1994 περί παρέκτασης της διεθνούς δικαιοδοσίας είναι καταχρηστικός³²².

1.3. Διεθνής δικαιοδοσία σε διαφορές από αδικοπραξίες

Η διεθνής δικαιοδοσία στην περίπτωση ενοχών από αδικοπραξία, για διαφορές μεταξύ προσώπων που κατοικούν σε κράτος μέλος της ΕΕ ρυθμίζεται από το άρθρο 5 §3 του Καν 44/2001, σύμφωνα με το οποίο αρμόδια είναι τα δικαστήρια του τόπου όπου συνέβη ή ενδέχεται να συμβεί το ζημιογόνο γεγονός. (δωσιδικία του αδικήματος³²³). Σύμφωνα με την ερμηνεία του ΔΕΚ ο τόπος επέλευσης του ζημιογόνου γεγονότος μπορεί να είναι τόσο ο τόπος όπου επήλθε η ζημία (το παράνομο αποτέλεσμα) όσο και ο τόπος όπου έλαβε χώρα το γενεσιουργό της ζημίας γεγονός (η

³²¹. Βλ. και ΕφΑθ 6401/2002 ΔΕΕ 2003, 412 επ, κατά την οποία, επί καταναλωτικών συμβάσεων, σκοπός κάθε σύγχρονης έννομης τάξης δεν είναι να ισχύουν ανέλεγκτα οι επιθυμίες των συμβαλλομένων πλευρών, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η διασφάλιση της προστασίας της ασθενέστερης κάθε φορά πλευράς και η διαμόρφωση της συμβατικής σχέσης με όσο το δυνατό πιο ισότιμους όρους.

³²². Σιδηρόπουλος (2003), 113, Σινανιώτη-Μαρούδη, ο.π. σε: Το Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο του Εμπορίου (2008), 280· βλ σχετικά Δούβλης, Η προστασία Ελλήνων πελατών πιστωτικών ιδρυμάτων από γενικές συναλλακτικές ρήτρες εφαρμοστέου αλλοδαπού δικαίου. Σκέψεις με αφορμή την απόφαση Queen's Bench Division, Standard Bank of London Ltd v. Apostolakis and ANOR, ΔΕΕ 2002, 480 επ· για τις ελληνικές αποφάσεις επί της υπόθεσης ΕφΑθ 6401/2002, ΔΕΕ 2003, 412· ΠΠρΑθ 8032/2001, ΕλΔνη 2003, 569· Αντωνοπούλου, Τα όρια της προστασίας του αποδέκτη τραπεζικών υπηρεσιών κατά το σύγχρονο καταναλωτικό δίκαιο, ΕλΔνη 2003, 333 επ.

³²³. Lex locus delicti commissi, Βρέλλης, Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, 2001, 244.

παράνομη δράση)³²⁴. Η εύρεση του τόπου αυτού είναι εξαιρετικά δύσκολη λόγω της «εικονικής διάστασης»³²⁵ του διαδικτύου και του ότι συνήθως τα αδικήματα που τελούνται στον κυβερνοχώρο (π.χ. διασπορά ιού από ιστοσελίδα, υφαρπαγή και διακίνηση στοιχείων πιστωτικής κάρτας) συνδέονται με πολλούς τόπους³²⁶.

Το παράδειγμα της υφαρπαγής και δόλιας χρήσης στοιχείων πιστωτικής κάρτας είναι χαρακτηριστικό των δυσκολιών που ανακύπτουν. Τόπος επέλευσης της ζημίας μπορεί να υποστηριχθεί ότι είναι ο τόπος της έδρας της τράπεζας στην οποία τηρείται ο λογαριασμός που χρεώνεται από τη χρήση της κάρτας ή ο τόπος του συγκεκριμένου υποκαταστήματος όπου καταρτίστηκε η σύμβαση έκδοσης πιστωτικής κάρτας και ανοίγματος πιστώσεως, ενώ τόπος όπου έλαβε χώρα η παράνομη δράση μπορεί να θεωρηθεί η κατοικία του δράστη, ο τόπος εγκατάστασης του server του η/υ μέσω του οποίου έγινε η υποκλοπή, ο τόπος εγκατάστασης του φορέα της ιστοσελίδας από την οποία υποκλάπηκαν τα δεδομένα της κάρτας.

2. Εφαρμοστέο Δίκαιο

2.1. Κανονισμός ΕΚ/593/2008 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές (Ρώμη Ι)

Στις 17 Ιουνίου 2008 ψηφίστηκε ο αναμενόμενος Καν. Ρώμη Ι που αντικατέστησε τη Σύμβαση της Ρώμης και θα εφαρμόζεται δεσμευτικά και άμεσα σε όλα τα κράτη μέλη, από τις 17 Δεκεμβρίου 2009³²⁷. Στόχος του είναι η θέσπιση ομοιόμορφων κανόνων για το εφαρμοστέο δίκαιο, ώστε να βελτιωθεί η προβλεψιμότητα της έκβασης των διαφορών και η ασφάλεια δικαίου στον ευρωπαϊκό

³²⁴. Ο τόπος επέλευσης του ζημιογόνου αποτελέσματος πρέπει να ερμηνεύεται στενά, ώστε να καταλαμβάνει τον τόπο όπου επήλθε η άμεση βλάβη της περιουσίας ή του προσώπου και όχι κάθε τόπο όπου ανέκυψαν περαιτέρω ζημιές ως συνέπεια της αρχικά επελθούσας ζημίας. ΔΕΚ αποφ. 11.1.1990, υποθ. C-220/88 Dumez France, Συλλ. 1990, I-49 επ· αποφ. 19.9.1995, υποθ. C-364/93 Antonio Marinari/Lloyd's bank, Συλλ. 1995, I-2719· αποφ. 27.10.1998, υποθ. C-51/97, Reunion europeenne, Συλλ. 1998, I-6511 επ· αποφ. 10.6.2004, υποθ. C-168/02, Rudolf Kronhofer, Συλλ. 2004, I-6009· ΑΠ 18/2006, ΕλΔνη 2006, 1501 επ· ΕφΠειρ 347/2000, ΕλΔνη 2001, 464 επ.

³²⁵. Τζίβα, Η εξωδικαστηριακή επίλυση των καταναλωτικών διαφορών ιδίως στο χώρο του ηλεκτρονικού εμπορίου, ΕΕμπΔ 2003, 735· Αλεξανδρίδου (2004), 138.

³²⁶. Τα λεγόμενα αδικήματα πολλαπλής τοπικής συνδέσεως, Βρέλλης, 2001, 245 όπου αναφέρει χαρακτηριστικά: «αν η δυσκολία μέχρι σήμερα ήταν μεγάλη στα αδικήματα πολλαπλής τοπικής σύνδεσης, το Διαδίκτυο μπορεί να την καταστήσει σχεδόν ανυπέρβλητη. Στην πραγματικότητα δεν υπάρχει locus delicti. Τόπος του αδικήματος είναι ο Κυβερνοχώρος και αυτός δεν διαθέτει δικό του δίκαιο».

³²⁷. ΕΕ 4.7.2008, L 177/6.

χώρο δικαιοσύνης³²⁸. Ο Κανονισμός αυτός μαζί με τον Καν. 44/2001 για τη διεθνή δικαιοδοσία (Βρυξέλλες Ι) και τον Καν. 864/2007 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές ενοχές (Ρώμη ΙΙ)³²⁹ αποτελούν ένα αναπόσπαστο σύνολο και ολοκληρώνουν τη διαδικασία ενοποίησης του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου στον τομέα των συμβατικών και εξωσυμβατικών ενοχών, αστικού και εμπορικού χαρακτήρα, σε κοινοτικό επίπεδο³³⁰. Γι' αυτό οι διατάξεις του Καν. Ρώμη Ι, ως μεταγενέστερου, πρέπει να συνάδουν ως προς το πεδίο εφαρμογής, τη διατύπωση και την ερμηνεία τους με τους ως άνω Κανονισμούς³³¹.

Όσον αφορά στην προστασία του ασθενέστερου μέρους³³² και δη του καταναλωτή - κατόχου πιστωτικής κάρτας, που μας ενδιαφέρει στην προκειμένη περίπτωση, οι σχετικές ρυθμίσεις βρίσκονται στο άρθρο 6 του Κανονισμού που αντικατέστησε το άρθ. 5 της Σύμβασης της Ρώμης. Οι αλλαγές δεν είναι ριζικές, αυτό όμως δε σημαίνει ότι στερούνται σημασίας³³³.

Η έννοια της καταναλωτικής σύμβασης παραμένει μεν ίδια³³⁴, αλλά απαλείφθηκε κάθε αναφορά στο αντικείμενο αυτής της σύμβασης. Υπενθυμίζουμε ότι στο άρθρο 5 της Σύμβασης της Ρώμης οριοθετούνταν το αντικείμενο της σύμβασης στην προμήθεια ενσώματων κινητών ή την παροχή υπηρεσιών. Ο κοινοτικός νομοθέτης θέλησε με τον τρόπο αυτό να επεκτείνει το προστατευτικό πέπλο του καταναλωτή σε κάθε είδους σύμβαση που αυτός συνάπτει, εκτός από τις εξαιρούμενες κατηγορίες της παρ. 4 του άρθρου 6. Διευκρινιστικά επισημαίνεται, ότι η έκδοση πιστωτικής κάρτας περιλαμβάνεται στο πεδίο εφαρμογής των καταναλωτικών συμβάσεων και δεν εμπίπτει στην εξαίρεση του άρθρου 6 §4 περ. δ) για τα χρηματοπιστωτικά μέσα, η οποία

³²⁸. Αιτολ. σκέψεις 6 και 16 Καν Ρώμη Ι· *Dargent*, *Règlement sur la loi applicable aux obligations contractuelles*, Recueil Dalloz 2008, n 27, 1815.

³²⁹. Κατωτ. υπό 2.2.

³³⁰. *Bollée/Lemaire*, *Le règlement n 593/2008 du 17 juin 2008 sur la loi applicable aux obligations contractuelles*, dit «Rome I», Recueil Dalloz 2008, n 31, 2155

³³¹. Βλ. αιτιολ. σκέψεις 7, 15, 17, 24 Καν Ρώμη Ι.

³³². Εκτός από τις ειδικές διατάξεις για τις συμβάσεις καταναλωτών και τις συμβάσεις εργασίας (άρθ. 6 και 8), που προβλέπονταν και στη Σύμβαση της Ρώμης, ο Καν Ρώμη Ι περιλαμβάνει για πρώτη φορά ρύθμιση και για τις συμβάσεις ασφάλισης (άρθ. 7).

³³³. *Boskovic*, *La protection de la partie faible dans le règlement Rome I*, σε: *Bollée/Lemaire*, ο.π. Recueil Dalloz 2008, n 31, 2175, με κριτική στάση απέναντι στην «οπισθοχώρηση» του Κανονισμού ως προς την προστασία του ασθενέστερου μέρους, σε σχέση με τις θέσεις της Πρότασης του Κανονισμού της 15ης Μαΐου 2005 COM (2005).

³³⁴. «Σύμβαση που συνάπτει φυσικό πρόσωπο για σκοπό που μπορεί να θεωρηθεί ξένος προς την επαγγελματική του δραστηριότητα ("ο καταναλωτής") με άλλο πρόσωπο που ενεργεί στο πλαίσιο της άσκησης της επαγγελματικής του δραστηριότητας ("ο επαγγελματίας")».

(εξαίρεση) αναφέρεται στις επενδυτικές και παρεπόμενες υπηρεσίες της Οδηγίας 2004/39/EK³³⁵.

Η καταναλωτική σύμβαση διέπεται από το δίκαιο της χώρας της συνήθους διαμονής του καταναλωτή, εφόσον ο επαγγελματίας ασκεί ή κατευθύνει τις εμπορικές του δραστηριότητες και στη συγκεκριμένη χώρα και η σύμβαση έχει συναφθεί στα πλαίσια αυτών των δραστηριοτήτων³³⁶. Ο όρος της «κατευθυνόμενης δραστηριότητας» εισήχθη για λόγους συνέπειας με το άρθ. 15 του Καν. 44/2001 και προς άρση κάθε αμφισβήτησης ερμηνεύεται με τον ίδιο τρόπο. Δηλαδή, για την κατάφαση της «κατεύθυνσης» δεν αρκεί το γεγονός ότι μια ιστοσελίδα είναι προσιτή στο διαδίκτυο, αλλά χρειάζεται επιπλέον η εν λόγω ιστοσελίδα να καλεί για τη σύναψη συμβάσεων εξ αποστάσεως και να έχει όντως συναφθεί η σύμβαση εξ αποστάσεως με οποιοδήποτε μέσο³³⁷.

Τα μέρη πάντως, εξακολουθούν και στον παρόντα Κανονισμό, να έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν το εφαρμοστέο δίκαιο, αλλά η επιλογή αυτή δεν μπορεί να στερήσει τον καταναλωτή από την προστασία των κανόνων αναγκαστικού δικαίου του δικαίου της χώρας συνήθους διαμονής του^{338,339}. Οι κανόνες αυτοί εφαρμόζονται άμεσα, όποιο κι αν είναι το επιλεγέν ως εφαρμοστέο στη σύμβαση δίκαιο³⁴⁰.

³³⁵. ΕΕ της 30.4.2005, L 145/1. Βλ. αιτιολ. σκέψη 24 Καν. Ρώμη Ι.

³³⁶. Άρθ. 6 §1.

³³⁷. Αιτιολ.σκέψη 24 Καν Ρώμη Ι.

³³⁸. Άρθ. 6 §2. Αντίθετα στην Πρόταση Κανονισμού (άρθ. 5) προβλεπόταν η αποκλειστική εφαρμογή του δικαίου της συνήθους διαμονής του καταναλωτή για να αποφευχθεί η λεγόμενη «διάσπαση» του δικαίου, δηλαδή η ταυτόχρονη εφαρμογή του επιλεγέντος δικαίου (συνήθως της επιχείρησης) και των αναγκαστικού δικαίου κανόνων του δικαίου του καταναλωτή, βλ *Κοντογεωργάκη* (2007), 63.

³³⁹. Βλ. άρθ. 6 §2 Οδηγίας 93/13/EK· άρθ. 12 §2 Οδηγίας 97/7/EK και ίδιο άρθρο Οδηγίας 2002/65/EK «τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα ώστε να εξασφαλίζουν ότι ο καταναλωτής δεν στερείται της προστασίας που του παρέχεται βάσει της παρούσας οδηγίας λόγω της επιλογής δικαίου τρίτης χώρας ως του δικαίου που διέπει τη σύμβαση, όταν η σύμβαση αυτή συνδέεται στενά με το έδαφος ενός ή περισσότερων κρατώ μελών». Μάλιστα η έννοια της στενής σχέσης στις οδηγίες αυτές είναι ευρύτερη από την έννοια του άρθρου 5 της ΣυμβΡώμης, βλ ΔΕΚ αποφ. 9.9.2004, υποθ. C-70/03, Επιτροπή κατά Ισπανίας, Συλλ. 2004, I-7999.

³⁴⁰. *Αλεξανδρίδου* (2004), 133· *Dargent*, ο.π., *Recueil Dalloz* 2008, n 27, 1815, στις περισσότερες συμβάσεις ηλεκτρονικού εμπορίου, εφαρμοστέο δίκαιο συμφωνείται (με ΓΟΣ) το δίκαιο του προμηθευτή.

2.2. Ο Κανονισμός 864/2007 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές ενοχές (Ρώμη II)

Μέχρι πρόσφατα το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές ενοχές δεν ρυθμιζόταν ενιαία από κάποιο κοινοτικό νομοθετικό κείμενο, δεδομένου ότι η Σύμβαση της Ρώμης ρυθμίζει το εφαρμοστέο δίκαιο για τις συμβατικές μόνο ενοχές. Προς κάλυψη του κενού αυτού και προς συμπλήρωση της εναρμόνισης του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου στον τομέα των αστικών και εμπορικών υποθέσεων, που έχει ήδη πραγματοποιηθεί με τον Κανονισμό Βρυξέλλες I και τη Σύμβαση της Ρώμης (πλέον Καν Ρώμη I), εκδόθηκε ο Καν 864/2007/ΕΚ της 11^{ης} Ιουλίου 2007, για το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές ενοχές αστικού και εμπορικού δικαίου³⁴¹ (Ρώμη II).

Οι εξωσυμβατικές ενοχές του παρόντος Κανονισμού νοούνται ως αυτοτελής έννοια, διότι αυτή ποικίλλει στα κράτη μέλη. Κατά τον Καν περιλαμβάνει και τις εξωσυμβατικές ενοχές από αντικειμενική ευθύνη και το ζήτημα του καταλογισμού σε περίπτωση αδικοπραξίας³⁴². Διευκρινίζεται επίσης ότι η έννοια της ζημίας περιλαμβάνει όλες τις συνέπειες των αδικοπραξιών, του αδικαιολόγητου πλουτισμού, της διοίκησης αλλοτριών και της ευθύνης από διαπραγματεύσεις³⁴³.

Στις αδικοπρακτικές ενοχές, ο Κανονισμός θεσπίζει, στο άρθρο 4 §1, το γενικό κανόνα, σύμφωνα με τον οποίο εφαρμόζεται το δίκαιο της χώρας όπου επέρχεται η ζημία (*lex loci damni*), ανεξαρτήτως της χώρας στην οποία έλαβε χώρα το ζημιογόνο γεγονός (*lex loci delicti commissi*) ή της χώρας όπου επήλθαν ή ενδέχεται να επέλθουν³⁴⁴ έμμεσες ζημίες («έμμεσα αποτελέσματα»). Ο νομοθέτης διαφοροποιείται στο σημείο αυτό από την αρχή του *lex loci delicti commissi*, που προβλέπει το άρθρο 5 του Καν 44/2001 αλλά και το σύνολο σχεδόν των κρατών μελών για τις εξωσυμβατικές ενοχές, τα οποία όμως ερμηνεύουν διαφορετικά τον τόπο επέλευσης του ζημιογόνου αποτελέσματος, δημιουργώντας αβεβαιότητα δικαίου, ιδίως στις περιπτώσεις εκείνες που τα στοιχεία της υπόθεσης εντοπίζονται σε περισσότερα κράτη³⁴⁵, όπως κατεξοχήν συμβαίνει στις διαφορές που προκύπτουν στο διαδίκτυο. Κατά τους συντάκτες του Κανονισμού, η επιλογή του τόπου επέλευσης της άμεσης ζημίας, που είναι στην

³⁴¹. ΕΕ 1.7.2007, L 199/40.

³⁴². Αιτιολ. σκέψεις 11 και 12 Καν Ρώμη II.

³⁴³. Στο άρθρο 2 §1 Καν υπό τον τίτλο «εξωσυμβατικές ενοχές».

³⁴⁴. Σύμφωνα με το άρθρο 2 §3 του Κανονισμού, η έννοια του ζημιογόνου γεγονότος και της ζημίας περιλαμβάνει και τα γεγονότα και τις ζημίες που ενδέχεται να επέλθουν.

³⁴⁵. Αιτιολ. σκέψεις 15, 16· *Symeonides*, *Rome II and Tort Conflicts: A Missed Opportunity*, 56 *American Journal of Comparative Law* (2008), 16, σε: www.ssrn.com.

πραγματικότητα υποπερίπτωση του τόπου επέλευσης του ζημιογόνου αποτελέσματος³⁴⁶, εξισορροπεί κατά δίκαιο τρόπο τα συμφέροντα του φερομένου ως υπαιτίου και του ζημιωθέντος, περιορίζει τη δυνατότητα διαφορετικών ερμηνευτικών προσεγγίσεων, ιδίως ως προς τα «ακανθώδη» αδικήματα πολλαπλής τοπικής σύνδεσης και συμβάλλει έτσι στην ασφάλεια δικαίου και την προβλεψιμότητα των δικαστικών αποφάσεων³⁴⁷. Παρέκκλιση από το γενικό κανόνα προβλέπεται στην παρ. 2 του άρθρου 4, σύμφωνα με την οποία αν ο υπαίτιος και ο ζημιωθείς έχουν τη συνήθη διαμονή τους στην ίδια χώρα, εφαρμόζεται το δίκαιο της χώρας αυτής. Περαιτέρω, στην παρ. 3 εισάγεται η γνώριμη ρήτρα διαφυγής του δικαίου της χώρας με την οποία συνάγεται από όλες τις περιστάσεις, ότι συνδέεται προδήλως στενότερα η αδικοπραξία³⁴⁸. Ο πρόδηλα στενότερος δεσμός με άλλη χώρα μπορεί να βασίζεται ιδίως σε προϋφιστάμενη σχέση των μερών, όπως σύμβαση η οποία συνδέεται στενά με την εν λόγω εξωσυμβατική ενοχή³⁴⁹.

Ο κανονισμός περιλαμβάνει στο άρθρο 12 ειδικές ρυθμίσεις για την ευθύνη κατά τις διαπραγματεύσεις, ορίζοντας ως εφαρμοστέο το δίκαιο που εφαρμόζεται στη σύμβαση, αν αυτή τελικά καταρτίστηκε, ή το δίκαιο που θα εφαρμοζόταν στη σύμβαση αν αυτή είχε συναφθεί³⁵⁰. Η ευθύνη από διαπραγματεύσεις περιλαμβάνει την αθέτηση της υποχρέωσης γνωστοποίησης³⁵¹, συνεπώς οι σχετικές διατάξεις θα εφαρμοστούν σε περίπτωση παράβασης των υποχρεώσεων προσυμβατικής ενημέρωσης που υπέχουν τράπεζα και επιχείρηση έναντι του καταναλωτή.

Τέλος, πρέπει να σημειωθεί η διάταξη του άρθρου 14 του Κανονισμού, που εισάγει την αρχή της αυτονομίας των μερών και στο εφαρμοστέο για τις εξωσυμβατικές ενοχές δίκαιο. Τα μέρη μπορούν να επιλέξουν το δίκαιο που θα διέπει τις εξωσυμβατικές ενοχές τους, με συμφωνία μεταγενέστερη της επέλευσης του

³⁴⁶. Βλ. ανωτ. υπό 1.3. και σημ 324· *Symeonides*, ο.π., 16.

³⁴⁷. Αιτιολ. σκέψη 16 Καν· *Κοντογεωργάκη* (2007), 67.

³⁴⁸. Η χρήση στον Κανονισμό του όρου «χώρα» αντί «κράτους μέλους» είναι σκόπιμη, καθώς σύμφωνα με το άρθρο 3 εφαρμόζεται το δίκαιο που προκύπτει από τον παρόντα Καν. ακόμα κι αν πρόκειται για δίκαιο μη κράτους μέλους.

³⁴⁹. Τσίρου (2007), 722

³⁵⁰. Βλ. αναλυτικά για τις εξαιρέσεις από το βασικό κανόνα, σε: *Symeonides*, ο.π., 20 επ, ο οποίος παρατηρεί ότι η προσεκτική μελέτη του Κανονισμού φανερώνει πολύ περισσότερες εξαιρέσεις από τις αρχικά προφανείς. Αν δε μπορεί να καθοριστεί το δίκαιο με αυτό τον τρόπο, προβλέπονται εναλλακτικά στην παρ. 2 του άρθρου 12 η εφαρμογή του δικαίου του τόπου όπου επήλθε η ζημία ή του τόπου όπου έχουν τη συνήθη διαμονή τους και τα δύο μέρη ή του τόπου με τον οποίο συνδέεται στενότερα η σχέση. Επαναλαμβάνονται δηλαδή οι γενικοί κανόνες του άρθρου 4 του Κανονισμού.

³⁵¹ Αιτιολ. σκέψη 12 Καν. Ρώμη II.

ζημιογόνου γεγονότος, εκτός αν πρόκειται για συμφωνία μεταξύ εμπόρων, οπότε επιτρέπεται να γίνει και πριν το επιζήμιο γεγονός. Σε κάθε περίπτωση η επιλογή πρέπει να είναι ρητή ή να συνάγεται με βεβαιότητα από τα δεδομένα της υπόθεσης, να μη θίγει δικαιώματα τρίτων, να μη θίγει την εφαρμογή των αναγκαστικού δικαίου κανόνων του τόπου όπου εντοπίζονται όλα τα δεδομένα της υπόθεσης ή αναγκαστικών κανόνων του κοινοτικού δικαίου, όπως είναι οι βασικοί κανόνες προστασίας του καταναλωτή.

12. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η εδραίωση, βελτίωση και εξάπλωση των ηλεκτρονικών συναλλαγών, κυρίως μέσω του διαδικτύου, αποτελεί ανάγκη, απαίτηση αλλά και επιθυμία του σύγχρονου κόσμου. Συγχρόνως το ασυνοριακό περιβάλλον που εγκαθιδρύουν, διευκολύνει αφάνταστα τον απώτερο στόχο της ΕΕ για ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς με βάση τις αρχές της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων, των εμπορευμάτων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων. Είναι αναμφισβήτητο ότι το ηλεκτρονικό εμπόριο και οι συναλλαγές μέσω διαδικτύου δε θα μπορούσαν να ευοδωθούν αν δεν υπήρχαν τα μέσα εκείνα που να επιτρέπουν την εκτέλεση της χρηματικής παροχής του αποδέκτη του αγαθού ή της υπηρεσίας, δηλαδή την πληρωμή μέσω διαδικτύου. Καθημερινά διεκπεραιώνονται εκατομμύρια πληρωμές σε όλο τον κόσμο. Σε όλες σχεδόν τις ανθρώπινες δραστηριότητες, εκτός από τις καθαρά συναισθηματικές, συμμετέχει και μία συναλλαγή χρηματοοικονομικής φύσης³⁵². Γι' αυτό και ο κοινοτικός νομοθέτης καθιέρωσε ηλεκτρονικά μέσα πληρωμών που θα συνέβαλαν στον εκσυγχρονισμό των τραπεζικών υπηρεσιών και του εμπορίου γενικότερα³⁵³.

Η προσπάθεια αυτή δεν ήταν εύκολη. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι το διαδίκτυο διευκολύνει μεν τις καθημερινές οικονομικές συναλλαγές, αλλά δημιουργεί συγχρόνως πολλά και πολύπλοκα προβλήματα νομικής φύσης, δεδομένου ότι οι «παραδοσιακές» νομικές ρυθμίσεις του φυσικού κόσμου δεν μπορούν να ανταποκριθούν στις τεχνολογικές εξελίξεις και στο ψηφιακό περιβάλλον.

Η δομή της πιστωτικής κάρτας υπήρξε πρωτοπόρα στον τομέα αυτό. Οι συναλλακτικές απαιτήσεις μετουσίωσαν το ίδιο, επί χρόνια γνωστό και ευρέως χρησιμοποιούμενο πλαστικό δελτίο, σε μέσο ηλεκτρονικής πληρωμής από απόσταση³⁵⁴. Αυτό σε συνδυασμό με την πιστωτική της λειτουργία, που παρέχει τη δυνατότητα στον κάτοχό της να ικανοποιήσει τις καταναλωτικές του ανάγκες άμεσα και έγκαιρα, έστω κι αν δεν επαρκούν τα οικονομικά του τη δεδομένη χρονική στιγμή, κατέστησαν την πιστωτική κάρτα το πιο διαδεδομένο μέσο πληρωμής στις

³⁵². Συμαρκέζης, ΔΕΕΤ Ιουλ-Σεπτ. 2003, 27.

³⁵³. Καλαμπούκα-Γιαννοπούλου, Η προστασία του καταναλωτή στην παροχή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, ΔΕΕ 2000, 12· Βασιλόπουλος, Μέσα ηλεκτρονικών πληρωμών, σε: Δούβλης/Μπώλος (2008), 680.

³⁵⁴. Αντίθετα νέα μέσα ηλεκτρονικών πληρωμών, όπως τα κυβερνονομίσματα και το ηλεκτρονικό πορτοφόλι, που δημιουργήθηκαν εκ των υστέρων, για να εξυπηρετήσουν συγκεκριμένα τις νέες μορφές ηλεκτρονικών συναλλαγών, είναι άγνωστα και ανοίκεια ακόμα στο ευρύ κοινό, γι' αυτό και έχουν περιορισμένη διάδοση.

ηλεκτρονικές συναλλαγές. Η εξάπλωσής της μάλιστα αναμένεται να γίνει ακόμη μεγαλύτερη στα επόμενα χρόνια, καθώς στόχος της ΕΕ είναι να καταστήσει τις κάρτες το πιο δημοφιλές μέσο πληρωμής των ευρωπαϊών πολιτών σε όλες τους τις συναλλαγές, εις βάρος των μετρητών και άλλων μέσω πληρωμής³⁵⁵.

Ειδικό νομοθετικό κείμενο που να ρυθμίζει συνολικά το ιδιόμορφο αυτό μόρφωμα της τραπεζικής πρακτικής δεν υπάρχει, γεγονός που δυσχεραίνει τη σφαιρική προσέγγισή της, καθώς ο ενδιαφερόμενος είναι υποχρεωμένος να ανατρέξει σε πληθώρα διαφορετικών διατάξεων και νομικών κειμένων. Οι τραπεζικές και εμπορικές συμβάσεις που διενεργούνται με τη χρήση της αντιμετωπίζονται μέσα στο γενικότερο πλαίσιο των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, των συμβάσεων από απόσταση και των συμβάσεων ηλεκτρονικού εμπορίου. Παράλληλα, το νομικό πλαίσιο συμπληρώνεται από τις διατάξεις που αφορούν τις πιστωτικές συμβάσεις και τις υπηρεσίες πληρωμών. Στο επίκεντρο του διάσπαρτου αυτού νομικού πλαισίου (και όχι μόνο) βρίσκεται ο κάτοχος της πιστωτικής κάρτας υπό την ιδιότητά του καταναλωτής και όλο το φάσμα προστασίας του, αφού χωρίς τη δική του εμπιστοσύνη του και έμπρακτη στήριξη, το όλο εγχείρημα θα οδηγείτο σε αποτυχία.

Τα μέχρι τώρα δεδομένα έχουν δείξει ότι παρά τον αυξανόμενο αριθμό των ηλεκτρονικών συναλλαγών και πληρωμών που διεξάγονται κάθε χρόνο, ο ρυθμός ανάπτυξης δεν είναι ο επιθυμητός. Αυτό οφείλεται σε σημαντικό βαθμό στα προβλήματα που δημιουργούνται γύρω από τη διασυννοριακές συναλλαγές και ηλεκτρονικές πληρωμές (με πιστωτική κάρτα), γεγονός που αποτελεί τροχοπέδη στην ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς. Είναι προφανές ότι η δημιουργία πραγματικών συνθηκών ενοποίησης των αγορών των ευρωπαϊκών χωρών περνά αναγκαστικά μέσα από τη δυνατότητα κυρίως των καταναλωτών, αλλά και των επαγγελματιών και επιχειρήσεων³⁵⁶ να επωφελούνται από τις αγορές αυτές σε όλο το μήκος και πλάτος τους, μέσα από ένα σύστημα το οποίο να τους παρέχει τη δυνατότητα να πραγματοποιούν τις πληρωμές προϊόντων και υπηρεσιών με ταχύτητα, ευκολία,

³⁵⁵. European Payment Council, SEPA Cards Framework ο.π., παρ 1.2.2.

³⁵⁶. Παραβλέπεται συχνά το γεγονός ότι και οι έμποροι και οι επιχειρήσεις συναντούν προβλήματα με το διαδίκτυο, δυσπιστούν ή απέχουν από τη χρήση του λόγω έλλειψης γνώσεων και αισθήματος ασφάλειας. Ενδεικτικά, στον τομέα του τουρισμού, σύμφωνα με το Παρατηρητήριο για την Κοινωνία της Πληροφορίας όσον αφορά τη χρήση του διαδικτύου, μόνο τα μισά ξενοδοχεία της χώρας μας πραγματοποιούν πωλήσεις on line, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στα ενοικιαζόμενα δωμάτια περιορίζεται στο φτωχό (ανησυχητικό) 16 %, Μουρμούρης, Ελευθεροτυπία Οικονομική, 4.8.2008, 61.

ασφάλεια και χαμηλό κόστος³⁵⁷. Συγχρόνως απαραίτητη είναι η ύπαρξη ξεκάθαρων κανόνων ως προς το δίκαιο που θα εφαρμοστεί για την επίλυση διαφορών που μπορεί να προκύψουν από τις συναλλαγές αυτές και τον καθορισμό των δικαστηρίων που θα επιληφθούν, με σαφή προτεραιότητα στην προστασία και διευκόλυνση του κατόχου-καταναλωτή, ώστε αυτός να συναλλάσσετε άφοβα τουλάχιστον στον ευρωπαϊκό χώρο, γνωρίζοντας ότι, αν χρειαστεί, θα προστατευτεί με βάση γνώριμο και ευπρόσιτο σ' αυτόν δίκαιο. Η ΕΕ έχει κάνει σημαντικές προσπάθειες προς την κατεύθυνση του εκσυγχρονισμού, της ενοποίησης και της ασφάλειας δικαίου που απαιτούν οι σύγχρονες ηλεκτρονικές διακρατικές συναλλαγές και αναμένει τα επιθυμητά αποτελέσματα.

³⁵⁷. Κουτσούμπας, Ενιαίος Χώρος Πληρωμών σε Ευρώ – SEPA, σε: Δούβλης/Μπώλος (2008), 1154.

13. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

14. Α. ΕΛΛΗΝΙΚΗ

- *Αθανασίου Ε.*, Πιστωτική κάρτα και Διαδίκτυο, ΕλλΔνη 2006, 990 επ.
- *Αλεξανδρίδου Ε.*, Το δίκαιο του ηλεκτρονικού εμπορίου, 2004.
- *Η ίδια*, Διεθνής δικαιοδοσία σε συμβάσεις ηλεκτρονικού εμπορίου (Παρέμβαση), Αρμ. 2001, 1721 επ.
- *Η ίδια*, Οι κίνδυνοι από την πληρωμή μέσω του διαδικτύου και ειδικότερα όταν αυτή γίνεται με πιστωτική κάρτα, ΔΕΕ 2008, 399 επ.
- *Η ίδια*, Ο τροποποιημένος νόμος για την προστασία του καταναλωτή από την σκοπιά ενός εμπορικού, ΝοΒ 2007, 1494 επ.
- *Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου Ε.*, Ηλεκτρονική επεξεργασία ηλεκτρονικών στο πεδίο της τραπεζικής δραστηριότητας (Νομ. Πλαίσιο), Αρμ 2004, 1377 επ.
- *Η ίδια*, Ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων από τις τράπεζες (θεσμικό πλαίσιο), ΔΕΕΤ 2005 α', 37 επ.
- *Ανθιμος Α.*, Καθορισμός της διεθνούς δικαιοδοσίας στις καταναλωτικές συμβάσεις που συνάπτονται μέσω Ιντερνετ (Παρέμβαση), Αρμ. 2001, 1723 επ.
- *Αντωνοπούλου Φ.*, Τα όρια της προστασίας του αποδέκτη τραπεζικών υπηρεσιών κατά το σύγχρονο καταναλωτικό δίκαιο (Το παράδειγμα των συμβάσεων παράγωγων χρηματοοικονομικών προϊόντων, με αφορμή την ΠΠρΑθ 8032/2001), ΕλΔνη 2003, 333 επ.
- *Αποστολόπουλος Χ.*, Η ερμηνεία της αρχής της χώρας προέλευσης στην Οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο ως κανόνας σύγκρουσης του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου; ΔΕΕ 2004, 266 επ.
- *Αρμαμέντος Π./Σωτηρόπουλος Β.*, Προσωπικά δεδομένα : ερμηνεία Ν. 2472/1997, 2005 (συμπληρωματική έκδοση 2008).
- *Βασιλόπουλος Σ.*, Καταναλωτικοί ΓΟΣ. Α. Θεωρητική αντιμετώπιση, σε: *Δούβλης/Μπώλος*, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτών, τομ. Ι, 2008, 8 επ.
- *Ο ίδιος*, Μέσα ηλεκτρονικών πληρωμών, σε: *Δούβλης/Μπώλος*, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτών, τομ. Ι, 2008, 677 επ.
- *Ο ίδιος*, Ηλεκτρονική υπογραφή, σε: *Δούβλης/Μπώλος*, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτών, τομ. Ι, 2008, 717 επ.

- *Βενιέρης Ι.*, Έκδοση μέσων πληρωμών (κάρτες), σε: Εφαρμογές Εμπορικού Δικαίου, τ. 3Β, 2007, 1089 επ.
- *Βρέλλης Σπ.*, Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, 2001.
- *Γεωργιάδης Απ.*, Η εξασφάλιση των πιστώσεων, 2001 (και νέα έκδ. 2008)
- *Γεωργιάδης Γ.*, Σύναψη συμβάσεως μέσω του Διαδικτύου, 2003.
- *Γιαννόπουλος Γ.*, Internet Banking: Νομικά ζητήματα από τη διεξαγωγή τραπεζικών συναλλαγών στο Διαδίκτυο, ΔΕΕΤ, τεύχ. 34/2003, 97 επ.
- *Γκόρτσος Χ.*, Το ευρωπαϊκό θεσμικό και ρυθμιστικό πλαίσιο για τα μέσα και τα συστήματα πληρωμών : μια συνοπτική θεώρηση, ΔΕΕΤ, τεύχ. 42/2005, 59 επ.
- *Ο ίδιος*, Δίκαιο προστασίας του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών: περιεχόμενο και ιδιαιτερότητες, ΧρηΔικ 2007, 161 επ.
- *Ο ίδιος/Τασάκος Κ.*, Το ευρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο για την ηλεκτρονική τραπεζική, ΔΕΕΤ, τεύχ. 34/2003, 77 επ.
- *Γραμματικάκη-Αλεξίου Α.*, Ηλεκτρονικό εμπόριο, ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, διεθνές ομοιόμορφο δίκαιο και κοινοτικές ρυθμιστικές προσπάθειες - μια συγκριτική επισκόπηση, ΕΕΕυρΔ 2001, 135 επ.
- *Δέλλιος Γ.*, Νομολογιακές εξελίξεις σχετικά με τον έλεγχο του περιεχομένου των όρων τραπεζικών πιστωτικών συμβάσεων, ΕπισκΕΔ 2005, 3 επ.
- *Δούβλης Β.*, Ο δικαστικός έλεγχος λειτουργίας των ΓΟΣ στις τραπεζικές συναλλαγές, ΕΤρΑξΧρΔ 1999, 1 επ.
- *Ο ίδιος*, Η προστασία Ελλήνων πελατών πιστωτικών ιδρυμάτων από ρήτρες εφαρμοστέου αλλοδαπού δικαίου. Σκέψεις με αφορμή την απόφαση Queen's Bench Division, Standard Bank of London Ltd v. Apostolakis and ANOR, ΔΕΕ 2002, 480 επ
- *Ο ίδιος*, Ευρωπαϊκό Τραπεζικό δίκαιο, 2003.
- *Ο ίδιος*, Καταναλωτικοί ΓΟΣ – Β. Νομολογιακή αντιμετώπιση, σε: *Δούβλης/Μπώλος*, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτών, τομ. Ι, 2008, 67 επ.
- *Ο ίδιος*, Διασυνοριακές μεταφορές πιστώσεων, συναλλαγές με μέσα ηλεκτρονικής πληρωμής και διακανονισμός συστημάτων πληρωμών καθώς και αξιογράφων, σε: *Δούβλης/Μπώλος*, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτών, τομ. ΙΙ, 2008, 1085 επ.
- *Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Πληρωμών (EPC)*, Συστήματα και μέσα πληρωμών ΔΕΕΤ 2004 β' σ. 81 επ.

- *Ζιούβας Δ.*, Ποινική προστασία των μέσων πληρωμής πλην των μετρητών, σε: *Δούβλης/Μπώλος*, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτών, τομ. II, 2008, 1189 επ.
- *Θεοχαροπούλου Γ.*, Η νέα Οδηγία της ΕΕ για την καταναλωτική πίστη, ΔΕΕ 2008, 386 επ.
- *Ιγγλεζάκης Ι.*, Προστασία του καταναλωτή στις τηλεαγορές μέσω Internet, ΕΕμπΔ 2000, 619 επ
- *Ο ίδιος*, Τραπεζικές συναλλαγές μέσω Ιντερνετ-Περιγραφή και νομική προβληματική, Συνήγορος Μάιος –Ιούνιος 2001, 205 επ.
- *Ο ίδιος*, Προστασία προσωπικών δεδομένων στο Διαδίκτυο, ΕπισκΕΔ 2002, 679 επ.
- *Ο ίδιος*, Προστασία προσωπικών δεδομένων στο σύστημα πληροφοριών “ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ” , 2006.
- *Ο ίδιος*, Διασυνοριακές πληρωμές σε Ευρώ, σε: *Δούβλης/Μπώλος*, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτών, τομ. II, 2008, 1121 επ.
- *Καλαμπούκα-Γιαννοπούλου Π.*, Η προστασία του καταναλωτή στην παροχή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, ΔΕΕ 2000, 12 επ.
- *Κανελλοπούλου Κ.*, Μορφές κατάχρησης της πληροφορικής: Το ηλεκτρονικό έγκλημα, Λογιστής 2003, 212 επ.
- *Καραγεώργου Ε.*, Ηλεκτρονική Τραπεζική, Στροφή από τις τράπεζες στα εναλλακτικά δίκτυα, Καλύτερη εξυπηρέτηση για τον καταναλωτή, ΔΕΕΤ, τεύχ.45/2006, 49 επ.
- *Καράκωστας Ι.*, Δίκαιο & Internet, 2003.
- *Ο ίδιος*, Δίκαιο προστασίας του καταναλωτή, 2004.
- *Ο ίδιος*, Γενικοί Όροι των Τραπεζικών Συναλλαγών, 2001.
- *Ο ίδιος*, Βασικά ζητήματα προστασίας του καταναλωτή στο διαδίκτυο, ΔΕΕ 2004, 499 επ.
- *Κοντογεωργάκη Α.*, Η διεθνής δικαιοδοσία και το εφαρμοστέο δίκαιο στις ηλεκτρονικές τραπεζικές συναλλαγές, Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία 2007, Γενικό Τμήμα Δικαίου, Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- *Κορνηλάκης Π.*, Διαδίκτυο και αστικό δίκαιο, Αρμ. 2007, 993 επ.
- *Κουτσούμπας Θ.*, Προστασία καταναλωτή στην εξ αποστάσεως εμπορεία χρηματοοικονομικών προϊόντων σύμφωνα με το ευρωπαϊκό και εθνικό δίκαιο, ΧρΙΔ 2005, 953 επ.

- *Ο ίδιος*, Ηλεκτρονικό εμπόριο – Νομικοί προβληματισμοί στα πλαίσια εφαρμογής των κοινοτικών και εθνικών ρυθμίσεων, ΔΕΕ 2006, 376 επ.
- *Ο ίδιος*, Ηλεκτρονικό εμπόριο, σε: *Δούβλης/Μπώλος*, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτών, τομ. Ι, 2008, 745 επ.
- *Ο ίδιος*, Ενιαίος Χώρος Πληρωμών σε Ευρώ-SEPA, σε: *Δούβλης/Μπώλος*, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτών, τομ. ΙΙ, 2008, 1149 επ.
- *Ο ίδιος*, Εξ αποστάσεως εμπορία χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, σε: *Δούβλης/Μπώλος*, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτών, τομ. ΙΙ, 2008, 1381 επ.
- *Λελεντζή Αθ.*, Ο έλεγχος του περιεχομένου των Γενικών Όρων Συναλλαγών (άρθρο 2 §§6 και 7 ν. 2251/1994) κατά την πρόσφατη νομολογία του Αρείου Πάγου, ΝοΒ 2002, 274 επ.
- *Λιάσκος Ε./Πυργάκης Δ.*, Η συμβολή των κανόνων του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου στην επίτευξη ασφάλειας δικαίου στο Internet, ΧρΙΔ 2002, 486 επ.
- *Μήτρου Α.*, Η νέα Οδηγία 2002/58/ΕΚ για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, ΔιΜΕΕ 2004, 371 επ.
- *Μούζουλα Γ.*, Συναλλαγές μέσω Internet, ΕλλΔνη 1998, 15 επ.
- *Μπαμπινιώτης Δ.*, Καταναλωτικές συμβάσεις στο πλαίσιο του ηλεκτρονικού εμπορίου και διεθνής δικαιοδοσία - Συμβολή στην ερμηνεία του άρθρου 15 ΕΚ 44/2001, σε: «Τιμητικός τόμος του Κώστα Ε. Μπέη ως Αίνος της Αττικής Διαλεκτικής (για τα εβδομηκοστά γενέθλια στις 25 Νοεμβρίου 2003)», τομ. ΙV, 2003, 3353 επ.
- *Μπώλου Β.*, Κλοπή πιστωτικής κάρτας, Συνήγορος 65/2008, 30 επ.
- *Πανάγος Θ.*, Το νομοθετικό πλαίσιο για τις συναλλαγές ηλεκτρονικού εμπορίου, ΝοΒ 2004, 539 επ.
- *Παπαθανασίου Χ.*, Διαφάνεια τραπεζικών όρων στις διασυνοριακές χρηματοοικονομικές συναλλαγές, σε: *Δούβλης/Μπώλος*, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτών, τομ. ΙΙ, 2008, 1073 επ.
- *Παπαϊωάννου Γ.*, Καταναλωτής και πλαστικό χρήμα, Συνήγορος, 2001, 330 επ.
- *Ο ίδιος*, Νομικά ζητήματα προστασίας του καταναλωτή από τη χρήση τραπεζικών καρτών, ΧρΙΔ 2002, 103 επ.
- *Ο ίδιος*, Η σύμβαση από απόσταση κατά το δίκαιο προστασίας του καταναλωτή, ΔΕΕ 2003, 153 επ.

- *Ο ίδιος*, Κοινοτικές εξελίξεις σχετικά με την προστασία των οικονομικών συμφερόντων του καταναλωτή κατά το έτος 2004, *Digesta* 2004, 526 επ.
- *Παπανικολάου Π.*, Σκέψεις πάνω στον νέο νόμο (ν. 3587/2007) για την προστασία των καταναλωτών, *ΕλΔνη* 2008, 661 επ.
- *Παπαντώνη Μ.*, Συμβάσεις από απόσταση, σε: *Δούβλης/Μπάλος*, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτών, τομ. Ι, 2008, 359 επ.
- *Ρόκας Ν.*, Στοιχεία Τραπεζικού Δικαίου, 2002.
- *Σαμαρά Χ.*, Η Οδηγία της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με το ηλεκτρονικό εμπόριο (e-commerce) στην εσωτερική αγορά, *ΔΕΕ* 2000, 1200 επ.
- *Σιδηρόπουλος Θ.*, Το Δίκαιο του Διαδικτύου, 2003.
- *Σινανιώτη-Μαρούδη Αρ.* Διεθνής δικαιοδοσία και εφαρμοστέο δίκαιο στις συναλλαγές μέσω του διαδικτύου, σε: Το Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο του Εμπορίου, 2008, 269 επ (17^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου, Χανιά 2-4 Νοεμβρίου 2007).
- *Η ίδια/Φαρσαρώτας Ι.*, Ηλεκτρονική Τραπεζική, 2005.
- *Σκαλίδη Χ.*, Έλεγχος της ενεργητικής νομιμοποίησης του κατόχου πιστωτικής κάρτας, *ΕΤρΑξΧρΔ* 2005, 333 επ.
- *Συρμακέζης Σ.*, Όλα όσα θέλετε να μάθετε για τις ηλεκτρονικές πληρωμές και εισπράξεις, *ΔΕΕΤ* Ιούλιος-Σεπτέμβ. 2003, 36 επ.
- *Σωτηρόπουλος Β./Σώτου Μ.*, Προστασία προσωπικών δεδομένων, *Digesta* 2005, 80 επ.
- *Ταβλαρίδης Κ.*, Η προστασία των καταναλωτών στην ηλεκτρονική τραπεζική, *ΔΕΕΤ*, τεύχ. 25-26/2001, 122 επ.
- *Ο ίδιος*, Επιπτώσεις και προοπτικές για την αγορά καρτών πληρωμής της χώρας μας από την εφαρμογή του ενιαίου χώρου πληρωμών σε ευρώ (SEPA), *ΔΕΕΤ* 2006 γ' σ. 25 επ.
- *Ο ίδιος/Παναγιωτίδης Β.*, SEPA – Ο ενιαίος χώρος πληρωμών σε ευρώ, *ΔΕΕΤ*, τεύχ. 47/2006, 43 επ.
- *Τζίβα Ε.*, Το ηλεκτρονικό εμπόριο και η προστασία των καταναλωτών απέναντι σε ΓΟΣ, *ΔΕΕ* 2003, 1039 επ.
- *Τουντόπουλος Β.*, Η διασύνδεση αρχείων στο ν. 2472/1997, *NoB* 1999, 1242 επ.
- *Τσίρου Σ.*, Πιστωτική κάρτα, 2007.

- *Φιλιπποπούλου Έ.*, Το νομικό πλαίσιο του ηλεκτρονικού εμπορίου, ΔΕΕ 2000, 1086 επ.
- *Φραγκούλη Α.*, Προστασία προσωπικών δεδομένων στο διαδίκτυο, σε: Εφαρμογές Εμπορικού Δικαίου, τ. 3Β΄ 2007, 1977 επ.
- *Χριστοδουλόπουλος Α.*, Τράπεζες και ηλεκτρονικό εμπόριο, ΔΕΕΤ, τεύχ. 25-26/2001, 122 επ.
- *Χριστοπούλου Χ.*, Καταναλωτική πίστη, σε: *Δούβλης/Μπώλος*, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτών, τομ. ΙΙ, 2008, 963 επ.

15. Β. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- *Lodder A.*, eDirectives Guide to European Union Law on E-Commerce, 2002 Kluwer Law International, Netherlands.
- *Schillig M.*, Inequality of bargaining power versus market for lemons: Legal paradigm change and the Court of Justice's jurisprudence on Directive 93/13 on unfair contract terms, European Law Review, June 2008/336.
- *European Payments Council*, SEPA Cards Framework, Doc Cards-027/05, vers. 2.0, 8 March 2006.
- *Bollée S./Lemaire S.*, Le règlement n° 593/2008 du 17 juin 2008 sur la loi applicable aux obligations contractuelles, dit «Rome I», Requeil Dalloz, 2008, n. 31, 2155.
- *Dargent L.*, Règlement sur la loi applicable aux obligations contractuelles, Requeil Dalloz, 2008, n° 27, 1815.
- *Lamberti H/Citerne P.*, Projet Monnet “une chance unique pour les banques européennes”, Revue Banque, Sept. 2008, 44 επ.
- *Lardeux G.*, La révision du règlement Bruxelles II «bis»: perspectives communautaires sur les désunions internationales, Requeil Dalloz, 2008, n° 12, 795.
- *Legeais D.*, Crédit et titres de credit, RTDcom 2008, 395 επ.
- *Raymond G.*, Directive 2008/48/CE relative aux crédits à la consommation, Contrats-Concurrence-Consommation 2008, 8 επ.
- *Sarazin C.*, Quel scheme pour les systèmes de cartes?, Revue Banque, Sept. 2008, 32 επ.

- *Symeonides S.*, Rome II and Tort Conflicts: A Missed Opportunity, 56 American Journal of Comparative Law (2008), σε: www.ssrn.com.
- *Temmerman M.*, Visa, pas d'interchange, pas de SEPA!, Revue Banque Sept.2008, 43 επ.

16. Διακτυακοί τόποι

- www.cybercrime.gov
- www.dpa.gr
- www.dsa.gr
- www.dsnet.gr
- www.efpolis.gr
- www.en.wikipedia.org
- www.europa.eu
- www.google.com
- www.hba.gr
- www.lawnet.gr
- www.ssrn.com
- www.tiresias.gr

17. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

ΔΕΚ

Αποφ. 11.1.1990, υποθ. C-220/88, Dumez France, Συλλ. 1990, I-49
Αποφ. 19.9.1995, υποθ. C-364/93, Antonio Marinari/Lloyd's bank, Συλλ.
Αποφ. 3.7.1997, υποθ. C-269/95, Benincasa/Dentalkit, Συλλ. 1997, I-3767
Αποφ. 27.10.1998, υποθ. C-51/97, Réunion européenne SA, Συλλ. 1998, I-6511
Αποφ. 27.6.2000, συνεκδ. υποθ. C-240 -244/98, Océano, Συλλ. 2000, I-4941
Αποφ. 22.11.2001, συνεκδ. υποθ. C-541-542/99, Cape/Idealservice, Συλλ. 2001, I-9049
Αποφ. 11.7.2002, υποθ. C-96/00, Rudolf Gabriel, Συλλ. 2002, I-6367
Αποφ. 6.11.2003, υποθ. C-101/01, Bodil Lindqvist, Συλλ. 2003, I-12971
Αποφ. 20.1.2005, υποθ. C-464/01, Gruber/ Bay Wa, Συλλ. 2005, I-439
Αποφ. 9.9.2004, υποθ. C-70/03, Επιτροπή κατά Ισπανίας, Συλλ. 2004, I-7999
Αποφ. 10.6.2004, υποθ. C-168/02, Rudolf Kronhofer, Συλλ. 2004, I-6009
Αποφ. 23.2.2006, υποθ. C-441/04, Punkt/Schmid, Συλλ. 2006, I-2093
Αποφ. 26.10.2006, υποθ. C-168/05, Mostaza Claro/Movil, Συλλ. 2006, I-10421

ΣτΕ

749/2005 ΕλΔνη 2005, 1286

ΑΠ

Ολ 15/2007 ΔΕΕ 2007, 828
1116/1996 ΕΕμπΔ 1997, 481
296/2001 ΤΝΠ ΔΣΑ
589/2001 ΕλΔνη 2002/421
1219/2001 ΕΕμπΔ 2001/529
969/2003, ΤΝΠ ΔΣΑ
450/2005 ΕλΔνη 2005, 797
18/2006 ΕλΔνη 2006, 1501

ΕφΑθ

820/1997 ΕΤρΑξΔ 2001, 319,
6401/2002 ΔΕΕ 2003, 412
5253/2003 ΕΕμπΔ 2003, 643

776/2006 ΕλΔνη 2006, 1492

8271/2006 ΔΕΕ 2007, 462

ΕφΠειρ

347/2000 ΕλΔνη 2001, 464

ΕφΔωδ

396/2000 ΕπισκΕΔ 2001, 1005

ΠΠρΑθ

1208/1998 ΔΕΕ 1998, 1101

8032/2001 ΔΕΕ 2002, 1087

1119/2002, ΔΕΕ 2003, 422

142/2006 ΔΕΕ 2006, 516

ΜΠρΑθ

2772/2002 ΕΕμπΔ 2002, 805

4593/2005 ΔΕΕ 2006, 517

3906/2008 ΧρηΔικ 2008, 248

ΜΠρΘεσ

9514/1994 ΕΤρΑξΔ 1999, 44

2234/2005 Αρμ. 2007, 77

ΜΠρΤρικ

137/2003 ΕλΔνη 2003, 1433

ΜΠρΡοδ

34/2006 ΕΕμπΔ 2006, 994 επ

ΕιρΑθ

1415/2003 ΤΝΠ ΔΣΑ

1446/2005 Αρμ. 2007, 71

726/2004 ΤΝΠ ΔΣΑ

869/2004 Αρμ 2005, 1952

3179/2005 ΔΕΕ 2006/520

ΕιρΘεσ

4309/2005 ΔΕΕ 2006, 498

3980/2003 ΧρΙΔ 2004, 734

Γαλλικό Ακυρωτικό (Cour de Cassation)

C.cass, com., 12-12-2006, Recueil Dalloz 2007, n 4, 219

C.cass ch. mixte, 29-6-2007 (συνεκδ.) Recueil Dalloz 2007, n 28, 1950

C.cass, com., 2-10-2007, Recueil Dalloz 2007, n 37, 2604 = C-C-C 2008, n 1.

C.cass 1er civ. 6-12-2007, C-C-C Μάρτιος 2008, n 3, 34

C.cass 1er civ. 6-12-2007, C-C-C Φεβρ. 2008, n 2, 38

C.cass crim. 11-12-2007, C-C-C avril 2008, 36

C.cass, 1er civ., 28-3-2008, Recueil Dalloz 2008, n 17, 1136

ΑΠΔΠΧ

Αποφ. 109/1999

Αποφ. 523/1999

Αποφ. 61/2001

Αποφ. 104/2001

Αποφ. 482/2001

Αποφ. 26/2002

Αποφ. 38/2002

Αποφ. 86/2002

Αποφ. 158/2002

Αποφ. 26/2003

Αποφ. 62/2003

Αποφ. 24/2004

Αποφ. 25/2004

Αποφ. 6/2006

Αποφ. 11/2006

Αποφ. 58/2006

Αποφ. 68/2006

18. ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

- Κανονισμός ΕΚ/44/2001 του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 2000, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, ΕΕ 16.1.2001, L 12/1.
- Κανονισμός ΕΚ/593/2008 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Ιουνίου 2008, για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές (Ρώμη Ι), ΕΕ 4.7.2008, L 177/6.
- Κανονισμός ΕΚ/864/2007 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Ιουλίου 2007, για το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές ενοχές (Ρώμη ΙΙ), ΕΕ 31.7.2007, L 199/40.
- Οδηγία 87/102/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 22ας Δεκεμβρίου 1986, για την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών που διέπουν την καταναλωτική πίστη, ΕΕ 12.2.1987, L 42/48.
- Οδηγία 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5^{ης} Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, ΕΕ 21.4.1993, L 95/29.
- Οδηγία 95/46/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24ης Οκτωβρίου 1995, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών, ΕΕ 23.11.1995, L 281/31.
- Οδηγία 97/7/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20^{ης} Μαΐου 1997 για την προστασία των καταναλωτών κατά τις εξ αποστάσεως συμβάσεις, ΕΕ 4.6.1997, L 144/19.
- Οδηγία 1999/93/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13^{ης} Δεκεμβρίου 1999, σχετικά με το κοινοτικό πλαίσιο για τις ηλεκτρονικές υπογραφές, ΕΕ 19.1.2000, L 13/12.
- Οδηγία 2000/31/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 8^{ης} Ιουνίου 2000 για ορισμένες πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην εσωτερική αγορά («οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο»), ΕΕ 12.7.2000, L 178/1.
- Οδηγία 2002/58/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Ιουλίου 2002, σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

και την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών (οδηγία για την προστασία ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες), ΕΕ 31.7.2002, L 201/37.

- Οδηγία 2002/65/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23^{ης} Σεπτεμβρίου 2002, σχετικά με την εξ αποστάσεως εμπορία χρηματοοικονομικών υπηρεσιών προς τους καταναλωτές και την τροποποίηση των οδηγιών 90/619/ΕΟΚ του Συμβουλίου, 97/7/EK και 98/27/EK, ΕΕ της 9.10.2002, L 271/16.
- Οδηγία 2006/24/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Μαρτίου 2006, για τη διατήρηση δεδομένων που παράγονται ή υποβάλλονται σε επεξεργασία σε συνάρτηση με την παροχή διαθεσίμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών ή δημοσίων δικτύων επικοινωνιών και για την τροποποίηση της οδηγίας 2002/58/EK, ΕΕ 13.4.2006, L 105/54.
- Οδηγία 2007/64/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Νοεμβρίου 2007, για τις υπηρεσίες πληρωμών στην εσωτερική αγορά και την τροποποίηση των Οδηγιών 97/7/EK, 2002/65/EK, 2005/60/EK και 2006/48/EK και την κατάργηση της Οδηγίας 97/5/EK, ΕΕ 5.12.2007, L 319/1.
- Οδηγία 2008/48/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Απριλίου 2008, για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης και την κατάργηση της οδηγίας 87/102/ΕΟΚ του Συμβουλίου, ΕΕ της 22.5.2008, L 133/66.
- Σύσταση 87/598/ΕΟΚ της Επιτροπής για ευρωπαϊκό κώδικα δεοντολογίας σε θέματα ηλεκτρονικών πληρωμών, ΕΕ 24.12.1987, L 365/72.
- Σύσταση 88/590/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 17^{ης} Νοεμβρίου 1988, που αφορά τα συστήματα πληρωμών και ιδίως τις σχέσεις μεταξύ κατόχου και εκδότη κάρτας, ΕΕ 24.12.1988, L 317/55.
- Σύσταση 90/109/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 14^{ης} Φεβρουαρίου 1990, σχετικά με τη διαφάνεια των τραπεζικών όρων που εφαρμόζονται στις διασυνοριακές χρηματοοικονομικές συναλλαγές, ΕΕ 15.3.1990, L 67/39.
- Σύσταση 92/295/ΕΟΚ της Επιτροπής της 7^{ης} Απριλίου 1992, σχετικά με τους κώδικες δεοντολογίας για την προστασία των καταναλωτών όσον αφορά τις συμβάσεις διαπραγματευόμενες από απόσταση, ΕΕ 10.6.1992, L 156/21.
- Σύσταση 97/489/EK της Επιτροπής, της 30^{ης} Ιουλίου 1997, σχετικά με τις συναλλαγές που γίνονται με μέσα ηλεκτρονικής πληρωμής και ιδίως όσον αφορά τις σχέσεις μεταξύ του εκδότη και του κατόχου, ΕΕ 2.8.1997, L 208/52.

- Νόμος 2251/1994 «Προστασία των καταναλωτών», ΦΕΚ Α' 191/16-11-1994.
- Νόμος 2472/1997 «Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα για την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα», ΦΕΚ Α 50/10.4.1997.
- Νόμος 3471/2006 «Προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών και τροποποίηση του ν. 2472/1997», ΦΕΚ Α 133/28.6.2006.
- ΚΥΑ Φ1-983/1991 «Καταναλωτική πίστη – Εναρμόνιση με την οδηγία 87/102/ΕΟΚ της 22ας Δεκεμβρίου 1986, όπως αυτή τροποποιήθηκε από την οδηγία 90/88/ΕΟΚ της 22ας Φεβρουαρίου 1990», ΦΕΚ Β' 172/21.3.1991.
- ΚΥΑ Ζ1- 178/2001 «Συναλλαγές που γίνονται με κάρτες – Εναρμόνιση με τις διατάξεις της Σύστασης 97/489/ΕΚ», ΦΕΚ Β 255/9.3.2001.
- ΚΥΑ Ζ1 - 629/2005 «Εξ αποστάσεως εμπορία χρηματοοικονομικών υπηρεσιών προς τους καταναλωτές - Προσαρμογή του ν. 2251/1994 για την προστασία των καταναλωτών προς τις διατάξεις της οδηγίας 2002/65/ΕΚ», ΦΕΚ Β 270/30.5.2005.
- ΥΑ Ζ1-798/2008 «Απαγόρευση αναγραφής Γενικών Όρων Συναλλαγών που έχουν κριθεί καταχρηστικοί με αμετάκλητες δικαστικές αποφάσεις», ΦΕΚ Β' 1353/11.7.2008.
- Π.Δ. 150/2001 «Προσαρμογή στην οδηγία 1999/93/ΕΚ για τις ηλεκτρονικές υπογραφές», ΦΕΚ Α 125/25.6.2001.
- Π.Δ. 131/2003 «Προσαρμογή στην οδηγία 2000/31 για το ηλεκτρονικό εμπόριο», ΦΕΚ Α 116/17-1-2002.
- ΠΤΔΕ 2501/31-10-2002 «Ενημέρωση των συναλλασσομένων με τα πιστωτικά ιδρύματα για τους όρους που διέπουν τις συναλλαγές τους», ΦΕΚ Α' 105/4.7.2002.
- ΠΤΔΕ 2523/12-6-2003 «Τροποποίηση διατάξεων της ΠΔΤΕ 1995/2.7.91, όπως ισχύουν, σχετικά με την καταναλωτική πίστη και τα δάνεια που χορηγούνται σε φυσικά πρόσωπα για την κάλυψη προσωπικών αναγκών», ΦΕΚ Α' 158/25.6.2003.